

SISUKORD

I Ajaloo riigieksam 2003/2004

1. Eesmärgid
2. Eksami korraldus
3. Ajaloo riigieksami ette valmistav komisjon
4. Eksamitööde hindamine
5. Eksami teemad

II Eksamitulemuste analüüs

1. Üldandmed
2. Andmed eksaminandide ja koolide kohta
3. Tulemuste võrdlus aastate lõikes
4. Tulemused eksamitöö osade kaupa

III Arutluste hindamine, tööde analüüs

1. Hindamiskriteeriumid
2. Arutluste hindamise üldandmed
3. Arutluste hindamise tulemused teemade kaupa
4. Arutluste osaoskuste analüüs
5. Muudatused hindamisjuhendis
6. Kokkuvõtteks
7. Kuidas kirjutada arutlust?
8. Näiteid arutlustest

IV Allikatöö hindamine, tööde analüüs

1. Allikatöö üldised tulemused
2. Analüüs ülesannete kaupa
3. Hindajate ettepanekud ja märkused õpetajatele ning eksamitöö koostajatele

V Faktiteadmistel põhinevate ülesannete hindamine, tööde analüüs

1. faktiteadmistel põhinevate ülesannete üldised tulemused
2. Analüüs ülesannete kaupa
3. Üldised tähelepanekud
4. Ettepanekuid

VI Kokkuvõtte õpilaste küsimustikust

AJALOO RIIGIEKSAM 2003/ 2004

Ene Tannberg

1. Eesmärgid

Ajaloo riigieksami eesmärkideks oli:

1. saada ülevaade õpetamise/õppimise tulemuslikkusest koolis;
2. tagada gümnaasiumilõpetajate eksamitulemuste võrreldavus;
3. hinnata ajaloo õpitulemusi: üldajaloo XX sajandi ja Eesti ajaloo põhisisu, olulisemate probleemide, tähtsamate sündmuste, kultuuripanuse, mõistete ja isikute tundmist;
4. kontrollida riikliku õppekavaga määratletud õpitulemuste saavutatust, eriti oskusi:
 - näha ühiskonnas toimunud muutusi, arengu järjepidevust ajaloo vältel;
 - leida Eesti ajaloo seoseid Euroopa ja kogu maailma ajalooga;
 - kasutada vastavat faktilist materjali, näitamaks ühe või teise ajalooperioodi, ajaloosündmuse või -nähtuse, teatud probleemi mõistmist;
 - arutleda ajaloo probleemide üle, toetudes vastavale tõendusmaterjalile, analüüsides ja hinnates mitmesuguste sündmuste ja nähtuste olemust ja kulgu, põhjuslike seoseid, sarnasusi ja erinevusi, alternatiivseid arenguvõimalusi ning erinevaid tõlgendusi;
 - refereerida, kommenteerida, analüüsida ja hinnata erinevaid ajalooallikaid, võrrelda neid omavahel;
 - töötada ajalookaardiga ja ajalooteemaliste piltidega, skeemide ja statistilise materjaliga ning teha nende alusel järeldusi.

Eksami eesmärgid lähtusid riikliku õppekava üldosa ja ajaloo ainekava eesmärkidest.

2. Eksami korraldus

Eksam toimus 4. mail, lisaeksam 27. mail 2004. aastal. Eksamitöö kirjutamiseks oli aega neli astronoomilist tundi (240 minutit).

Ajaloo riigieksam oli kirjalik.

Eksamitöö koosnes kolmest osast.

- 1) Arutlev küsimus (25 punkti), kus eksaminand valis kuuest teemast ühe. Kolm teemat olid rõhuasetusega Eesti ajaloole, kolm teemat üldajaloole.
- 2) Töö allikmaterjalidega (30 punkti), mis koosnes kolmest osast: töö dokumentidega, töö piltidega ja töö kaardiga.
- 3) Faktiteadmistel põhinevad ülesanded (45 punkti).

Eksamitöö koostamisel lähtuti riiklikus õppekavas gümnaasiumilõpetajatele esitatud õpitulemustest. Arvestati õppekirjandust, mille alusel tänane gümnaasiumilõpetaja on teadmised ja oskused omandanud.

Üldnõuded riigieksami tööle sätestavad, et ülesanded peavad olema erineva raskusastmega, ülesannetest 20% peavad olema äratundmistasandil, 30% reprodutseerimistasandil ja 50% rakendustasandil (analüüs, üldistamine, hinnangu andmine). Riigieksamitöö ülesanded koostatakse õppeaine kohustuslike kursuste põhjal.

Eksami teemadega ei ole esindatud kursus "Inimene, ühiskond, kultuur".

3. Ajaloo riigieksamit ette valmistav komisjon

Komisjoni moodustamisel oli printsiibiks, et sinna kuuluks õpetajaid, ainekava koostajaid, ainenõukogu liikmeid, õpikute ja töövihikute autoreid, kõrgkoolide õppejõude. Eksamit valmistas ette komisjon koosseisus:

Ago Pajur,	Tartu Ülikool
Andres Adamson,	kirjastus "Argo", Tallinna Pedagoogikaülikool
Harry Laiv,	Kadrina Keskkool
Ene Tannberg,	Tartu Miina Härma Gümnaasium
Maja Nagel,	Tartu Karlova Gümnaasium
Mare Oja,	REKK
Mare Räis,	REKK
Tiina Kilumets,	Kiviõli 1. Keskkool
Vjatcheslav Žiburtovitš,	Tallinna Õismäe Vene Lütseum
Ülle Kõiv,	Rakvere Reaalgümnaasium

4. EKSAMITÖÖDE HINDAMINE

Hindamiskomisjoni kaasati nii eksamit ette valmistanud komisjoni liikmeid kui ajalooõpetajaid erinevatest koolidest.

Ajaloo riigieksamitööde hindajad:

Aivar Koks – Abja Gümnaasium
Aivi Jürgenson – Võnnu Keskkool
Anatoli Grigorjev- Valga Vene Gümnaasium
Anne Mahoni- Haapsalu Gümnaasium
Ene Tannberg- Tartu Miina Härma Gümnaasium
Epp Pavelts- Pärnu Sütevaka Humanitaargümnaasium
Harry Laiv – Kadrina Keskkool
Helle Ruusmaa- Võru Kreutzwaldi Gümnaasium
Igal Serglov- Märjamaa Gümnaasium
Ilje Piir – Nõo reaalgümnaasium
Ivo Maripuu – Orissaare Gümnaasium
Jaanus Soo- Jaan Tõnissoni Instituut
Kalle Lõuna – Haapsalu Wiedemanni Gümnaasium
Katrín Kool- Antsla Gümnaasium
Käty Toommägi- Rocca al Mare kool

Maaja Nagel- Tartu Karlova Gümnaasium
Maie Nõmmik- Tamsalu Gümnaasium
Mare Oja - REKK
Mare Räis- REKK
Marje Tänav- Paide Ühisgümnaasium
Piia Jullinen – Tartu Kivilinna Gümnaasium
Riina Raja – Otepää Gümnaasium
Riina Voltri- Tartu Forseliuse Gümnaasium
Sergei Issajev- Sillamäe Kannuka Kool
Sergei Teplov- Tartu Slaavi Gümnaasium
Tiia Luuk- Tallinna Reaalkool
Tiina Kilumets- Kiviõli 1. Keskkool
Tiiu Ojala- Võru Kesklinna Gümnaasium
Urma Linnus – Tartu Miina Härma Gümnaasium
Vjtšeslav Žiburtovitš- Tallinna Õismäe Vene Lütseum
Ülle Kõiv- Rakvere Reaalgümnaasium
Ülle Ütt – Vändra Gümnaasium

Iga hindaja spetsialiseerus kindla eksamitöö osa hindamisele. Eksamitööd ette valmistava komisjoni koostatud hindamisjuhendit täpsustati tegelike eksamitööde põhjal. Hindamisjuhendist ühtse arusaamise kujundamiseks viis hindamiskomisjoni esimees läbi kaks hindamise seminari. Juhuvalimiga valiti eksamitööd, mis iseloomustaksid erinevaid sooritustasemeid. Kõigile hindajatele tehti neist koopiad, mida hinnati ühiselt. Esilekerkinud probleeme arutati koos ja täpsustati esialgset hindamisjuhendit.

Riigieksamitööde objektiivselt hinnatavaid osi (II ja III osa) hindas üks hindaja. Eksamitöö subjektiivselt hinnatavaid osi (arutlus) hindas kaks teineteisest sõltumatut hindajat (teine hindaja ei tea esimese hindaja pandud punkte). Lõpphinne kujunes kahe hindamise tulemusena. Kui kahe hindaja punktide vahe oli rohkem kui 4 palli, hinnati töö kolmandat korda.

5. Eksami teemad

Ajaloo riigieksami teemad valiti gümnaasiumis õpitava materjali hulgast. Riigieksami teemade valikul on arvestatud varasematel eksamitel saadud kogemusi. Eksamit ette valmistava komisjoni ja ainenõukogu kokkuleppel on mõned teemad korduvad (Eesti ajaloo pöörded ja 20. sajandi rahvusvahelised suhted).

Ettepanekuid teemade valikuks tegid riigieksamitööde hindajad. Neid arutati Ajalooõpetajate Seltsi suvepäevadel, kus lisandus ka õpetajate ettepanekuid. Lõpliku teemade valiku tegi ajaloo riigieksami komisjon.

2003/ 2004. õppeaasta riigieksami materjalist oli üldjoontes 50% Eesti ajalugu ja 50% üldajalugu.

EESTI AJALUGU

Eesti ajaloo perioodid, üldiseloostus ja pöördepunktid

a) Võimude vahetumine ja haldusjaotuse muutumine (kuni 1991.a)

Antud teema eeldab, et õpilased teavad, missugused sündmused viisid Eesti ala ühe valitseja või valitsejate alt teise või teiste valitsejate alla ja mis selle tulemusel muutus (Muistne vabadusvõitlus, Liivi sõda, Poola-Rootsi sõjad, Põhjasõda ja maailmasõjad). Iseseisvumine, okupatsioonid ja taasiseseisvumine (eeldused, põhjused, hinnangud).

Eksamiküsimuste koostajad ei eelda üksikasjalist sõdade käigu teadmist. (Võimude vahetumine ja haldusjaotuse muutmine võib olla põhjustatud muudest sündmustest, nt. ülestõus, revolutsioon. Teema eeldab vastava ajajärgu sündmuste mõistmist rahvusvahelises kontekstis.)

Eksaminand peab oskama analüüsida kaardil leiduvat teavet, iseloomustada administratiivse jaotuse muutmist.

b) Eesti keskajal (1227- 1558)

Eestlaste allajäämise põhjused muistses vabadusvõitluses. Jüriöö ülestõus (põhjused, tagajärjed). Keskaja Eesti ühiskond. Feodaalsuhted, talurahva õigusliku seisundi muutumine. Keskaja linnad ja kaubandus. Katoliikluse ja reformatsiooni mõju Eesti vaimuelule, Eesti keskaja kultuuri põhijooni (haridus, kirjasõna, ehituskunst).

1) Eesti 1917-1941

a) Eesti iseseisvumine

Eesti iseseisvumise eeldused (olukord maailmas, Venemaal, ja Eestis). Autonoomia. Maapäev. Enamlaste võimuhaaramine. Eesti Vabariigi väljakuulutamine. Saksa okupatsioon. Vabadussõda (põhjused ja tulemused). Asutav Kogu. Tartu rahu.

b) Eesti Vabariigi areng

Maareform.1920. aasta põhiseadus. Suur kriis (majanduslik, sisepoliitiline, põhiseaduslik). Vabadussõjalaste liikumine. 1934. a. riigipööre. Vaikiv ajastu. 1938. a. põhiseadus.

c) Kultuuri areng

Teadus, haridus, kirjandus, muusika, kujutav kunst, sport. Kultuuripoliitika. Olulisemad kultuurisaavutused.

d) Eesti Teise maailmasõja algul

MRP. Baaside leping. Eesti okupeerimine ja annekteerimine Nõukogude Liidu poolt. Esimene nõukogude aasta.

ÜLDAJALUGU

1) Rahvusvahelised suhted 20. sajandil (1991. aastani)

Suurriikide sõjalised liidud 20. sajandi algul. Esimese maailmasõja tulemused. Muutused maailma poliitilisel kaardil. Rahvasteliit. Versailles' süsteemi lagunemine, lepituspoliitika. Müncheni konverents. MRP.

Teise maailmasõja sõdivad pooled. Atlandi harta. Potsdami konverents.

Teise maailmasõja tulemused. Külma sõda. Trumani doktriin, Marshalli plaan. Kriisid ja kriisikoldded külma sõja ajal: Berliini blokaad, Korea sõda, Ungari ülestõus, Kuuba kriis, Praha kevad. Võidurelvastumine ja desarmeerimine. Helsingi protsess. Suhete uus teravnemine (alates Afganistani sõja puhkemisest 1979). Sotsialismileeri lagunemine.

2) Saksamaa ja Ameerika Ühendriigid 20. sajandil

a) Saksamaa:

Poliitiline ja majanduslik areng 20. sajandi alguses. Esimese maailmasõja tulemused. Weimari vabariik. Suure majanduskriisi mõju. Natside võimuletulek ja nende poliitika.

Teise maailmasõja mõju ja tulemused. Saksamaa lõhestamine pärast Teist maailmasõda (SLV ja SDV). Saksa majandusime. Berliini müür. Saksamaa taasühinemine.

b) Ameerika Ühendriigid:

Poliitiline ja majanduslik areng 20. sajandi alguses. Esimese maailmasõja mõju ja tulemused. Isolatsioonism. Majanduslik õitseng. Suur majanduskriis. Roosevelti uus kurss.

Teise maailmasõja mõju ja tulemused. Ühiskondlikud liikumised 1960. aastatel (noorsooliikumine, neegrite liikumine). Vietnami sõja mõju USA ühiskonnale. Reagani poliitika 1980. aastatel.

EKSAMITULEMUSTE ANALÜÜS

Ene Tannberg

1. ÜLDANDMED

Ajaloo eksamil saadud keskmine punktisumma (58,60) on võrreldav ühiskonnaõpetuse (59,35) ja bioloogia (58,77) eksami tulemustega. Samas on alla 20 punkti saanute suhtarv ajaloo eksamil võrreldes teiste ainetega oluliselt suurem. Kuigi läbikukkujate absoluutarv on ajaloos võrreldes eelmiste aastatega vähenenud (2002.a. 251, 2003.a. 177, 2004.a. 84), on neid siiski teiste ainetes riigieksamitega võrreldes rohkem. Vaid matemaatikas oli alla 20 punkti saanute suhtarv suurem kui ajaloos (ajaloos 2,87 % ja matemaatikas 3,2 % eksami sooritanutest).

Tabel 1.Võrdlus mõnede teiste ainete riigieksamite tulemustega

	arv	keskmine tulemus	min tulemus	maks tulemus	standardhälve
ajalugu	3093	58,60	0	100	19,42
bioloogia	4236	58,77	2	98	18,74
emakeel	9472	54,54	0	100	20,86
matemaatika	6966	56,20	0	100	23,57
ühiskonnaõpetus	3031	59,35	7	96	14,05

Ajaloo riigieksami keskmised tulemused on igal aastal umbes 2 punkti võrra kasvanud, samas on pidevalt vähenenud eksami valinute arv. Maksimaalse tulemuse saavutamine on ajaloo riigieksamil läbi aastate olnud raske ja maksimumtulemuseni on jõutud vaid kahel korral (1999. ja 2004.a.). Eksami väga hästi sooritanud kaotavad tihti punkte just faktivigade pärast, mida ilmselt tihti tehakse tähelepanematusesest või eksamiärevusest.

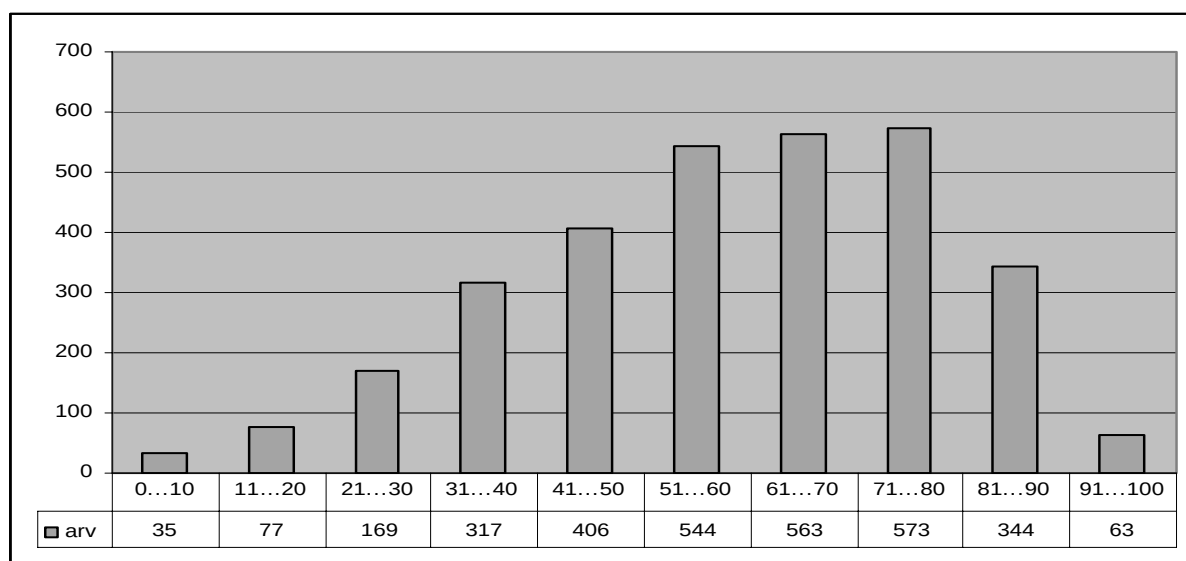
Tabel 2. Ajaloo riigieksami statistika aastate lõikes

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
arv	6904	6933	6449	5866	5225	4761	3528	3093
keskmine	59,50	43,70	45,32	48,25	50,07	52,54	54,91	58,60
standardhälve	16,36	21,10	22,59	22,00	20,31	19,41	20,22	19,42

2. ANDMED EKSAMINANDIDE JA KOOLIDE KOHTA

Ajaloo riigieksami kirjutas 3093 eksaminandi, neist eesti keeles 2604 ja vene keeles 489. Keskmine punktisumma oli 58,60, sealhulgas eestikeelsetel töodel 59,47 ja venekeelsetel töodel 53,99 punkti. Maksimumpunktid olid eesti keeles kirjutajatel 96 ja vene keeles 100.

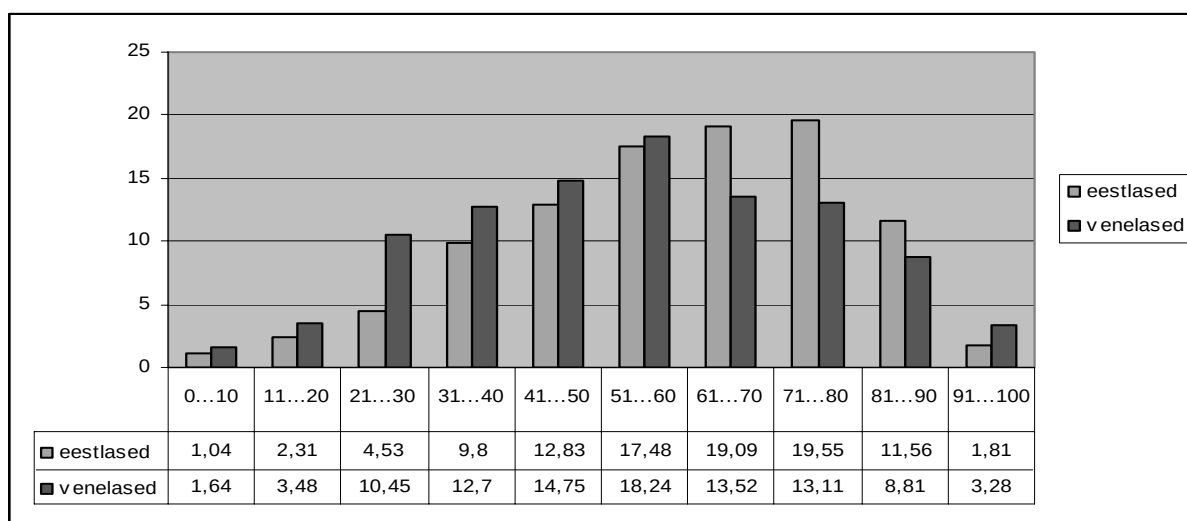
Graafik 1. Eksamitulemuste jaotus

Eksamitulemuste jaotuskõver on aastate lõikes kaldunud üha rohkem kõrgema tulemuse suunas. Kõige rohkem oli neid, kelle tulemus jäi vahemikku 70 kuni 80 palli (18,54%). Peaaegu sama palju eksaminande saavutas tulemuse 60-70 palli (18,21%). Suhteliselt paljude eksaminandide tulemus jäi vahemikku 50-60 palli (17,60%). Seega on eksami üldine raskusaste enamikule eksamisooritajatele jõukohane ja võrreldes eelmise aastaga on tulemuste jaotuskõver kaldunud veelgi kõrgema tulemuse poole.

Suhteliselt raskem on ajaloo eksamil saada tulemust üle 80 palli.

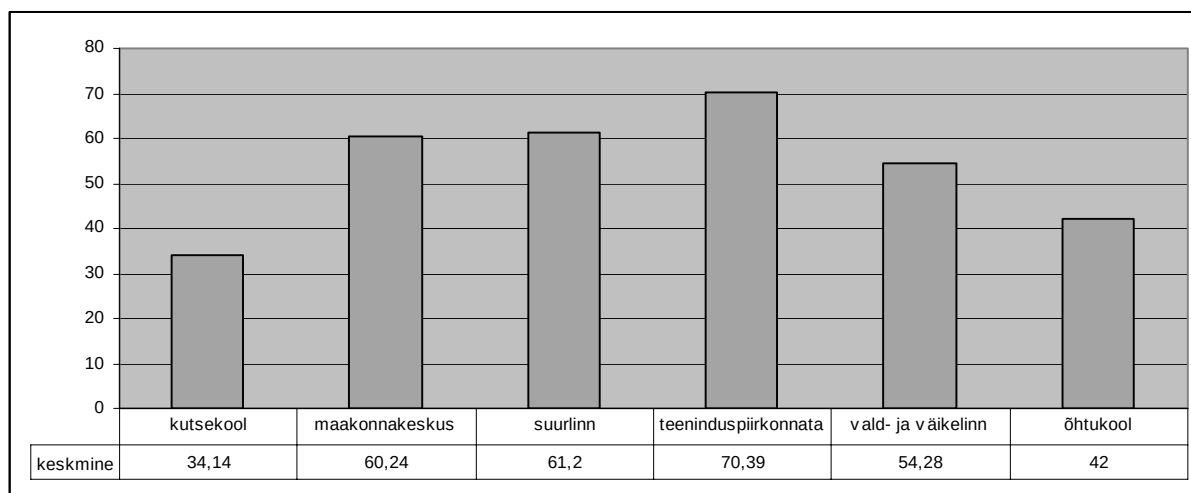
Graafik 2. Eksamitulemuste jaotus õppekeele järgi %-des

Graafikust on näha, et vene keeles kirjutavate eksaminandide hulgas on suhteliselt rohkem neid, kelle tulemus oli kuni 20 palli (5,12 %), samal ajal oli eestlaste vastav suhtarv 3,35. Eestlaste hulgas oli kõige rohkem 71-80 punkti saajaid (19,55%), venelaste hulgas 51- 60 punkti saajaid (18,24%). Samal ajal oli venelaste hulgas suhteliselt rohkem neid, kes said 91-100 punkti. Kui eestlaste eksamitulemuste jaotuskõver on kõrgemate punktide osas järsu langusega, siis venelaste puhul on see jaotus ühtlasem. Eestlaste tulemused on võrreldes 2003. aasta eksamiga nihkunud kõrgema tulemuse suunas, venelaste omad jäänud sisuliselt samaks.

Seega võib öelda, et venelaste eksamitulemuste jaotuskõver on ühtlasem, suhteliselt rohkem on eksamikünnise alla jäänud tulemusi, samal ajal rohkem ka kõrgemaid tulemusi. Eestlaste tulemused on keskmiselt kõrgemad, madalamaid ja kõrgemaid tulemusi võrreldes venelastega on suhteliselt vähem.

Graafik 3. Eksamitulemuste jaotus kooli asukoha järgi

Kõrgemaid tulemusi said teeninduspiirkonnata koolide lõpetajad, kelle tulemused olid järgmisest koolide grupist ligi 10 palli kõrgemad (keskmine 70,39). Järgnesid suhteliselt väikeste vahedega suurlinna koolid ja maakonnakeskuste koolid (vastavalt 61,20 ja 60,24 palli). Vabariigi keskmisest tulemusest allapoole jäid valla- ja väikelinna koolide lõpetajate keskmised tulemused (54,28) ja veelgi tagasihoidlikumad olid õhtukoolide (42,00) ja kutsekoolide (34,14) punktisummad.

3. TULEMUSTE VÕRDLUS AASTATE LÕIKES

Varasemate aastatega võrreldes on tõusnud kõikide koolitüüpide keskmised tulemused. Kõige rohkem on keskmine punktisumma tõusnud kutsekoolides ja õhtukoolides (ligi 5 palli kutsekoolides ja peaaegu 7 palli õhtukoolides), peaaegu 3 palli paranesid suurlinnakoolide, teeninduspiirkonnata koolide ja maakonnakeskuste koolide tulemused. Valla- ja väikelinnakoolide tulemused on tõusnud kõige vähem.

Tabel 3. Eksamitulemuste võrdlus kolme aasta lõikes kooli asukoha järgi

aasta	kutsekool	maakonnakeskus	suurlinn	teeninduspiirkonnata	vald- ja väikelinn	õhtukool
2002	29,85	55,75	54,98	64,58	50	35,68
2003	29,69	56,69	57,33	66,68	52,38	35,44
2004	34,14	60,24	61,20	70,39	54,28	42,00

Kõige rohkem on eksaminande gümnaasiumidest (2768), kellel on ka kõrgeimad tulemused (60,71 palli). Kutseõppeasutustest sooritas ajaloo eksami 64 ja õhtukoolidest 254 koolilõpetajat.

Abiturientide ja varemlõpetanute tulemuste võrdluses on varemlõpetanute keskmine tulemus olnud aastate lõikes abiturientide omast kõrgem, siis 2004. aastal jäid nende tulemused madalamaks. Tõenäoliselt on varemlõpetanute hulgas arvestatav

hulk eksaminande, kes ei ole suutnud ajaloo riigieksamil positiivset tulemust saada ja sooritavad eksamit kooli lõpetamiseks.

Kuni riigieksam loeti sooritatuks 1 punktiga, püüdsid varemlõpetanud eksamitulemust ülikooli sisseastumiseks parandada ja nende motiveeritus oli kõrgem kui abiturientidel. Seepärast olid ka nende tulemused oluliselt kõrgemad abiturientide omast. Eksamikünnise kehtestamise järel on vahed pidevalt vähenenud. Aasta aastalt on vähenenud ka varemlõpetanute arv, kes ajaloo eksamit sooritavad.

Tabel 4. Tulemuste võrdlus aastate lõikes: abiturientid ja varemlõpetanud, mehed ja naised

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
abituriendid	58,97	43,23	44,93	47,97	49,58	52,37	54,85	58,67
varemlõpetanud	66,87	51,69	54,69	53,59	60,21	57,47	56,50	56,87
mehed	60,25	43,98	45,82	47,97	49,12	52,16	54,15	57,86
naised	58,91	43,51	44,98	48,44	50,70	52,77	55,39	59,09

Meeste ja naiste tulemustel suuri erinevusi ei ole. Siiski oli riigieksami toimumise esimestel aastatel meeste tulemus veidi kõrgem naiste tulemusest, viimastel aastatel on mõnevõrra kõrgemad naiste tulemused. Vahe jääb siiski ühe palli piiresse.

Pidevalt on vähenenud ajalooeksamit valinute arv. Tõenäoliselt avaldab siin mõju ühiskonnaõpetuse eksam.

Tabel 5. Riigieksami osade statistika aastate lõikes

osa	2000 keskmine	2001 keskmine	2002 keskmine	2003 keskmine	2004 keskmine
arutlus	10,40	10,86	12,15	11,93	12,99
allikad	18,47	16,76	16,04	15,52	16,08
faktoloogia	19,17	22,37	24,23	27,47	29,62

Alates 1999. aastast on arutluse eest võimalik saada 25 punkti (varem 20), faktoloogia eest saadud punktisumma on samast aastast 45 punkti (varem 50). Töö allikatega on aastate lõikes olnud 30 punktiline.

Arutluse keskmine punktisumma on muutunud vähe, näidates siiski üldist kasvu-tendentsi. Arutluse lahendatuse osakaal on pidevalt tõusnud. Allikatöö keskmine punktisumma on langenud, faktoloogia eest saadav keskmine punktisumma kasva-nud.

Nimetatud tendentsidel on ilmselt mitmeid põhjusi. Arutluse kirjutamine sõltub suuresti teemade valikust, õpilase üldisest silmaringist ja analüüsioskusest. Allikatöö on aasta aastalt muutunud rohkem analüüsi ja üldistusi nõudvaks. Kindlasti sõltuvad tulemused ka analüüsitavate tekstide ja ülesannete valikust.

Statistiliste andmete põhjal võib järeldada, et eksamitulemuste üldine tõus tuleneb peamiselt III osa ülesannete lahendatuse suurenemisest. Viimastel aastatel on III osa ülesanded üha rohkem põhinenud arvandmetel, tsitaatidel, graafikutel, mis abistavad õpilast järelduste tegemisel. Üha olulisemaks on muutunud teadmiste rakendamise oskus.

Eksamikomisjoni otsusel liidetakse 2005. aasta riigieksamil senised II ja III osa, kuna need osad on aastate jooksul ülesehituselt lähenenud.

4. TULEMUSED EKSAMITÖÖ OSADE KAUPA

Tabel 6. Tulemuste jaotus osade kaupa eksaminandide gruppides

	keskmine	abituriendid	varemlõpetanud	mehed	naised	eesti	vene
I osa	12,99	13,00	12,95	12,19	13,52	12,89	12,20
II osa	16,08	16,10	15,32	16,23	15,97	16,12	15,89
III osa	29,62	29,63	29,27	29,60	29,63	30,33	25,83

Arutluse eest saadav keskmine punktisumma on naistel kõrgem kui meestel, samas lahendasid mehed paremini allikaülesandeid. Faktiteadmistel põhinevate ülesannete tulemustes meeste ja naiste võrdluses sisuliselt erinevusi pole.

Tulemuste võrdluses õppekeele alusel on vene keeles kirjutajatel kõigi eksamiosade tulemused madalamad eesti keeles kirjutajatest. Eriti suur vahe on eksamitöö kolmanda osa tulemustes.

Varemlõpetanutel olid abiturientidega võrreldes madalamad tulemused kõikide osade lõikes, jäädes alla ka keskmisest tulemusest.

ARUTLUSE HINDAMINE, TÖÖDE ANALÜÜS

Mare Oja

1. HINDAMISKRITEERIUMID

Selle aasta eksamitöös oli õpilasel valida kuue erineva arutlusteema vahel. Kolm teemat käsitlesid Eesti ja kolm maailma ajalugu. Õpilased hindasid suurema valiku olemasolu positiivselt. Nagu varasematelgi aastatel, tuli eksaminandil vastavalt tööjuhendile valida kirjutamiseks üks teema. Arutluse hindamiskriteeriumid olid varasemate aastatega võrreldes samad ning neid oli eelnevalt õpetajatele ja õpilastele Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse poolt välja antudksamibrošüüri kaudu tutvustatud.

Arutlust (riigieksamitööde subjektiivselt hinnatav osa) hindas kaks teineteisest sõltumatut hindajat – teine hindaja ei teadnud esimese hindaja poolt antud punkte. Vastavalt riigieksamite hindamist reguleerivale määrusele võisid kahe hindaja punktide summad erineda. Lõpptulemus oli kahe hinde keskmine. 25-punktilise hindamisskaala puhul hinnati riigieksamitöö arutlust kolmandat korda alates 5-punktilisest erinevusest. Pärast kolmandat hindamist kujunes lõpphinne kolme hinde keskmisena. Kui kahe hindaja hinne erines ühe punkti võrra, jäi lõpptulemuseks kõrgem punktisumma (õpilase kasuks).

Kolmandale lugemisele läks 78 arutlust (rohkem kui 4 -punktiline erinevus) 3017-st. Sealhulgas 57 töö puhul oli erinevus 5 punkti, 12 juhul 6 punkti ja 3 töö punktisumma erines 7 punkti. 8 -ja 9- punktiline hindamise erinevus oli samuti kummalgi korral 3 töö. Seega võib väita, et arutluste hindamine on väga ühtlane ja hindamisjuhend üheselt mõistetav.

Arutluse hindamiskomisjoni kuulusid Tiia Luuk, Tiina Kilumets, Ülle Kõiv, Urma Linnus, Helle Ruusmaa, Riina Voltri, Riina Raja, Aivar Koks, Käty Toommägi, Ilje Piir, Anne Mahoni, Ene Tannberg, Mare Oja ja Maie Nõmmik.

Arutlevat küsimust hinnati osaoskuste kaupa ning vastavalt oli vormistatud ka hindamisprotokoll.

Eksamitöö arutleva küsimuse hindamisel on aluseks järgmine hindamisjuhend (25 punkti):

HINDAMISJUHEND (25 punkti)

9 punkti

- 2p **töö struktuur** vastab arutluse nõuetele:
- 0p esitatud on ainult teemaarendus, töö ei ole struktureeritud;
 - 1p töö on struktureeritud, kuid ülesehituses puudub tervik ja loogika (puudub kas sissejuhatus või kokkuvõte);
 - 2p ülesehitus on üldnõuetele vastav (sissejuhatus, teemaarendus, kokkuvõte)
- 7p töö **vastab üldiselt teemale**, õpilane esitab ülevaatliku kirjelduse, põhiseisukohad:
- ajaline määratlus;
 - ajalooline taust (perioodi ülevaade, hinnang);
- 5p kirjutatakse lahti märksõnadena/alateemadena vastavalt konkreetsele teemale
- teema element
 - teema element
 - teema element
 - teema element
 - teema element

6 punkti

arutlus, analüüs, probleemi väljaarendamine

- 0p töö ei ole tervik, esitatud on omavahel seostamata tekst
- 1p töö on kirjeldava laadiga jutustus
- 2p probleem on käsitletud
- 3p on välja toodud teemakohased iseloomulikud jooned
- 4p alateemad on avatud tasakaalustatult
- 5p arutlus on analüüsiva iseloomuga: võrdlus, seosed
- 6p probleem on lõplikult välja arendatud: analüüs, põhjendused

- 4 punkti konkreetsed näited/faktoloogia
- 0p esinevad tõsised faktivead, näited ei ole teemakohased
 - 1p esitatud on mõni üksik juhuslik fakt, mõned eksimused
 - 2p esitatud on mõned teemaga seostatud faktid
 - 3p esitatud on piisavalt fakte teema toetuseks
 - 4p näidete valik on põhjendatud, ilmneb õpilase lugemus

- 4 punkti isiklik suhtumine ja järeldused**
- 0p isiklik vaatepunkt puudub, järeldused ei ole teemakohased
 - 1p oma arvamus (ilma põhjenduseta)
 - 2p isiklikku hinnangut toetavad teemakohased lihtsad järeldused
 - 3p järeldustele tuginev isiklik hinnang on kinnitatud näidetega
 - 4p järeldused tulenevad analüüsist, on põhjendatud ja argumenteeritud, ilmneb eruditsioon

- 2 punkti isiku- ja kohanime **õigekiri, stiil****
- 0p ebakorrekne stiil, tõsised kirjavead
 - 1p esineb üksikuid eksimusi või ebakorrektsust, töö on üldsõnaline (släng jms.)
 - 2p sõnastus ja kirjaviis on korrektne

Kõige olulisem arutluse hindamisel oli teemakohasus. Kui arutlus ei vastanud teemale, jäeti kõik teised kriteeriumid arvestamata ja töö hinnati 0 punktiga.

Töö struktuuri (2p) hinnates lähtuti teemale vastavusest, st nii sissejuhatus kui ka kokkuvõttev lõppsõna pidid olema teemakohased. Punktiga ei hinnatud töö lihtsat (mitte sisulist) eristamist iseseisvate lõikudega.

Ajaline määratlus (1p) ja ajalooline taust (1p) eeldas teema sidumist taustsündmuste ja ajaperioodiga. Õpilaselt ei oodatud ilmtingimata perioodi märkimist aastast aastani, vaid eeldati viitamist taustsündmustele. Ajalise määratluse tundmiseks loeti ka arutluses näidetena esitatud daatumeid.

Teema elementide (5p) all eeldati konkreetse teema avamist vähemalt viie valdkonna, alateema või märksõna kaudu. Kui õpilane esitas teema valdkonna lihtsalt märksõnana ja jättis välja arendamata, siis loeti seda fakti esituseks, mitte alateema või valdkonna avamiseks. Esines juhtumeid, kus õpilane sai faktide eest 3 punkti (piisavalt fakte teema toetuseks), kuid mitte ühtegi punkti teema elementide avamise eest.

Arutlus, analüüs ja probleemi väljaarendamine (6p) on kirjeldatud vältimaks juhtu, et õpilase seisukoht hindajale ei meeldi. Punkte anti teema sisu avamise ja põhjendatuse eest.

Konkreetsete näidete (4p) eest punktide andmisel lähtuti õpilase valikust. Hindamiskomisjon ei leppinud eelnevalt kokku n-ö kohustuslikke fakte, mis andsid punkte ja mis ei andnud. Kui arutluses oli esitatud piisavalt näiteid teema toetuseks, aga muidu korrektsete näidete hulka sattus mõni tõsine faktiviga, siis hinnati õpilase konkreetsete näidete tundmist ühe punktiga.

Isiklikku suhtumist ja järeldusi (4p) ei eeldatud vormistatuna iseseisva lausena, näiteks mina arvan, et... Isiklik hinnang võis sisalduda arutluses. Sõltus õpilase nägemusest, kas isiklik suhtumine väljendati kokkuvõttes lõppsõnas või oli see esitatud hinnanguna teemat läbivalt.

Ajalooliste isikute nimede ja kohanimedega õigekiri ja stiil (2p) said hinnatud samuti ainult teemakohasuse puhul. Kui õpilane oli kirjutanud teemast mööda, sai ta siiski 0 punkti, mitte 2p õigekirja ja stiili eest.

Üldise hinnanguna peaks märkima, et õpilaste arutlused on muutunud tugevaks, analüüsivaks. Tase on märgatavalt tõusnud. Seda on olnud võimalik öelda juba paari varasema aasta eksamitööde kokkuvõtete järel. Rõõm on tõdeda, et meil on väga palju huvitavate ja loogiliste mõtetega ning selge seisukoha ja analüüsi ning põhjendamisoskusega noori. Nõrgad ja hoopis esitamata tööd on jäänud selgesse vähemusse. Kuid töödes esinevad puudused on ikka endiselt samad: liigne lihtsustamine, pealiskaudsus, üldsõnalisus, kirjeldamine ja jutustus analüüsi asemel, mustvalge ja äärmuslik probleemidele lähenemine. Arutluses püütakse edasi anda kogu teadmine õpitud ajaloost ilma valikuid tegemata ning konkreetsele teemale keskendumine ununeb sootuks. Probleeme tekitab teema mõistmine ja põhjus-tagajärg seose nägemine. Näiteks majanduskriis iseenesest ei ole veel äärmusliikumiste tekkimise põhjus. Pigem on seda kriisist tingitud elatustaseme langus ning valitsuse suutmatuse olukorda parandada. Eesti iseseisvust ei kuulutatud välja mitte tänu Esimesele maailmasõjale, vaid pigem võimaldas seda impeeriumide nõrgenemine Esimese maailmasõja käigus jms. Silma hakkab endiselt ka eesti keele, eriti tegusõnade väär kasutus. Tundub, et osad õpilased kas ei tea sõnade tähendust või ei oska neid kontekstiga siduda. Raskesti valmistab ka suur ja väike algustäht. Esines ülepakutud stiili, tühje, sisutuid ja mõttetuid fraase.

2. ARUTLUSTE HINDAMISE ÜLDANDMED

Arutluse keskmine tulemus oli 12,99 punkti (maksimum 25p). Arutlust ei kirjutanud 49 eksaminandi 3093-st. 0 punktiga hinnatud töid oli 97. Kõige rohkem kirjutati kolmandat teemat (668 eksaminandi), kõige vähem teist teemat (283 eksaminandi). Tüdrukute hulgas oli populaarseim kolmas teema (422 kirjutajat), poiste hulgas neljas teema (252 kirjutajat). Ühe kirjutaja võrra vähem valisid poisid kuuendat teemat (251 kirjutajat). Kõige vähem valisid nii tüdrukud kui ka poisid teist teemat.

Tabel 7. Arutluste tulemuste (keskmine punktisumma) võrdlus teemade kaupa

Variandi nr	Keskmine tulemus	Mehed (1181)	Naised (1836)	Eestikeelsed koolid (2550)	Venekeelsed koolid (467)	Abituriendid (2910)	Varemlõpetanud (107)
1.	9,80	9,29	10,10	9,91	9,21	9,86	8,33
2.	13,61	10,28	14,64	13,62	13,55	13,54	15,83
3.	14,10	13,34	14,55	14,17	13,56	14,19	12,04
4.	13,54	12,81	14,01	13,72	12,35	13,54	13,65
5.	14,26	13,30	14,97	14,16	14,68	14,16	17,46
6.	12,76	12,38	13,18	12,65	13,14	12,73	13,50

Eesti õppekeele koolide õpilased kirjutasid paremini esimest, teist, kolmandat ja neljandat teemat. Vene õppekeele koolide õpilased viiendat ja kuuendat teemat. Abiturientide keskmine punktisumma ületas varemlõpetanute oma esimese ja kolmanda teema kirjutamisel. Varemlõpetanud olid paremad teise, neljanda, viienda ja kuuenda teema kirjutamisel. Neist teise, kuuenda ja eriti viienda teema kirjutamisel oli varemlõpetanute keskmine tulemus kõrgem märkimisväärselt.

3. ARUTLUSTE HINDAMISE TULEMUSED TEEMADE KAUPA

I teema: Lüüasaamine muistses vabadusvõitluses kui pöördepunkt eestlaste ajaloos

Antud teemat valis 527 eksaminandi ning see teema oli populaarsuselt kolmandal kohal. Keskmine punktisumma oli 9,80, mis oli madalaim. Poiste keskmine punktisumma 9,29 ja tüdrukutel 10,1. Kõige rohkem 0 punktiga hinnatud töid (52) saadi just selle teema kirjutamisel. Üle 21-punktilisi töid oli kõikidest teemadest kõige vähem – 16.

Teema avamisel tulnuks lähtuda sellest, millised muutused toimusid Eestis pärast vabadusvõitlust võrreldes varasema perioodiga.

Hindamiskomisjon eeldas, et arutluses tuuakse välja järgmist:

Eestlased kaotavad iseseisvuse ja jäävad sajanditeks võõra võimu alla. Eestlaste (kui alamklassi) õigusi (mitte ainult majanduslikke) kitsendatakse sajandite jooksul. Edaspidi ei võitle eestlased sõdades oma iseseisvuse eest, vaid võitlused toimuvad teiste riikide vahel Eestimaa pärast. Võõra võimuga kaasnevad võõrad mõjutused, eelkõige Saksamaalt ja Skandinaaviast. Vallutuse tulemusena liideti Eesti Lääne-Euroopa kultuuriruumiga, siis juurdusid siin ka euroopalikud arusaamad.

Näiteks:

- a) *majanduses – kujunevad feodaalsuhted; feodaalid on vallutajad, eestlastest saab alamklass (talupojad);*
- b) *ühiskond – kujuneb välja Lääne-Euroopale iseloomulik killustatus, Eesti on jagatud mitmete riikide vahel;*
- c) *linnade teke – käsitöö- ja kaubanduskeskused kujunevad peamiselt vallutajate tegevuse tulemusena, kujuneb keskaegne linnakultuur;*
- d) *religioon – muinasusu (paganluse) asemel ristiusk, paganlike traditsioonide segunemine katoliku traditsioonidega;*
- e) *ilmalik kultuur – tuginemine kristlikule kultuurile, lääne-euroopalikud ehitusstiilid, kirikute, linnade ehitamine.*

Sageli kirjutati selle teema puhul muistse vabadusvõitluse käigust ja mitte muutustest allajäämise järel. Muistse vabadusvõitluse sündmustikku tunti üldiselt hästi. Osad kirjutajad jõudsid sõjakirjelduste lõpuks siiski ka teemani, kuid kuna aeg ja energia olid kulunud, jäi teemakäsitus pigem kokkuvõtteks ning alateemad välja arendamata. Mitmel puhul tõmmati paralleele 1918. aastaga ja veel kaugemalegi, leiti seoseid taasiseseisvumisega, mida poleks ilma vabadusvõitluseta olnud jne. Omandatud oli positiivne seisukoht: *“Kuigi eestlasi rõhusid maksud ja suured koormised, aitas see kaasa ühtse Eesti riigi kujunemisele”*. Samuti kiideti vabadusvõitluses allajäämist kui ordu kaitset mongolite sissetungi eest ja venestamise vastu. Nenditi, et peale vabadusvõitlust tekkis eestlastel rahvustunne, nad muutusid ühtehoidvamateks, muutusid rahvuseks.

Antud teema taoline avamine näitas selgelt, et õpilased loevad eksamiärevuses teemat pealiskaudselt ja seetõttu jääb tegelik tähendus lahti mõtestamata või ei mõisteta, mida tähendab pöördepunkt ajaloos. Palju kõneldi eestlaste orjusesse langemisest, ja seda mitte ainult mõnes üksikus töös. Õppekirjanduses on pärisorjuse kujunemise etapid sajandite kaupa kenasti esitatud. Ilmselt tuleb nendele küsimustele senisest veel rohkem tähelepanu pöörata ja selgitada samas ka orjanduse mõiste tähendust. Pärisorjuse ja orjuse samastamist on näidanud ka varasemate eksamitööde analüüs. Veel kirjeldatakse ristiusu toomist “tule ja mõõgaga”, kus ristijateks olid ristirüütlid.

II teema: Mil moel mõjutas ristiusk Eesti vaimuelu keskajal?

Teemat valis 283 eksaminandi, kõige vähem. Keskmine punktisumma oli 13,61, edukuselt neljas. Tüdrukute keskmine punktisumma oli 14,64 ja poistel 10,28. Nulliga hinnatud töid oli 9 ja üle 21-punktilisi 25.

Hindamiskomisjon eeldas, et teemat käsitletakse võtmes: kogu kultuur oli seotud ristiusuga.

- a) *usk – paganlusest ristiusku, kristlikud arusaamad, kristlik eetika, kloostrid;*

- b) haridus – seotud usuga, võõrkeelne, tugines 7 vabale kunstile;
 - c) maailmapilt – Piibli tõdedest lähtuv, mõtteviisi muutus;
 - d) kunst – kiriku teenistuses, sakraalehitised, maalikunst;
 - e) kirjasõna – ladina keeles, kirikuga seotud, reformatsiooni tulemusena ka eestikeelne, vaimuliku kirjanduse tõlked, hiljem Vastse-Testamendi, Piibli tõlkimine eesti keelde.
- Kõik kultuurivaldkonnad olid ristiusuga seotud, katoliiklikul ajal jäi eestlastele kristlus üldiselt kaugeks.

Enamasti oli teema kenasti ja asjatundlikult avatud. Õpilased kõrvutasid ristiusu mõjusid kui muutusi muinasusundiga võrreldes, tõid välja erinevusi. Osad kirjutajad tõlgendasid teemat vaid eestlaste keskselt, kuigi teema pealkirjas oli Eesti suure tähega (mõeldi kogu Eestiga seonduvat), ning kaotasid seetõttu punkte. Teema elementidest keskenduti peamiselt kolmele: usk, haridus, kirjasõna.

Probleemiks osutus kahe erineva teemabloki, katoliiklike mõjutuste ja reformatsiooniga tulnud muutuste sidumine üheks sisuliseks tervikuks. Eestlaste ristiusustamine protestantismi mõjul 16.-17. sajandil oli selgelt üle hinnatud. Esines ka liigset lihtsustamist. *“Eestlased said teada, mis oli hea ja halb/kuri”*. Üldlevinud seisukoht oli: *“Ristiusk tõi eestlasteni kivikindlused, linnakultuuri, sakraalehitised, Bernt Notke ja mitmed tänaseni väärtust omavad nähtused”*. Mitmes töös märgiti, et ristiusk oli kulkas, talupojad pidid hakkama kirikukümnist maksma.

III teema: Eesti Vabariik 1920 - 1939: omariikluse röömud ja mured

Teemat valiti kõige rohkem (668 eksaminandi). Keskmine punktisumma oli 14,10, mis on edukuselt teine. Tüdrukute keskmine punktisumma oli 14,55 ja poistel 13,34 (poiste arvestuses kõige kõrgem). 0-punktilisi töid oli 11 ja üle 21-punktilisi 63 (kõige rohkem).

Teema avamisel oodati, et eksaminand lähtub valdkondadest, millest igaühe puhul on võimalik välja tuua röömud (kordaminekud) ja mured (probleemid). Kuna pealkiri ei eelda erinevate ühiskonnaelu valdkondade kajastamist, eeldati eksaminandilt oma riigi kui väärtuse väljatoomist, erinevate positiivsete momentide ja probleemide kajastamist. Teema tasakaalukuse huvides tulnuks käsitleda mõlemat poolt: rööme ja ka muresid. Kui eksaminandile näis omariikluse aeg pigem positiivsena, peaks teema teine pool olema vähemalt märgitud kui esimese varju jääv või vähem märkimist vääriv.

Võimalikud alateemad:

- a) riiklik korraldus, aluseks põhiseadused;
- b) sisepoliitika ja sellega seotud probleemid;
- c) majandus;
- d) välispoliitilised probleemid;
- e) haridus ja kultuur.

Teema näis õpilastele selge ja arusaadav. Seda iseloomustab ka kirjutajate rohkus. Teema oli kõige populaarsem võimalike valikute hulgas. Kes tundis Eesti Vabariigi ajalugu, sai ülesandega kenasti hakkama. Samas ei kutsunud teema eriti arutlema. Õpilased panid „rõõmud ja mured“ kirja, kuid sageli jäid teemavaldkonnad avamata ja seisukohad argumenteerimata. Just sellel teemal kirjutatud arutlustest olid paljud kirjeldavad jutustused, kus probleemide ja õnnestumiste arutelu tegelikult puudus. Esitati Eesti Vabariigi perioodil toimunu kronoloogilises järjekorras ja kokkuvõttes märgiti, mis oli „rõõm“ ja mis „mure“.

Eesti Vabariigi algust loetakse kõikide protsesside alguseks: algas rahvuskultuuri kujunemine, eestikeelne õppetöö koolides, pandi alus põllumajanduse traditsioonidele. Õpilased ei näi tajuvat, et osa protsesse on alguse saanud varem. Palju kirjutati 1934. aasta riigipöördest, hinnati K. Pätsi tegevust.. Tihti idealiseeriti autoritaarse võimu perioodi: *“Pätsu taktikepi all said eriti suure hoo sisse kultuur ja haridus”*.

Õpilastele oli keeruline vahetegemine vaikiva ajastu ja juhitava demokraatia põhimõtete vahel. See loetakse üheks perioodiks, kus võimul oli Päts. Häiriv oli ka liigselt ülistav kõnepruuk, kui arutleti Eesti saavutuste üle. Mõni eksaminand kiitis ülevoolavalt väikese Eesti arukust, tarkust ja potentsiaali. Paljudes töödes jäi silma, et õpilastele on arusaamatu, mis on valitsus, erakond, parlament, president. *“Eestis puudus termin – president. Vaheldusid mitmed erakonnad (valitsused)”*. Räägitakse ka esimesest Eesti Vabariigist.

Küllaltki kõrge keskmine punktisumma tulenes ilmselt sellest, et väga madalate punktidega hinnatud töid ei olnud palju, samas oli suhteliselt palju üle 20 -punktilisi töid.

IV teema: Esimese maailmasõja võitjad ja kaotajad

Sellel teemal kirjutas 646 eksaminandi. See on populaarsuselt teine teema. Keskmine punktisumma oli 13,54, edukuselt neljas. Tüdrukute keskmine punktisumma oli 14,01 ja poistel 12,81. 0-punktilisi töid oli 16 ja üle 21-punktilisi 43.

Hindamiskomisjon eeldas, et teemat võib lahendada näiteks riikide aspektist lähtudes.

Lisada võiks kaotuse poolele veel näiteks sõjas osalenud n-ö kadunud sugupõlve: inimkaotused tervikuna, vigastatud, sandistatud inimesed, lähedaste kaotuse jm inimliku aspekti; purustatud linnad, sõja tagajärjel tekkinud majanduskahjud (purustatud ettevõtted, segipommitatud põllumaad, sõjatööstuse eelisarendamise tagajärjel tagaplaanile jäänud muu valdkonna majandus, sõja tagajärjel tekkinud majanduslik kaos). Võitjate poolele tehnika, eelkõige sõjatehnika arengu jms.

- a) Saksamaa – ilmselt suurim kaotaja?
- b) Prantsusmaa – võitja? (kas mitte Pyrrhose võit?)
- c) Inglismaa – positsioonide kaotus maailmas, sõja võitja;
- d) USA – kas suurim võitja?
- e) Venemaa – võitja või kaotaja?
- f) impeeriumide lagunemine, iseseisvate riikide tekkimine;
- g) Euroopa versus Ameerika.

Üldiselt oli seda teemat kirjutatud küllaltki hästi. Esimene maailmasõda ja sellega seonduv on õpilastele selge. Levinud arvamus oli, et kõige suurem kaotaja Esimeses maailmasõjas oli Saksamaa. Saksamaaga seonduvat osati hästi kirjeldada. See oli ka suurimaks ohuks – kogu teema taandatigi Saksamaa olukorra kirjeldamisele sõdadevahelisel perioodil. Hästi tuntakse Saksamaale Versailles' rahulepinguga peale pandud sätteid. Sageli saabki keskseks jooneks küsimus, miks algas Teine maailmasõda. Põhjendusena esitatakse Saksamaa allasurumine ebaõiglase rahulepinguga. Enamik õpilastest pidas võitjaks ka Venemaad. Kenasti kirjeldati Ameerika Ühendriikide positsiooni tugevnemist maailmas Euroopa riikidega võrreldes. Teemat osati seostada ka Eesti iseseisvumisega. Mõnes töös esitati küsimus, kas sõdades saab üldse võitjaid olla. Hätta jäadi Antanti ja Kolmikliidu poolel sõdinud riikide määratlemisega. Venemaa asemel nimetatakse sageli NSV Liitu.

V teema: Võitjate poliitika Saksamaa suhtes pärast Esimest ja pärast Teist maailmasõda: sarnasused ja erinevused

Teemat valis 414 eksaminandi. Kirjutajate arvult viiendal positsioonil. Keskmine tulemus 14,26 – kõige kõrgem. Tüdrukute keskmine punktisumma oli 14,94 (kõige kõrgem) ja poistel 13,3 (peaaegu võrdne kolmanda teema keskmisega). 0-punktilisi töid oli 3 (kõige vähem) ja üle 21-punktilisi 40.

Hindamiskomisjon eeldas, et teema avamisel lähtutakse järgmistest märksõnadest:

- a) *poliitiline korraldus: Versailles' süsteem – okupatsioonitsoonid; Saksamaa jäi ühtseks – Saksamaa lõhestati;*
- b) *territoriaalsed muutused;*
- c) *majanduspoliitika/majandusraskused: Dawesi plaan – Marshalli plaan;*
- d) *reparatsioonid: raha – tööstuse sisseseade;*
- e) *demilitariseerimine: sõjaväe vähendamine – DDDD poliitika. Esimese maailmasõja järel Saksamaa igatine alandamine – Teise maailmasõja järel SLV arengu toetamine (lisaks Marshalli plaanile NATO-sse võtmine, EMÜ asutajaliige) ja võrdne kohtlemine.*

Kõrgeim keskmine tulemus näitab, et teemat tunti üldiselt hästi. Tugevamates töödes oli seostatud võrdlus. Mitmes töös kirjeldati Esimese ja Teise maailmasõja kokkuleppeid eraldi. Ülekaalus oli sarnasuste esitamine. Peamiselt suudeti välja tuua kolm teemaelementi: reparatsioonide probleem, territooriumide äravõtmine ja USA majanduslik abi Saksamaale. Ebaselgeks jääb Saksamaa lõhenemise järel Saksa DV osa. Saksa DV-d peetakse NSV Liidu liiduvabariigiks. Rõhutatakse, et Saksamaale tehti liiga. Käsitletakse kui NSV Liidu liiduvabariiki. Esineb ka kummalisi avaldusi: tekkis küll kaks eraldi riiki, kuid tänu sellele suudeti ära hoida kolmas maailmasõda. Tihti oli teema avamisele mõju avaldanud ilmselt koolis õpitud suund: missugused Esimese maailmasõja kokkulepped viisid uue sõja puhkemiseni. Aetakse segamini Dawesi ja

Marshalli plaan. Sarnasustest tuuakse välja tõdemus: „...riigid, kes Saksamaa ümber sebisid, olid samad ja samuti ka maa-alad“.

VI teema: Külma sõja kujunemine: miks said endistest liitlastest vaenlased?

Teemat valis 479 eksaminadi, arvukuselt neljas koht. Keskmine punktisumma oli 12,76, so viies koht. Tüdrukute keskmine punktisumma oli 13,18 ja poistel 12,38. 0-punktilisi töid oli 6 ja üle 21-punktilisi 17.

Hindamiskomisjon eeldas, et arutlustes selgitatakse külma sõja mõistet: *erinev ideoloogia, poliitika, konkurents positsiooni ja mõju-sfääride pärast, huvide pörkumine. Näidatakse, et vastuolud olid tegelikult juba sõja ajal (kus avada Teine rinne, kuidas lahendada Saksamaa küsimus). Sõja ajal ühendas ühine vaenlane Saksamaa.*

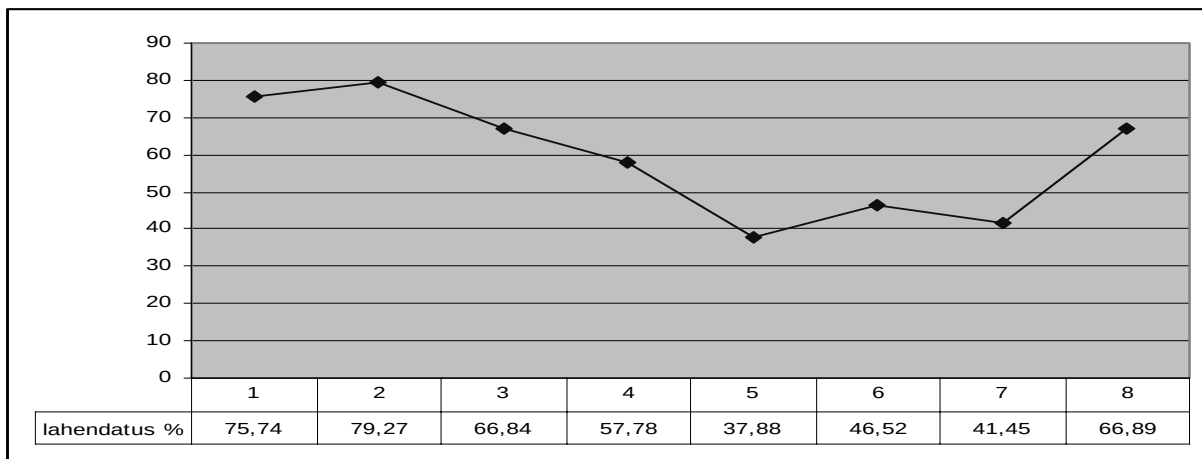
- a) liitlaste koostöö II maailmasõja ajal;*
- b) liitlaste vastuolud pärast II maailmasõja lõppu (näiteks Saksamaa küsimuses);*
- c) maailma lõhestumine majanduslikult (Marshalli plaan/ VMN);*
- d) maailma lõhestumine sõjalis-poliitiliselt (NATO/ VLO);*
- e) endiste liitlaste vastasseisud külma sõja kriisides.*

Osades töödes kiputi detailselt kirjeldama külma sõja perioodi ja teemas sisalduv küsimus jäi vastuseta. Põhjustest teati paremini ideoloogilisi vastuolusid ja võimuvõitlust jõupositsioonide pärast. Hästi olid õpitud külma sõja kujunemine ja kriisid. Teati Saksamaa küsimust, vähem mujal aset leidnud vastasseise. NATO moodustamist loeti külma sõja põhjuseks. Põhjused, tunnused ja tagajärjed esinesid läbisegi ka teiste probleemide käsitlemisel.

4. ARUTLUSE OSAOSKUSTE ANALÜÜS

Kui analüüsida hindamiskokkuvõtteid osalahenduste alusel, on üldpilt sarnane varasemate aastatega.

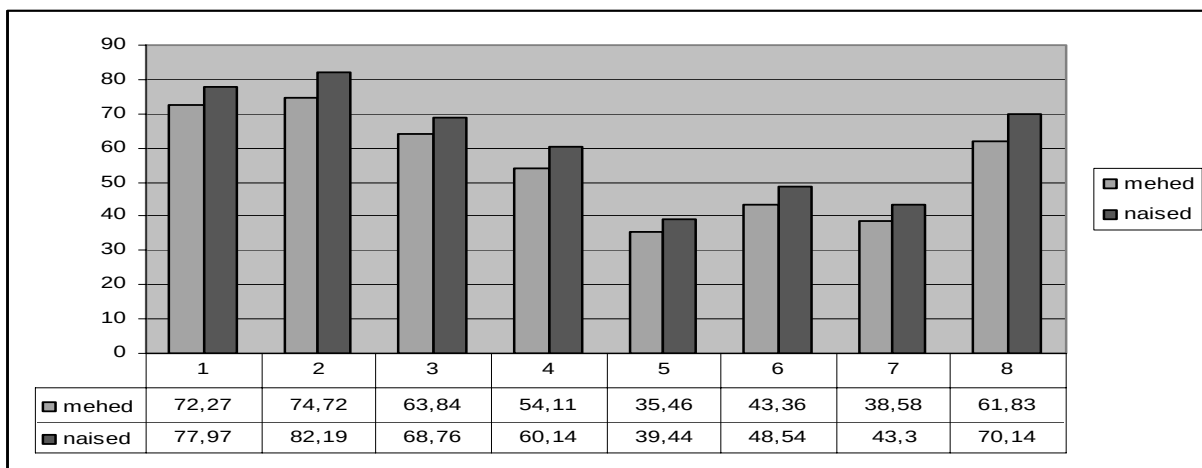
Graafik 4. Osaoskuste lahendatus protsentides

1 - struktuur; 2 - ajaline määratlus; 3 – ajalooline taust; 4 – teema elemendid; 5 – analüüs; 6 – näited; 7 – järeldused; 8 –õigekiri ja stiil

Õpilased kaotavad kõige enam punkte arutluse ja analüüsi eest. Maksimum 6 punktist saadi keskmiselt 2,27. Lahendusprotsent on 37,88. Alla poole punktidest saadi veel järelduste tegemise eest: maksimum 4 punktist 1,66, mis on 41,45% võimalikust, ja näidete, faktide esitamise eest maksimum 4 punktist keskmiselt 1,86, mis on 46,52%. Ülejäänud osaoskuste keskmised olid kõrgemad kui 50%. Kõige enam said eksaminandid punkte teema ajaloolise tausta eest: 1 punktist 0,79, mis on 79,27%. Teisel kohal oli arutluse struktuur: maksimum 2 punktist saadi keskmiselt 1,51, mis on 75,74%. Üsna sarnaselt tunti sündmuste ajaloolist tausta – osalahendus 66,84% ja osati end keeleliselt väljendada – osalahendus 66,89%. Teema avamine alateemade ehk teema aspektide/elementide kaudu - osalahendus oli 57,78%.

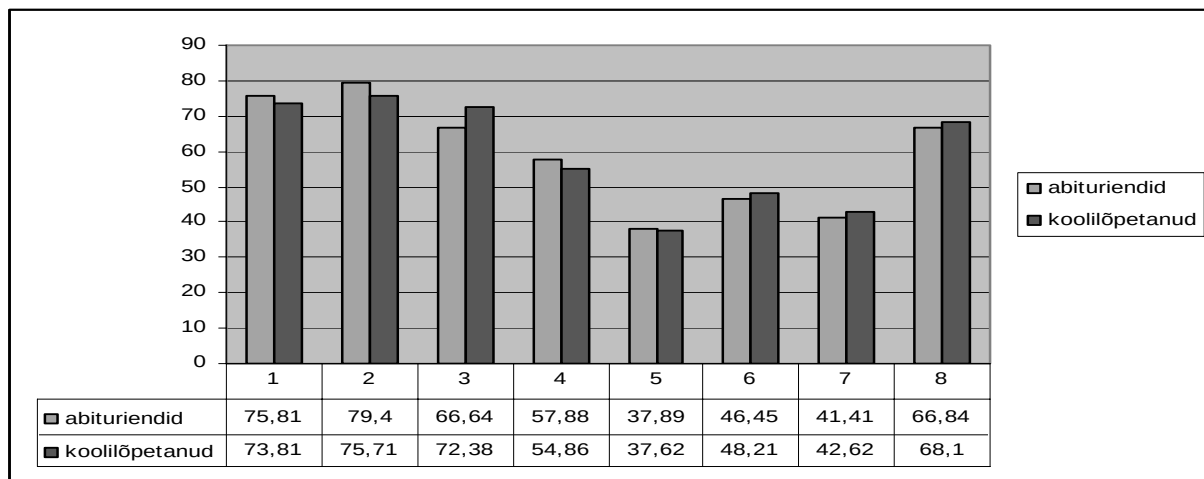
Graafik 5. Osaoskuste lahendatuse võrdlus: mehed ja naised

1 - struktuur; 2 - ajaline määratlus; 3 – ajalooline taust; 4 – teema elemendid; 5 – analüüs; 6 – näited; 7 – järeldused; 8 –õigekiri ja stiil

Kui võrrelda poiste ja tüdrukute keskmisi tulemusi, näeme, et tüdrukud oskavad arutlust poistest paremini kirjutada. Tüdrukud edestavad poisse kõikides hindamisel aluseks võetud osaoskustes.

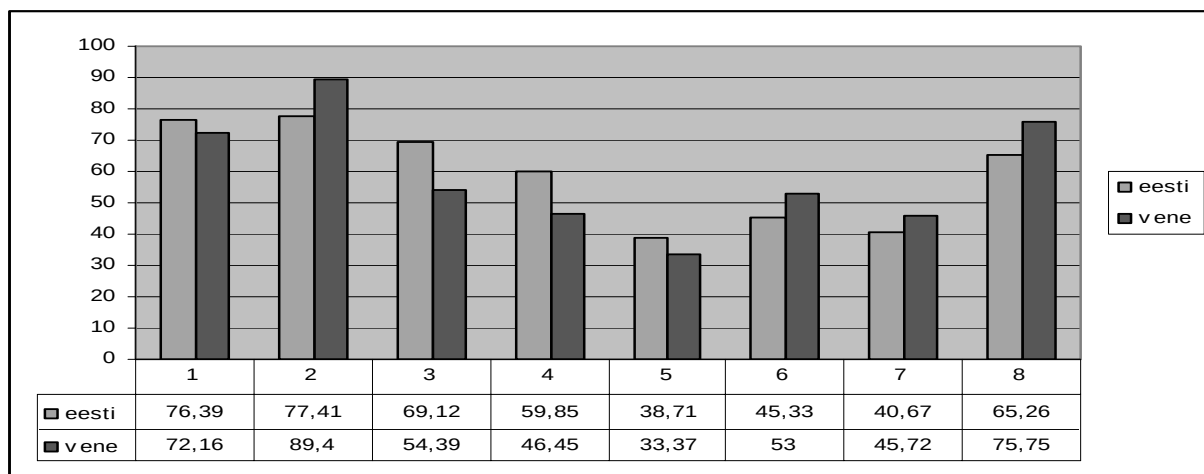
Graafik 6. Osaoskuste lahendatuse võrdlus: abiturientid ja varem lõpetanud

1 - struktuur; 2 - ajaline määratlus; 3 – ajalooline taust; 4 – teema elemendid; 5 – analüüs; 6 – näited; 7 – järeldused; 8 – õigekiri ja stiil

Abiturientide ja koolilõpetanute võrdluses on viimaste tulemused veidi kõrgemad kolmes aspektis: ajalooline taust, näited ja õigekiri ning stiil. Ülejäänud aspektides on veidi kõrgemad abiturientide tulemused.

Graafik 7. Osaoskuste lahendatus õppekeele järgi

1 - struktuur; 2 - ajaline määratlus; 3 – ajalooline taust; 4 – teema elemendid; 5 – analüüs; 6 – näited; 7 – järeldused; 8 – õigekiri ja stiil

Vene- ja eestikeelsete tööde tulemuste võrdluses on venelased rohkem punkte saanud ajalise määratluse, näidete, järelduste ja õigekirja ning stiili eest. Eestlaste tulemused on mõnevõrra kõrgemad kolmes aspektis: ajalooline taust, teema valdkonnad ja analüüs. Struktuuri eest on eestlased ja venelased saanud peaaegu sam palju punkte.

5. MUUDATUSED HINDAMISJUHENDIS

Pärast eksamitööde hindamist arutasid hindajad veel kord ka arutluse hindamise juhendit. Kaalumisel oli, kas peaks vähendama kõige subjektiivsemalt hinnatava osa kaalu 25 punktilt 20 punktile. Seda küsimust oli õpetajatega arutatud 9. jaanuaril 2004 toimunud nõupidamisel REKK-is. Peale jäi seisukoht, et punktide vähendamine arutluse eest ei kergenda õpilase olukorda, pigem vastupidi, sest arutluse kirjutamisele kulutatav aeg jääb samaks ja töö kolmandasse osasse tuleb lisada üks 5-punktiline ülesanne. Eksami sooritamise aeg selle võrra aga ei pikene. Kaaluti arutlus-analüüs osaoskuste 4-6 punktidele vastavad kirjeldused esitada lihtsalt loendina, mitte range järgnevusena. Näiteks kui õpilase töös esinevad võrdlus ja seosed, kuid alateemad ei ole avatud tasakaalustatult, saab ta 4 punkti. Töö hindamisjuhendi täpsustamisega objektiivsema hindamise nimel jätkub.

6. KOKKUVÕTTEKS

Kuue teema väljapakumine eksamitöös õigustas end. Suuremat valikuvabadust kiitsid oma hinnangutes ka eksaminandid. Teemad olid kokkuvõttes õpilastele jõukohased.

Mõne teema hindamisel oli märgata, et valmistuti varasemate eksamite arutlus-teemade alusel. Hindajatel jäi mõnede töödeümbrike sarnaste seisukohtade või järelduste alusel mulje, et õpetaja on ette andnud, mis täpselt peaks vastava teema puhul arutluses kirjas olema, sest tööd on sarnase sisuga. Kui õpilane peab mingi näidis-arutluse alusel teemakohase teksti meelde jätma, sõltub tulemus õpilase mälust. Tavaliselt unustatakse siiski küllalt palju ja tulemus on pigem abitu kui hea. Seepärast on mõistlik piirduda ühiselt arutades ainult teema kavastamise ja arutluse üldiste nõuete selgitamisega. Mõttekäik, näited ja argumendid jäägu õpilase enda valida. Kui õpilane teab, mida talt oodatakse, suudab ta oma mõtteid võimetekohaselt ka väljendada.

Jutustavad teemad, nagu antud eksamil kolmas "Eesti Vabariik 1920-1939: oma-riikluse rõõmud ja mured", ei kutsu õpilasi arutlema. Esmapilgul lihtsana näiv teema "Lüüasaamine muistses vabadusvõitluses kui pöördepunkt eestlaste ajaloos" osutus kõige nõrgemini kirjutatuks. Teema mõistmise vajadust tuleb ikka veel õpilastele rõhutada, nagu ka kõiki teisi arutluse kirjutamise nõudeid.

Õpilased peaksid mõistma, et arutluse kirjutamine eeldab sügavaid teadmisi; teema avamise, kavastamise ja materjali organiseerimise oskust; võimet analüüsida ja seostada teemat puudutavaid küsimusi; oskust sõnastada põhjendatud hinnanguid ja järeldusi ning valida sobivaid näiteid; oskust oma mõtteid selgelt väljendada ja mis kõige tähtsam – head võimet tajuda olulisimat. Kirjalikus töös ei saa vale sõna n-ö tagasi võtta ega ümber seletada, seetõttu peaks teema enne kirjutama asumist olema hästi läbi mõeldud.

7. KUIDAS KIRJUTADA ARUTLUST?

Arutluse kirjutamine võiks toimuda järgmiste etappide kaupa:

1. Küsimuse või teema avamine

Veenduge, et te (1) **mõistsite teemat või küsimust õigesti** ning saite aru, missugust käsitluslaadi see teema või küsimus eeldab.

Sageli on teema esitatud küsimuse kujul. Siis tuleks õpilasel (2) **kujundada oma seisukoht**, vastus teemas tõstatatud küsimusele ning sellest lähtuvalt alustada teema avamist ja oma seisukoha põhjendamist.

Kui on eeldatud võrdlevat analüüsi, peaks vastus kindlasti sisaldama **tasakaalustatult** mõlemat poolt või kõiki küsimuses esitatud pooli, mitte keskenduma vaid ühele. Sarnasuste ja erinevuste esiletoomise puhul tuleks samuti lähtuda tasakaalustatuse soovist.

Kui teema asetab probleemi kindlasse **konteksti**, tuleb seda ka nii käsitleda, mitte kirjeldada kõikides avaldumise vormides.

Teema poolik avamine või mittemõistmine ongi peamised vead. Sageli on kirjeldusi just sel põhjusel hinnatud 0 punktiga, sest töö ei vasta teemale. Tihtipeale mõjutab õpilast ka mõni lähedane teema, mille kirjutamist on harjutatud. See tõestab veel kord, et eksamiärevuses tuleb lugeda küsimusi ja tööülesandeid äärmise tähelepanuga ning vältida kiirustamist.

2. Vastuse kavandamine

Mõtestage teema lahti ja koostage märksõnade abil oma arutluse (3) **loogiline kava**, kus on esile toodud ka alateemade järjekord.

Ei ole mõttekas vormistada mustandit kirjandi vormis ja kulutada hulga väärtusliku aega, vaid tuleks avada teema **märksõnadega**, jälgides töö kavandamise loogilist struktuuri. Alateemade juurde tasuks kirja panna ka **põhiseisukohad** ja **konkreetsed näited**. Näiteks:

Sissejuhatus
Ajaline määratlus

Ajalooline taust

Alateema
Alateema
Alateema
Alateema
Alateema

Kokkuvõte: järeldused ja hinnang

Selline struktuur peaks olema seega lühike kokkuvõtte vastuse peamistest märksõnadest koos mõningate ülestähendatud faktidega iga punkti juures, mis toetaksid esitatud põhjendusi.

Mustandi kirjutamine on aeganõudev, kuid arutluse struktuuri kavandamine on hea vastuse saamisel otsustava tähtsusega. Enne kirjalikult kavandatud struktuurile toetudes on loogilist ja sisutihedat arutlust hoopis lihtsam kirjutada.

3. Teemaarendus

Hea sissejuhatuse ergutab lugeja tähelepanu ja tekitab ootustunde, seevastu nõrk sissejuhatuse ei ärata huvi arutluse vastu juba alguses. Ärges raisake aega ega püüdke kirjutada liiga pikka ja detailset sissejuhatust. Kõik sõltub küsimuse sõnastusest ja teema iseloomust.

(4) **Sissejuhatuse** (sõltuvalt teemast) võiks sisaldada isiklikku hoiakut/suhtumist teemasse, probleemi esiletoomist, tausta lühikirjeldust ja ajastu määratlust. Võib osutada vajalikuks seletada sõnu ja fraase probleemi või teema sõnastuses, esitada kohe arutluse kirjutamise algul teemakäsitluse suund või aktsendid.

(5) **Teema arendamise** puhul arvestage, et arutluse pikkus on piiratud ja seepärast tuleb hoolikalt läbi mõelda, kuidas oleks kõige otstarbekam teemat avada. (Tutvuge näidistena esitatud arutlustega.) Igal sõnal on kaal.

- Püüdke väljendada **selgelt** ja **arusaadavalt**.
- Esitage materjal **seostatult** ja **sisutihedalt**.
- Kõik seisukohad peavad olema **argumenteeritud** ja sobivate **näidetega** kinnitatud.
- Jälgige, et kirjutis ei oleks pelgalt kirjeldus, vaid teema **analüüs**.
- Lisage kindlasti teema kohta ka **oma arvamus**, **põhjendage** seda ja tooge kinnituseks asjakohaseid **näiteid**.
- Ärges unustage teha kirjapandu alusel kogu teemat hõlmavaid ja tasakaalustatud (6) **järeldusi**. Tuginege alati **tõendusmaterjalile**, mitte arvamusele ega eelarvamusele.

Tähelepanuta ei tohi jätta **keelereegleid** ja **käekiri** peab olema loetav.

4. Kokkuvõtte

(7) **Lõppjäreldus** võimaldab vastata arutluse teemas tõstatatud küsimusele lühidalt ja selgelt. Püüdke esitada oma lõppjäreldused konkreetselt, arusaadavalt ja lihtsalt. Lõppjärelduses ei esitata uusi seisukohti ega teemaarendusi. Lugejal peab tekima tunne, et töö on viidud lõpule.

Kõige viimaks tuleks üle (8) **kontrollida**, ega midagi väga olulist ei ole unustatud.

Vältige

- asjakohatuid märkusi ja kõrvalepõikeid;
- kõikehaaravat üldistamist (panen kirja kõik, mida tean ja arvan);
- ebamäärasust, pinnapealsust;
- kohmakat kõnepruuki;
- slängi, argiväljendeid;
- asjatuid sõnu;
- kerglast ja ülepakutud stiili.

Kui te otsustate kasutada **tsitaate**, tehke seda mõõdukalt ja põhjendatult. Tsitaadid tuleks valida lühidad, täpsed ja tabavad ning esitada ajalooperioodi, sündmuse kontekstis. Teemaga nõrgalt seotud viited ei ole asjakohased ja pigem kahandavad kui kasvatavad arutluse väärtust. Kõik tsitaadid tuleks esitada koos arukate kommentaaridega. Tsitaadid küll illustreerivad probleemi olemust, kuid harva seletavad seda. Ka tsitaadis esitatud autori suhtumisse tuleks suhtuda kriitiliselt. Ärge hinnake ühtegi arvamust kõrgelt ainult seetõttu, et see on trükitud avaldatud.

Arutlusoskust hinnates arvestatakse, kas õpilane

- valdab teemat;
- oskab teadmisi kasutada;
- oskab võrrelda, seostada;
- oskab analüüsida, põhjendada;
- oskab teha järeldusi;
- oskab kujundada oma isiklikku suhtumist ja seda kaitsta;
- oskab esitada oma mõtted loogiliselt (sissejuhatus, teemaarendus, kokkuvõte).

8. NÄITEID ARUTLUSTEST

Järgnevalt on esitatud igal teemal üks arutlus, mis on mõlema hindaja poolt hinnatud vähemalt 20 punktiga.

I teema: Lüüasaamine muistses vabadusvõitluses kui pöördepunkt eestlaste ajaloos

Muistses vabadusvõitluses sõdisid eestlased Lääne-Euroopast tulevate ristisõdijatega. See toimus 13. sajandi alguses ning kuigi eeliseid oli nii eestlastel kui ristisõdijatel, lõppes võitlus siiski eestlaste kaotusega. See oli suur pöördepunkt eestlaste ajaloos ning muutis palju. Mis siis muutus eestlaste jaoks selle kaotuse tulemusel?

Muistse vabadusvõitluse tulemusel läksid eestlased mitme erineva võõrvõimu alla. Põhja-Eesti läks Taani kuninga valdus-

se, Lääne-Eestis oli Saare-Lääne piiskopkond, Kesk-Eesti kuulus Liivi ordule ja Tartu piiskopkonnale. Kui kuni 13. sajandini oli maa kuulunud valdavalt eestlastele, siis nüüd hakkas see käest kätte käima. 1346. aastal müüs näiteks Taani kuningas oma valdused Saksa ordule, kes andis need Liivi ordule. Liivi sõja tulemusel oli Eesti jaotatud Taani, Poola ja Rootsi võimu alla. 18. sajandil läks Eesti Venemaa koosseisu. 13. sajandist alates oli Eesti mitme riigi vahel jaotatud ja kogu Eesti ühendati uuesti alles 17. sajandil Rootsi võimu alla.

Kuni 13. sajandini ei olnud Eesti alal ühtset riiki tekkinud, oli sugukondlik elukorraldus, sugukonna eesotsas olid vanemad. Ristisõdijad tõid Eestisse aga Lääne-Euroopa tolleaegse ühiskonnamudeli, feodaalühiskonna. Valitseja oli maa jaganud vasallidele, kes pidid selle kasutamise eest teenima feodaali sõjaväes. Vasalli alluvuses olid talupojad, kes pidid maa kasutamise eest koormisi kandma ja oma töö ning koormistega valitsejat ülal pidama. Hakkas välja kujunema mõisaühiskond.

Ristisõdijate peaeesmärk oli maade ristiusustamine. Seda soodustati sellega, et need, kes olid ristiusu vastu võtnud, kuulutati isiklikult vabadeks. Eestlased pidid hakkama täitma katoliku kiriku kombeid, austama katoliku usu pühakuid ja neile ohvreid tooma. Eestlaste muinasusund segunes küll katoliku kiriku kommetega, kuid puhtal kujul hakkas see kaduma. Ristiusustamisega ühendati eestlased esmakordselt Euroopa kultuuriruumi.

Kõige suurem muutus peale muistset vabadusvõitlust oli see, et eestlased ei olnud enam oma maa peremehed. Vahetult peale vabadusvõitlust olid nad veel isiklikult vabad ja võisid omada maad. Mida aeg edasi, seda suuremasse sõltuvusse ja orjusesse nad langesid. Peale Jüriöö ülestõusu 1343-1345 vähendati isiklike vabadusi veelgi ja suurendati koormisi. 15. sajandil hakkasid mõisnikud sõlmima kokkuleppeid pagenud talupoegade tagasitoomiseks ja väljaandmiseks. Talupojad olid muutunud sisuliselt mõisnikeomandiks, kes võis neid vabalt näiteks müüa või kinkida. 1507. aastal keelati talupoegadel isegi relva kandmine. 15.-16. sajandiks hakkas välja kujunema siuliselt pärisorjus. Muistse vabadusvõitlusega lõppes eestlaste vabaduse ja oma maa peremeheks olemise periood.

Peale muistset vabadusvõitlust hakkas eestlaste majanduslik olukord üha halvenema. Kuni 13. sajandini kuulusid kõik tulud eestlastele endile, nad ei pidanud neid peaaegu kellegagi jagama. Samuti käisid nad üle-mere kaubareisidel. 13. sajandist läks aga kaubandus linnas elavate sakslaste kätte ja see võttis suure osa sissetulekutest just Lääne- ja Põhja-Eesti talupoegadelt. Samuti olid koormised 13. sajandil 1/10 talu saagist, varsti aga juba veerand. Kogu aeg suurenes teotöö maht ja üha vähem jäi talupoegadel aega oma põllul töötamiseks. Peale muist-

set vabadusvõitlust läks eestlaste majanduslik olukord ja elu üha halvemaks.

Muistse vabadusvõitluse kaotamisel oli kindlasti väga suur roll eestlaste ajaloos. Lõppes sajandeid kestnud vabaduse periood. Eestlased allutati nii poliitiliselt kui kultuuriliselt Lääne-Euroopa mõjudele. Selle sajandeid tagasi toimunud kaotuse tõttu kuulume me tänapäeval kindlast Euroopa kultuuriruumi.

II teema: Mil moel mõjutas ristiusk Eesti vaimuelu keskajal?

13. sajandi alguses toimus kristliku maailma ekspansioon ka Liivimaale. Katoliku Euroopas paavstilt õnnistuse saanud ristisõda oli vahendiks, et hävitada siinsetel aladel valitsev paganlus. Läänemere idakallas oli veel viimaseid muistse usu kantse. Lisaks jumalikule ülesandele oldi huvitatud siinsetest maadest, haritava maa pindala tuli laiendada, et kasvavat Lääne-Euroopa rahvastikku ära toita. 1208-1227 on Eesti ajalukku läinud vabadusvõitlusena iseseisvust ohustavate võõrvallutajate vastu, kus eestlaste olulisel määral nõrgemad sõjalised jõud ei suutnud vastu panna raudrüütlite ridadele, mis katoliku maailmast pidevalt täiendust said. Sunnitud oldi alla andma ning tunnistama täiesti uue ajastu algust nii ühiskondlikus, poliitilises elus kui vaimuelus.

Ristiusk toob eestlastele kaasa uue maailmapildi, jumala ja mõtteviisi. Tule ja mõõgaga pealesurutud kristlusega tasapisi lepitakse, kuigi päris omaks siiski ei võeta. Ristiusk hakkab välja tõrjuma eestlaste paganlikke jumalaid. Paljuski aitab sellele kaasa kaotus Jüriöö ülestõusuga. Tekib omapärane segu paganlikest ja kristlikest elementidest. Kunagine haldjatekultus kantakse nüüd paljuski üle kristlikele pühakutele, kellelt oodatakse nüüd nii vilja-kui karjaõnne. Populaarsed on näiteks Tõnni-vakad. Samuti ühendatakse kristlik kalender ja nimepäevad kindla kombestikuga ja iidsete traditsioonidega. Rahvakalendri väljakujunemine. Ristiusk toob muutused eestlaste mõtlemisse. Kristlusele on ju omane hea ja kurja, jumaliku ja paganliku, vale ja õige, taeva ja põrgu selge vahetegemine, mis eestlastele on esialgu võõras. Paljuski selle tagajärjeks võib pidada ka eestlaste rahvausundi süngemaks muutumist. Ka seal astuvad välja uue tumedad jõud, pisuhänd näiteks.

Ristiusu suurimaks teeneks võib ilmselt pidada hariduse ja kirjasõna arendamist. Juba vallutussõja ajal püüdsid sakslased eesti poistest pantvange preestriteks õpetada. Hakatakse ka koole looma, toomkapiitlite juures koolid. Kõrgema hariduse saamiseks tuleb minna Euroopasse. Samuti asutatakse linna ehk ladinakoole, mis on õpetuse sisult veidi ilmalikumad. Ladina keele kõrval õpetatakse ka kirjutamist, arvutamist, lugemist. Esile kerkib 16. sajandi alguses ka küsimus kõrgema ladinakooli

asutamisest Eestisse, kuid see jääb reformatsiooni tõttu katki. Ka mitmed eestlased pääsesid nendesse koolidesse.

Olulist rolli eestlaste vaimuelu mõjutajatena mängisid kloostrid. Eestisse jäävad kõik suuremad mungaordud: tsistertslased, augustiinlased, frantsisklased, dominikaanid. Kloostrid olid lihtrahvale kirikust lähedasemad, sümpaatiat äratasid kerjused, kes eesti keelt püüdsid õppida. Kohaliku keele valdamine oli näiteks dominiiklastel üks esmaseid nõudeid. Kloostrite juures asutati koole, kus just paljud lihtrahva hulgast õpetust said. Kloostrites asusid ka raamatukogud. Tänu kloostritele rajati esimesed vesiveskid, viljapuuaiad. Kloostrid abistasid, ravisid ka haigeid. Nii jõudsid eestlasteni mitmed meditsiinialased teadmised.

Eriti suur mõju eesti kirjasõna arengule on reformatsioonil. 16. sajandi 20-ndatel aastatel ka Eesti pinnale jõudnud luteri usu üks peamisi nõudeid on emakeelne jumalasõna. Selle poole hakati küll esimesi samme astuma juba varem (teada on nn Kullamaa käsikiri), kuid nüüd kerkib esile piibli tõlkimise küsimus. 1525. a. on teada esimene eestikeelne raamat. 1535. a. loetakse aga Eesti raamatu sünnipäevaks, ilmub Wanradt-Koelli katekismus. Tõlkimise küsimus toob endaga kaasa eesti kirjakeele arengu. Olulisel kohal eesti ajaloos on Balthasar Russowi kroonika.

Ristiusk mõjutab oluliselt ka kunsti, arhitektuuri arengut. Vallutuste järel saavad Eestisse ka peamiselt saksa päritolu ehitusmeistrid, kiviraidurid. Eesti saab osaks Euroopa kultuuri. Kerkivad linnad, luuakse mitmeid tänapäeval olulisi arhitektuuriobjekte. Ehitatakse kirikuid. Esile tõusevad mitmed kunstnikud. Huvitav oleks mõtiskleda teemal, milliseks oleks kujunenud eestlaste vaimuelu ja ühiskonna areng, kui võõrvallutajaid ega ristiusku 13. sajandil poleks tulnud. Julgen igatahes arvata, et kokkuvõttes ristiusk on siiski rohkem toonud kas kui kahju. Õigupoolest on kristluse mõju eesti kultuuri ja vaimuelu kujunemisele raske ülehinnata, sai Eesti ju osaks Euroopa kultuurist, arenes eesti keel, kirjandus, haridus. Nii ei tohiks enam tänapäeval kahelda, kuhu Eesti kuulub või kuuluma peaks.. Keskajal juba kuulus Eesti tänu ristiusu tõhusale toimele Euroopasse.

III teema: Eesti Vabariik 1920-1939: omariikluse röömud ja mured

Alates Tartu rahust 2. veebruaril 1920. aastal sai Eesti Vabariik hakata arenema rahvusriigina, seda nii poliitilises, majanduslikus kui kultuurilises mõttes. Selline areng jätkus ilma suuremate takistusteta 1939. aasta septembrini, mil Eesti allutati Nõukogude Liidu mõjule. Kindlasti oli sel teel palju raskusi ning valesid otsuseid, aga ka saavutusi ning rõõme. Arvan, et positiivne kaalus siiski negatiivse üles.

Poliitilises mõttes pidi Eesti riik alustama peaaegu tühjalt kohalt. Kui mõned erandid välja arvata (näiteks Jaan Poska, kes oli esimene eestlasest linnapea), siis piirdusid eestlaste poliitikategemise kogemused omavalitsuse madalamate astmetega. Reaalseid riigi valitsemiseks vajalikke kogemusi polnud. Ometi alustasid Eesti poliitikud juba 1920. aastal hiilgavate poliitiliste võitudega (Tartu rahulepingu tingimused). Järgnesid mitmed saavutused siseriiklikul tasandil: edukas agraarreform 1920-te alguses; edukas rahareform 1928. aastal; eesrindlik põhiseadus, mis toimis (eesrindlikkus seisnes laialdastes kodanikuõigustes); Euroopas ainulaadse kultuurautonoomia seaduse vastuvõtmine 1925. aastal. Välispoliitikas jäädi küll tagasihoidlikumaks (vaatamata püüdlustele ei suudetud sõlmida naaberriikidega tõhusaid liite), kuid saavutuseks võib lugeda ka seda, et Lääne demokraatiad meid tunnustasid (enamikus 1921. aastal). Suurimaks tagasilöögiks tolle ajastu poliitikas pean ma 1934. aasta riigipööret K. Pätsi ja J. Laidoneri eestvedamisel ning sellele järgnenud vaikivat ajastut. Need näitasid, et Eesti demokraatlikud traditsioonid olid siiski suhteliselt nõrgad.

Noore Eesti Vabariigi iseseisva majanduse algaastad olid vähem edukad. Kohe alguses tehti mitu tõsist viga. Esiteks see, et püüti säilitada majanduse idasuunalist orienteeritust. Kui Venemaa 1922. aastal oma turu Eesti jaoks sulges, tõi see kaasa siseriikliku majanduskriisi 1923. ja 1924. aastal. Teine viga tehti panganduses. Omariikluse alguses loodud Eesti Pank andis laene väga optimistlikult ja heldekäeliselt. Raha said tihti ka väljavaadeteta äriplaanid ja ilmselged sahkerdajad. Ka see mängis olulist rolli majanduslanguse tekkel. Positiivne on aga see, et kriisist suudeti välja tulla. Laenudega hakkas tegelema Pikalaenupank, maaelu finantseerima Maapank. Eesti muutus tööstusmaast agrarriigiks, mis talle võimaluste poolest rohkem sobis. Majandus orienteeriti läände, Eesti põllumajandustooted, eriti või ja peekon, leidsid seal sobiva niši. Eesti oli uurin-gute järgi Ida-Euroopa edukaim riik. 1930.-1933. aastal, kui Eestit tabas ülemaailmne majanduskriis, aitas sellest väljuda Tõnissoni valitsuse otsus kroon devalveerida. Majanduslikus mõttes tõi järgnenud vaikiv ajastu kaasa tõusu, eriti tööstus-sektoris.

Kultuur on valdkond, kust vähemalt mina tollest perioodist negatiivseid jooni eriti ei leia. 1925. aastal pandi alus Kultuurkapitalile, mis võimaldas loovisikute elukutselisteks muutumise. Eesti keele kasutusareaal laienes kõigisse valdkonda-desse, siin on teeneid J. Aavikul ja J. V. Veskil. Tartu Ülikool oli eestikeelne ja maailmatasemel. Avati nii era- kui riiklikke kõrgkoole, mis andsid haridust tehnika, muusika, kunsti, lavakunsti, riigikaitse vallas. 1932.-1937. aastal il-mus Eesti Entsüklopeedia. 1938. aastal asutati Eesti Teaduste Akadeemia. Kõik kultuuriliigid olid maailmatasemel. Kirjanduses

figureerisid Siuru ja Arbujate poeedid ning mitmed suurkujud, nagu Mait Metsanurk, Anton Hansen Tammsaare, August Gailit, Karl Ristikivi. Muusikast võib nimetada ühe näitena Evald Aava ja tema ooperit Vikterlased, mis oli Eestis esimene. Eesti kunstis kajastusid Läänes valitsevad tendentsid, kunstnikest võib nimetada näiteks K. Rauda ja E. Viiraltit ning J. Koorti. Sportis viisid Eesti nime maailma Paul Keres ja Kristjan Palusalu. Vaikival ajastul ilmnesisid küll mõned võõrnähtud tsensuuri näol, kultuuri rahastamine aga paranes.

Riigikaitse valdkonnas oli vastsel vabariigil mitmeid raskusi, näiteks inimjõu paratamatu vähesus ja moodsa lahingutehnika puudumine. Need said Eesti iseseisvusele 1940. aastal ka saatustlikuks. (Kuigi mina arvan, et mingit sõjalist vastupanu oleks sellegipoolest tulnud osutada.) Suureks saavutuseks Eesti tollase sõjaväe puhul loen ma seda, et jagu saadi revolutsioonilisest vähemusest, 1. detsembril 1924. aastal suruti agressioon maha. Positiivne nähtus oli ka Vabadussõja päevil Omakaitse baasil lodud Kaitseliit, mis moodustas reservi ja kasvatas patriootlikkust.

Sotsiaalse jaotuse järgi kulus Eesti kindlasti arenenud riikide hulka. Esiteks, sinne rahvas oli väga haritud, haritlaste üleproduktatsioon oli isegi probleemiks. Välja oli kujunenud suhteliselt tugev keskklass. Allasurutud ühiskonnagrupid pea et puudusid, isegi rahvusvähemustel olid laialdased õigused. Kuid oli ka probleeme, näiteks valduste liigne killustatus, mistõttu oli palju ebarentaableid väiketalusid.

Tõepoolest – igas valdkonnas oli lõpptulemus pigem positiivne. Kuigi demokraatiat ei suudetud hoida, oli Eesti riik siiski toimiva seadusandlusega vaba rahvusriik. Majanduses tuldi algsest madalseisust välja ja järgnenud aastaid (1920-te teine poolt ja 1930-ndad) käsitletakse normaalse majandusliku õitsengu perioodina. Kultuuris saavutati maailmatase, Eesti Vabariik täitis oma kohust eesti rahva keele ja kultuuri säilitamisel. Riigikaitstes tuldi toime väiksemate agressioonidega, kus jõuavahkorrad olid mõistuspärased. Eesti sotsiaalne üldpilt vastas tolleaegsetele arenenud riikide standarditele.

IV teema: Esimese maailmasõja võitjaid ja kaotajad

Esimene maailmasõda aastail 1914-1918, mille peamiseks põhjuseks oli Suurbritannia ja Saksamaa konkurents, oli esimene modernne sõda, mis puudutas ka tsiviilisikuid. Tulemused olid murrangulised: sõda nõudis ligikaudu 15 miljonit inimelu, põhjustas mitme suurriigi lagunemise, kuid samas lõi ka soodsaid olukordi väikerahvastele. Kes olid siis Esimese maailmasõja võitjad ja kaotajad.

Suurimaks võitjaks olid Ameerika Ühendriigid (edaspidi USA), seda peamiselt just sellepärast, et sekkus sõtta alles 1917. aastal ning kandis minimaalseid kahjusid. Oma geograafilise eraldatuse tõttu ei toimunud sõda tema territooriumil ning ta ei kandnud suuri kaotusi. Vice versa pigem. USA, kes oli varem olnud Euroopa riikide võlgnik, muutus Esimese maailmasõja tulemusel nende võlausaldajaks, kuna toetas teisi Antanti riike majanduslikult ja sõjaliselt. Suurimaks majanduslikuks probleemiks USAs oli vaid mõne kauba defitsiit ja sõjajärgsest üleminekust tekitatud raskused, kuid neist saadi ruttu üle.

Peamiseks kaotajaks oli Saksamaa, riik, kes oli sõda alustanud suurte lootuste ja eesmärkidega, kuid kes lõpetas lööduna ja kellele suruti peale rasked Versailles` rahu tingimused: Saksamaa pidi loovutama alasid (Prantsusmaale Elsass-Lotring, Leedule Memel, Poolale osa Pommerist jm), tasuma reparatsioone, vähendama sõjaväge jne. Kõik see nõrgestas Saksamaad ja mõjus halvasti nii majandusele kui ka kehtestatud demokraatialle, kuna saksa rahvas muutus rahulolematuks ja oma hädades süüdistati riiklikku korda. Populaarsust kogusid äärmuslikud rühmitused (natsid, kommunistid). Saksamaa oli sõjas kaotanud umbes 1,8 miljonit inimest, peale selle rakendasid lääneriigid nõrgestamispoliitikat ja soovisid Saksamaad näha alaliselt lööduna. Niisiis olid Saksamaa kaotused nii majanduslikud, poliitilised kui ka rahvuslikud.

Võitjateks pean ka Suurbritanniat ja Prantsusmaad, kes peale I maailmasõda muutusid Euroopa riikide liidriteks. Võitjate peamiseks eesmärgideks oli rahu tagamine. Selle kindlustamiseks loodi Pariisi rahukonverentsil (18. jaan. - 28. juuni 1919) Rahvasteliit, mille ülesanneteks sai rahu ja julgeoleku tagamine, riikidevahelise koostöö edendamine ja rahvusvahelistest lepingutest kinnipidamise kontrollimine. Võitjateks olid Suurbritannia ja Prantsusmaa eelkõige vormiliselt.

Samas pean neid kahte Antanti riiki - Prantsusmaad ja Suurbritanniat - ka sõjas kaotajateks, eriti Prantsusmaad, kelle territooriumil sõda vahepeal käis. Üheks sooviks Saksamaale nii karmid rahutingimused seada oli soov teda nõrgestada, et ta ei suudaks uut sõda alustada. See on arusaadav kuna Prantsusmaa on Saksamaa naaber ning uue sõja puhul kannataks eelkõige tema. Prantsusmaa tundis hirmu, kuna teadvustas endale sõjaga kaasnevaid tagajärgi ja koledusi. Samas tegi ta endale Versailles` rahulepinguga karuteene, kuna selle rasked tingimused õhutasid sakslastes kättemaksumeeleolusid ning ideoloogilisi vastuolusid. See aga aitas kaasa uue maailmasõja puhkemisele.

Võitjateks on väikeriigid, kes I maailmasõja järel iseseisvusid, kasutades ära Venemaa nõrkust ja soodsat olukorda. Uusi riike oli üheksa, sh ka Eesti ja teised Balti riigid. Tekkinud uued rahvusriigid pidid oma iseseisvuse eest võitlema ning

võitsid. Suuresti tänu saksamaa lüüasaamisele ja Venemaa nõrkusele, mida kasutasid ära ka enamlased Venemaal ning haarasid võimu, mille tõttu omakorda nõustusid Balti riikide iseseisvusega võitnud suurriigid ning tunnustasid neid, soovimata enamlaste võimu laienemist.

Üldiselt võib kaotajateks lugeda kõik riigid, kes sõjas osalesid ning võitjateks sõjast kõrvale jäänud riigid, kes ei saanud tunda sõjakoledusi ega kaotanud oma perekonda: isa, poega, meest. Ka sõjast elusana tulnud mehed ei suutnud elada enam normaalset elu, neid peeti kadunud põlvkonnaks.

Esimene maailmasõda lõppes Antanti riikide võidu ja Saksamaa ning tema liitlaste kaotusega. Sellegipoolest võib pidada võitjateks ja kaotajateks mõlema poole riike. Pole halba ilma heata ega head ilma halvata. Faktiks aga jääb, et Esimesel maailmasõjal olid murrangulised tagajärjed.

V teema: Võitjate poliitika Saksamaa suhtes pärast Esimest ja pärast Teist maailmasõda: sarnasused ja erinevused

Saksamaa kotas 20. sajandil nii Esimese maailmasõja, mis lõppes 1918. aastal, kui ka Teise maailmasõja, mis lõppes 1945. aastal. Mõlemal korral oli Saksamaa sunnitud arvestama võitjariikide poliitikaga, kuna viimane määras suuresti tema edasise olukorra. Mis olid aga võitjate poliitika erinevusteks ja sarnasusteks pärast Esimest ja pärast Teist maailmasõda.

Sarnasuseks võib pidada seda, et Saksamaa pidi pärast mõlemat maailmasõda loovutama enda alasid. Pärast Esimest maailmasõda, kui Saksamaa kirjutas alla Versailles'i lepingule, läks nt Elsass-Lotring Prantsusmaale, Klaipeda Leedule ja tekkis n-ö Poola koridor. Pärast Teist maailmasõda sai aga iseseisvaks nt Tšehhoslovakkia ning Saksamaa pidi osa alasid andma Poolale. Viimane lepiti kokku Jalta konverentsil 1945. aastal NSVL-i, USA ja Inglismaa esindajate poolt.

Sarnaselt pidi Saksamaa pärast mõlemat maailmasõda maksma reparatsioone, kuid erinevuseks võiks pidada viisi, kuidas seda tehti. Kui pärast Esimest maailmasõda tahtsid võitjariigid reparatsioone rahas, siis pärast Teist maailmasõda pidi Saksamaa reparatsioone maksma kaupades. Minu arvates oli Esimese maailmasõja järgne otsus arukam, kuna nii välditi Saksmaa majanduse täielik hävimine ning revanšitahe, mis tegelikult pärast Esimest maailmasõda ju juhtus.

Saksamaa majandus oli kohe pärast Esimest ja Teist maailmasõda halval järjel, mis oli ka loogiline, kuna sõjad mõjuvad majandusele hävitavalt. Saksamaale pakkus USA majanduslikku abi nii pärast Esimest kui ka pärast Teist maailmasõda. 1924. aastal töötati välja Dawesi plaan, mille kohaselt laenas USA Saksmale raha, et viimane saaks reparatsioone maksta Inglismaale

ja Prantsusmaale, et nemad saaksid omakorda maksta ära oma võlg USA-le. Erinevalt Dawesi plaanist, mis oli suunatud vaid Saksa-maale, oli 1948. aastal realiseeruma hakanud Marshalli plaan mõeldud kogu Euroopale. Marshalli plaaniga, mis oli Trumani doktriini üheks vahenduseks, pakuti majandusabi kõikidele Euroopa riikidele, kes vastasid tingimustele, milleks oli nt rahareformi läbiviimine ja demokraatia olemasolu.

Kuna Saksamaa pärast Teist maailmasõda jagunes Saksa Liitva-bariigiks ja saksa Demokraatlikuks Vabariigiks, siis oli Mar-shalli plaani rakendamine viimases keerulisem. Saksa Demokraat-lik Vabariik, olles NL mõjusfääri all, ei vastanud Marshalli plaani tingimustele. Saksa Demokraatlik Vabariik läks seega 1949. aastal loodud Vastastikuse Majandusabi Nõukogu koosseisu, mis hõlmas idabloki riike.

Erinevuseks võib pidada Saksamaa riigikorraldust pärast I ja pärast II maailmasõda. Pärast I maailmasõda lubasid võitjad Saksamaal jääda iseseisvaks riigiks, mis kandis nime Weimari Vabariik. Tegu oli föderaalriigiga, mis koosnes 22 landist, ning seal kehtisid demokraatia põhimõtted. Pärast I maailmasõda jagasid võitjad Saksamaa aga neljaks okupatsioonitsooniks ning kehtestasid 4D poliitika. Samuti jagati neljaks ka Berliin. See kõik otsustati 1945. aastal toimunud Potsdami konverentsil. Selline okupatsioonitsoonideks jagamine lõppes sellega, et 1949. aastal kuulutati välja Saksamaa Liitvabariik (SLV), mis oli demokraatlik ja Saksamaa Demokraatlik Vabariik (SDV), mis oli kommunistlik ja kuulus NL mõjusfääri. Taoline lõhenemine tekitas pingeid nii kahes Saksamaas kui ka lääneriikide ja NL vahel.

Üldises plaanis oli võitjate poliitika erinevuseks pärast II ja pärast II maailmasõda üldine suhtumine Saksamaasse. Pärast I maailmasõda suhtuti Saksamaasse vihaga ning taheti talle kätte maksta. Seda iseloomustab hästi fakt, et Genova konverents aas-tal 1922 oli alles esimene, kus Saksamaad võeti kui võrdväärs-et. Selline alandav suhtumine süvendas Saksamaa revanšitahet. Pärast II maailmasõda püüti Versailles` süsteemi vigu vältida. Saksamaad (siinkohal mõtlen SLV-d) võeti kui vajalikku partne-rit ja sellepärast püüti teda võimalikult kiiresti n-ö üles upitada. Saksamaasse ei suhtutud vaenutsevalt. Suhtumine erine-vusest kinnitab ka asjaolu, et Rahvasteliit, mis loodi pärast Esimest maailmasõda, ei võtnud alguses vastu kaotajariike, ÜRO põhikirjas, mis moodustati pärast II maailmasõda, sellist klauslit aga ei olnud.

Võitjate poliitika Saksamaa suhtes pärast I ja II maailmasõ-da oli osalt sarnane, kuid mingites aspektides see ka erines. Erines see ilmselt sellepärast, et püüti vältida vigu, mis teh-ti Versailles' süsteemi käigus, mille tulemusena muutus Saksamaa ohtlikuks teistele riikidele.

VI teema: Külma sõja kujunemine: miks said endistest liitlastest vaenlased?

Külm sõda kui mõiste pärineb W. Lippmanni samanimelises raamatust 1947. Poliitiliselt algab see aeg Berliini blokaadiga 1948/1949 ja lõpeb CSCE otsusega kuulutada see lõppenuks 1990. Külma sõja osapooled on USA. Lääneriigid, NSV Liit, kommunismileer. Teise maailmasõja ajal olid USA ja NSV Liit liitlased, külma sõja alguseks juba vaenlased. Uurides kahe riigi- ja rahvusvahelisi suhteid II maailmasõjast külma sõja väljakujunemiseni (1950-ndad) proovin leida põhjusi, miks neist said vaenlased.

Esimeseks - II maailmasõja alguses oli NSV Liit Saksamaa liitlane, vastavalt MRP-le, koos likvideeriti Poola. Mõjusfääride küsimus, eriti Rumeenia kohta, pani mõlemad pooled aga vastastikust sõjaplaani koostama. 22.06.1941 ründas Saksamaa NSV Liitu. Nüüdsest sai NSV Liit USA ja Suurbritannia liitlaseks (nende kahe koostöö algas lend-leasi ja Atlandi Hartaha), ning lend-leasi seadust laiendati ka uutele partneritele. NSV Liit sai tunda kõige suuremat raskust Saksa vägede poolt, kes aina edenesid. Kuni NSV Liit ei olnud rünnakust toibunud, oli J. Stalin liitlastega koostöövõimeline.

Teiseks - 1943. aastal tekib sõjas pööre, mis lubab NSV Liidul julgelt sõna võtta liitlaste kohtumisel (Stalingradi võit). Teherani konverentsil algab NSV Liidu ja liitlaste teatav eemaldumine, kuna on ilmselge, et huvid hakkavad pörkuma. W. Churchill on ainus, kes näeb mõjusfääre ihkavas J. Stalinis ohtu Ida-Euroopa tasakaalule kui Saksamaa purustatakse. USA peab aga W. Churchilli arvamusi kolonialistlikuks ning neid eiratakse. Teheranis lepitakse kokku Teise rinde avamine, samuti jäeti Baltimaad Nõukogude mõjusfääri (oli küll rahvahääletuse nõue, kuid see oli formaalsus).

1944 on Saksamaa lüüasaamine juba etteteatav paratamatus. Jalta konverents järgmise aasta algul tugevdab jällegi Stalini positsioone. Seda on võrreldud „uue Müncheniga“, kuna see pani aluse territoriaalsetele nõuetele Ida-Euroopas. Potsdami konverents määrab kindlaks okupatsioonitsoonid - tulevase külma sõja alguspunkt. Jällegi oli olnud W. Churchill see, kes nõudis enne Potsdami tungivalt D. Eisenhowerilt vägede kiiremat lahkumist ida poole, et NSV Liit ei saaks Ida-Saksamaad. USA ei võtnud avantüüri ette, Ida-Saksa lasti Nõukogude armeel ära võtta. Tundus, et F.D. Roosevelt soovib pöörduda taas isolatsionismi ning eemalduda Euroopast nii kiiresti kui võimalik. Nii see oligi. H. Truman pidi hakkama uusi vastuolusid kinni lappima.

USA pärast sõjaaegne välispoliitika H. Trumani käe all soovis Euroopa taastamist (uued turud) ja NSV Liidu mõjusfääre kärpida. Marshalli plaan 1947 oli NSV Liidule vastumeelne. Algasid vastuolud Kontrollkomisjonis. Lääneliitlaste tsoonides viidi

läbi rahareform, mis jõudis ka Lääne-Berliini. NSV Liit algatas aga blokaadi ning pani Saksa tsoonide ühinemisele veto. Sellest sai suur vastuolu – külma sõja algus. Mõisteti, et oli tehtud viga, kui NSV Liidul lubati nii palju edeneda. Samas oli ju sõjas ilma sellise suurriigi toeta väga raske võita.

Vaenlasteks osapooled blokaadi ajal veel ei saa. Tõeline košmaar USA-le algas Hiina Rahvavabariigi (kommunistlik) loomise ja NSV Liidu aatompommi valmistamisega 1949. Siit lähtus võidurelvastumine kahe poole vahel (1952 USA-l ja 1953 NSV Liidul H-pomm). Külmas sõjas neid ei kasutata, mis on iseloomulik, kuna kardetakse vastastikku totaalset tuumasõda. Selline oht oli näiteks Korea sõja ajal 1950-1953, kus kumbki pool ei julgenud nupule vajutada. Sõda lõppes status quo. Nüüd oli alguse saanud lepitamatu vaen.

Lepitamatu vaenu USA märksõnaks sai kommunismi pidurdamine. Presidendi järgi sai nime ka Eisenhoweri doktriin, mis pidi aitama rahvaid kommunismi ohust. Vaenlased ähvardasid teineteist. Kuid need olid vaid sõnad. Ilmekas on Ungari kriis 1956, kus Eisenhoweri doktriini ei rakendatud ning VLO sekkus sõjaliselt. Siit saavad alguse USA jõuetuse sümbolid teatavates konfliktides – doominoteooria Indo-Hiinas, mis laostab USA moraali. NSV Liit ei ründa läänemaid, vaid suunab agressiooni või riigipöörded arenguriikidesse. Kahest poolest saavad vaenlased, kes tahavad teineteist hävitada, kuid nad teavad, et seda tehes hävivad nad ka ise.

Külma sõja kujunemine sai alguse lääneliitlaste järeleandmistest NSV Liidule II maailmasõja ajal. Kahe poole vahel algas võitlus mõjusfääride pärast. Külma sõda avaldus kõigis valdkondades, nii väljendus ka osapoolte vastastikune vihkamine kõigis valdkondades. Üks oli inimvaenulik totalitarism, teine austas inimõigusi. Mõlema eesmärk oli vastane hävitada.

ALLIKATÖÖ HINDAMINE, TÖÖDE ANALÜÜS

Mare Räis

1. ALLIKATÖÖ ÜLDISED TULEMUSED

Eksamitöö teine osa koosnes kolmest ülesandest: 1) töö 1940. aasta Eesti ajalugu puudutavate kirjalike allikatega; 2) ülesanne Hitleri võimuletulekut kajastavate poliitiliste plakatitega ja 3) kaardiülesanne „Külma sõja kriisid“. Kokku võis nende eduka lahendamise eest saada 30 punkti. Kõigi ülesannete kaudu kontrolliti eeskätt aineala-seid, kuid ka RÕK-i üldosas sätestatud õpitulemusi: kuivõrd hästi oskab õpilane töö-tada ajalooallikatega, tunneb kaarti ja oskab sellelt infot leida, näha ühiskonnas toi-munud muutusi, arengu järjepidevust ajaloo vältel.

Allikad 1940. aasta sündmuste kohta võimaldasid õpilasel näidata oskust leida Ees-ti ajaloo seoseid Euroopa ja kogu maailma ajalooga. Kaardiülesanne eeldas oskust kasutada faktilist materjali koos kaardi tundmisega, näitamaks ühe või teise ajaloope-rioodi, -sündmuse või -nähtuse, teatud probleemi mõistmist. Allikakriitika võimaldas põhjendamist ja seostamist nõudvates ülesannetes arutleda ajaloo probleemide üle, toetudes vastavale tõendusmaterjalile, analüüsides ja hinnates mitmesuguste sünd-muste ja nähtuste olemust ja kulgu, põhjuslikke seoseid, sarnasusi ja erinevusi, alter-natiivseid arenguvõimalusi ning erinevaid tõlgendusi. Ülesanded võimaldasid referee-rida, kommenteerida, analüüsida ja hinnata erinevaid ajalooallikaid, võrrelda neid omavahel ning töötada ajalookaardiga ja plakatiga ning teha nende alusel järeldusi.

Mitme viimase aasta jooksul on eksamitöö teine ja kolmas osa ülesannete tüüpi-delt teineteisele lähenenud. Just kolmandasse osasse on lisandunud ülesandeid väik-sema mahuga allikatega. Eesmärgiks oli teadmispõhiste ülesannete asendamine võrdlemist, analüüsi ja seostamist nõudvate ülesannetega. Avatud vastustega küsi-mused eeldavad ajaloofaktide tundmist, kuid õpilasel avaneb nii suurem võimalus oma seisukoha kujundamiseks, kaitsmiseks ja põhjendamiseks, mis toetab multipers-pektiivilist ajalookäsitlust. Allikas aitab sageli ka ülesande teemasse paremini sisse elada. 2004. aastal võeti eksamit ettevalmistava komisjoni poolt vastu otsus, et 2005. aasta ajaloo eksamitöös on mõlemad osad teineteisega kokku sulandunud.

II osa ülesannete lahendamine näitas veel kord, et õpilastel on probleeme Eesti ajaloo mõistmisega Teise maailmasõja kontekstis ja NSV Liidu ajaloo ning sotsialismi-leeri olemuse mõistmisega. Antud teemad on eriliselt rõhutatud 2005. aasta ajaloo riigieksami teemade hulgas. Kuigi õpilastepoolne tagasiside näitas, et paljudel pole aimugi igal aastal esitatavast täpsustatud teemaloendist, tasub õpetajatele rõhutada, et teatud teemade valdamine on aasta – aastalt osutunud probleemiks ning vaatama-ta antud õppeaasta teemade ringile, tuleb õpilaste teadmiste kujunemisel järgida muuhulgas ka süsteemsust, et õpitu asetuks üldisesse raamistikku ja omandaks kind-la tähenduse, tähtsuse ning vajaliku sügavuse. Tänapäeva Euroopa arengu mõistmine eeldab Ida- Euroopa ühise ajaloo süvitsi tajumist.

Tabel 8. II osa tulemuste võrdlus

Ülesande nr	Ülesande lahendatus keskmiselt	Mehed (1204)	Naised (1862)	Eestikeelsed koolid (2581)	Venekeelsed koolid (485)	Abituriendid (2957)	Varemlõpetanud (109)
1.	58,77	58,48	58,96	57,92	63,30	58,79	58,35
2.	53,45	55,27	52,28	53,31	54,23	53,45	53,58
3.	48,53	48,59	48,49	49,88	41,34	48,72	43,39

Oodatust nõrgemaks jäid kolmanda ülesande tulemused. Ülesanne nõudis külma sõja kriisikollete äratundmist kaardil (esitatud oli Teise maailmasõja järgne kontuurkaart, millele olid kantud riigipiirid ja pealinnad), kriisi põhjuste ja tulemuste teadmist. Nii oli kaardil tähistatud Berliin, kus külma sõja ajal toimus mitmeid kriise, kuid õpilased ei suutnud neist ühtegi õigesti esile tuua või siis ajasid erinevad kriisid omavahel segamini. Vastamist raskendas kaardi mittetundmine.

Teises ülesandes sai komistuskiviks A. Hitleri võimuletulekuga seotud propagandaplakati mittemõistmine. Valdavalt ei mõistetud neljandat plakati, mis viitas Hitleri toetajaskonnale suurtöösturite näol. Antud teema on õppekirjanduses hästi kajastatud, mistõttu võib järeldada, et tänane koolilõpetaja ei mõista propaganda olemust ega oska lugeda n-ö ridade vahelt ja osutub tänagi oma valikuid tehes poliitiliselt kergesti mõjutatavaks kõlavatest loosungitest. Siit võib anda hinnangu ka üldoskuste ja pädevuste nõrgale saavutatusele funktsionaalse kirjaoskuse vallas.

Eksaminandid ei loobu enam kergekäeliselt ühe või teise eksamiosa lahendamisest ja püüavad oma võimetele vastava tulemuse siiski saada. Need, kes vajasisid tulemust vaid kooli lõpetamiseks, loodavad just allikaülesannete abil oma 20 punkti siiski kätte saada.

Tabeli andmetest torkab silma, et varemlõpetanud, kes eksami edukaks sooritamiseks olid tavaliselt enim motiveeritud, ei soorita eksamit paremini kui 2004. aasta koolilõpetajad.

Vene õppekeele koolide õpilased said 30 punktist keskmiselt 18,88 ja eesti õppekeele koolide noored 16,11 punkti. Venekeelsete koolide tulemust tõstis esimese ja teise ülesande edukam lahendamine. Samas jäid vene koolide õpilaste üldised keskmised tulemused sellel aastal veidi madalamaks.

Kõige enam nullpunkte saadi kolmanda ülesande eest (483) ja kõige vähem 0-punktilisi vastuseid oli esimese ülesande puhul (29). Kõige rohkem maksimumpunkte saadi kolmanda ülesande eest (283) ja kõige vähem täistabamusi oli teise ülesande puhul. Kui kahe esimese ülesande tulemuste jaotuskõver on normaaljaotusele vastav, siis üsna ühetaoliselt on punktid jagunenud 1 ja 10 vahel kolmandal ülesandel.

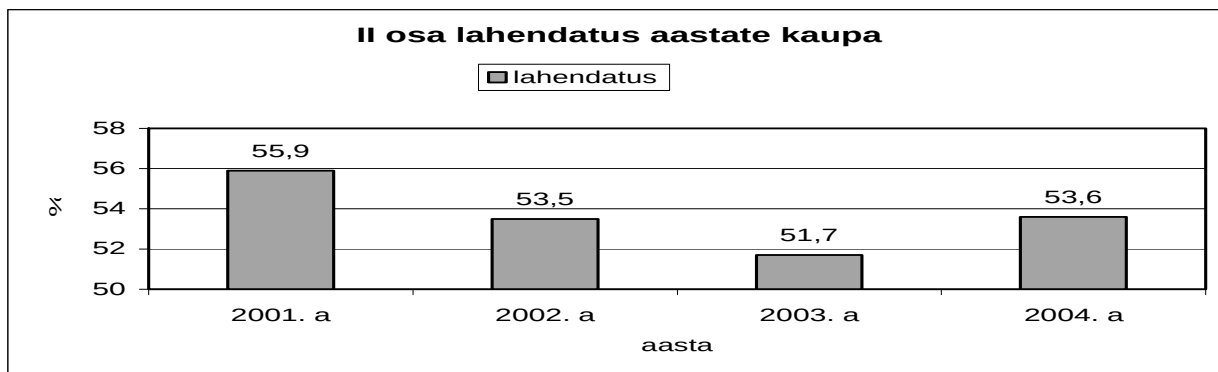
Antud ülesande puhul olid ebaedu põhjuseks:

1. Euroopa kontuurkaardi mittetundmine.
2. Külma sõja kriiside täpsete põhjuste ja tulemuste mitteteadmine.

Kriisid, mille tundmist eeldatakse, on kirjas eksami teemade seas ja antud kriiside puhul tuleks siiski teada konkreetseid põhjusi, mis eristavad Ungari ülestõusu Praha kevadest. Ka Saksamaaga seotud paljudel kriisidel on alati mingi spetsiifilisem põhjus.

Õpilaste tähelepanu tuleks juhtida konkreetsete vastuste sõnastamisele. Ei saa ju rahule jääda olukorraga, kus piisab teadmistest, et kriiside põhjuseks on rahuolematuse valitseva korraga. Samaväärse üldistusastmega oldi tulemuste kirjeldamisel. Seega tuleb teha vahet üldisel iseloomulikul joonel, sündmuse põhjusel ja tulemusel.

Graafik 8. Lahendatuse võrdlus aastate lõikes

2. ANALÜÜS ÜLESANNETE KAUPA

TÖÖ TEKSTIDEGA (10p)

1940. aasta sündmused Eestis NSV Liidu ultimaatumist okupeerimiseni

Ülesanne koosnes kolmest erinevast tekstist: Vene ajaloolane kirjeldab vägede valmisolekut, Eesti saadik Rei kirjeldab olukorda 16. juunil 1940 seoses NSV Liidu ultimaatumiga esitamisega ja Johan Laidoner refereerib oma sõnavõttu samal kuupäeval toimunud valitsuse istungil. Ülesanne oli keskmise raskusastmega. Peamiseks raskuseks oli siin kindral Laidoneri kõnerefereeringu kasutamine allikana. Eksaminandid kippusid lähtuma iseenda teadmistest või kujunenud üldhinnangust vägede valmisoleku kohta ega süvenenud autori teksti.

Õpilaste tähelepanu tuleks suunata sellele, et nad vaataksid allikaviidet. Kas on võimalik leida sealt informatsiooni selle kohta, millal antud tekst on kirjutatud, kas tegemist on dokumendi või ümberjutustusega?

Millisel positsioonil oli autor tollel ajaloolisel momendil Eesti saatuse otsustamisel? Eksaminand peaks allika olemust jälgides enne eksamitöös esitatud küsimustele vastama asumist selgitama, kas tegemist on esmaste allikatega, ning hindama allika usaldusväärsust, selgitamaks 16. juuni sündmusi. Jälgida tuleb, et juba olemasolev seisukoht 1940. aasta sündmustest ei varjutaks uue informatsiooni vastuvõtmist. Allika autori seisukoha väljatoomise asemel kiputakse eksamitöös sageli oma hinnangut esitada.

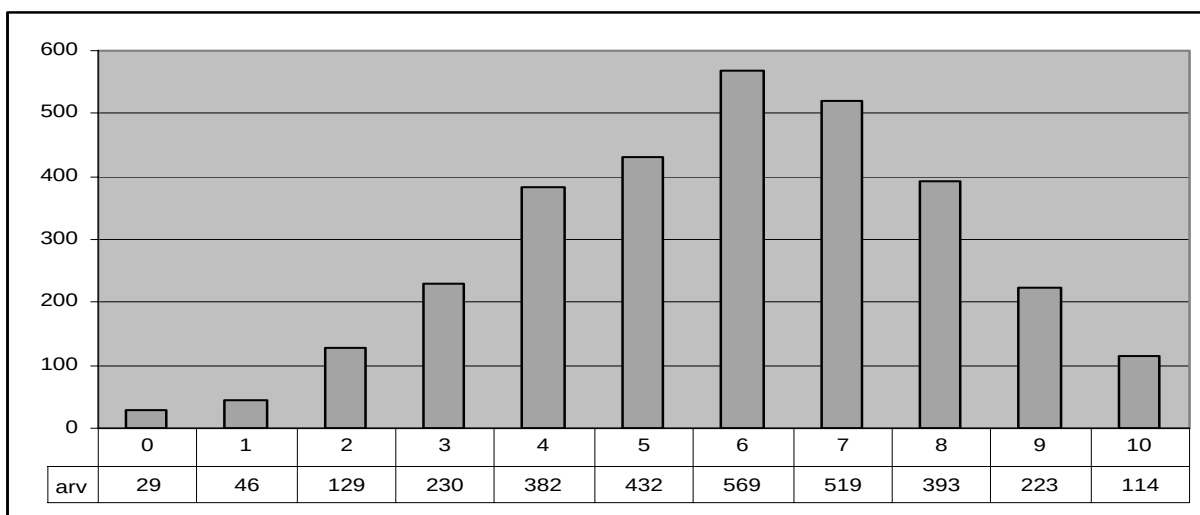
Ülesandes toodud allikas on Laidoneri omakäeline ülestunnistus. Enne ülesandele vastamist on oluline selgitada, kas tekstis on esitatud autori arvamus või hinnang, millistele faktidele tuginedes ta selle esitab, küsida, millest allikas vaikib, ja jälgida, milline on allikate keel.

Töid hinnates tundus, et õpilastele jäi arusaamatuks, miks A. Rei poolt teatatu on oluline, mõistmaks olukorra keerukust. Milliseid nüansse see info lisab valitsuste otsuste tegemisel? Laidoneri sõnavõttu käsitledes tuleb vahet teha kolmel olulisel momendil: Laidoneri sõnavõttust leitav üldhinnang vägede valmisolekule, rahvusvahelise situatsiooni kirjeldus, isiklik arvamus valitsuse eelseisvast otsusest. Et muuta oma sõnavõttu mõjusamaks, on Laidoner kasutanud ka piltlikke väljendeid, nagu „peab surmaheitlust“ jmt. Siinkohal annab kindral hinnangu rahvusvahelise olukorra pingelisusele. Ei piisa vaid teadmisest, et Inglismaa ja Saksamaa vahel käib sõjategevus. Hetkel olid käimas otsustavad lahingud, mistõttu Inglismaa käed olid seotud ja NSV Liit kasutas olukorra enese huvides suurepäraselt ära. Väljendit „Soome on purustatud“ ei saa võtta üksüheselt, sest Soome kui riik eksisteerib, kuid tema sõjaline võim on purustatud Talvesõja käigus.

Eksaminand peab vahet tegema sellel, kas talt oodatakse tekstist õige koha leidmist või üldistust, võrdlemist vms. Eksaminandid kippusid allikaid ümber kirjutama seal, kus seda neilt ei oodatud (1.1.). Samas küsimus 1.2 eeldas vaid allika ümberkirjutust.

Sündmuste areng ultimaatumi esitamisest Leedule, Eestile, Lätile kuni nende okupeerimiseni ja annekteerimiseni oli väga kiire. Nende sammude eristamine on õpilaste jaoks keeruline. Üksteisele järgnesid kiired läbirääkimised valitsuse väljavahetamiseks ja ka täiendava sõjaväe paiknemisest ja rollist Eestis. Sündmuste käigu mõistmiseks on nende arengute täpne jälgimine siiski vajalik. 1939. ja 1940. aasta arengute ümber toimuvad viimastel aastatel vägagi laialdased diskussioonid, milles kaasrääkimine eeldab häid faktiteadmisi. Eksamil valmistas õpilastele raskusi vahetegemine NSV Liidu ultimaatumi ja Narva diktaadi nõudmiste vahel.

Graafik 9. Tekstitöö ülesannete tulemused

1.1. Andke allikate alusel hinnang ja põhjendage seda. (4 p)

1) Eesti sõjaväe valmisolekule Eesti iseseisvust kaitsta

Ainus, kes toodud allikates annab hinnangu Eesti sõjaväe valmisolekule, on Laidoner ja tema teksti siinkohal ka kasutada tuli. Laidoner sõnab, et armee vaim kaitseks oli hea, materiaalne külg on viidud korda. Mobilisatsiooni saab teostada kiiresti. Negatiivsemalt poolelt toob ta välja piiratud võimalusi armee varustamiseks, väiksearvulisust. Seega ei saa tema sõnadest välja lugeda, et armee valmisolek oleks halb. See oli nii hea kui antud oludes võimalik.

Küsimuse lahendatus oli 57,6 %.

Põhjendus:

Eesti sõjavägi oli varustatud vastavalt võimalustele, kuid polnud piisavalt kõige uuemat tehnikat, armee oli võrreldes vastasega väike, abi väljastpoolt ei loodetud. Vaenlane oli üle nii meeste arvult kui ka varustuse poolest.

Lahendatus: 72,4%

2) NSV Liidu sõjalisele valmisolekule Eestit rünnata

Hinnangu sai ajaloolase kirjeldusest, kust selgus, et NSV Liidu väed olid valmis Eestit ründama.

Lahendatus oli oodatult kõrge- 92,8%.

Põhjendusena sai kasutada mitmeid fakte autori tekstist, näiteks Leningradi, Kalinini ja Valgevene sõjaväeringkondade väed olid häireseisukorras ja koondusid õppuste varjus Baltikumi piiridele. Baltikumis viibivad nõukogude väed olid lahinguvalmis, Baltikumi suhtes oli kehtestatud mere- ja õhublokaad.

Info leidmisega tekstist sai hakkama 80 % eksaminandidest. Oli ka neid, kes leidsid, et NSV Liidu valmisolek oli nõrk, põhjenduseks „Valgevene väed viidi häireseisukorda.“

1.2. Mida nõudis Nõukogude Liit 16. juunil 1940. aastal Eesti Vabariigile esitatud ultimaatumis? (Vastake oma teadmiste põhjal.) (2 p)

Täiendavate vägede sissetoomist; baaside lepingust kinnipidamist ja nõukogudesõbraliku valitsuse ametisse panemist.

Lahendatus: 28,9%

Sageli aeti need segi varasema baaside leppe nõudmistega, Narva diktaadiga. Ka hindajate hulgas oli neid, kes leidsid, et ei peaks küsima nii lähedasi sündmusi kui ultimaatum ja Narva diktaat. Narva diktaadi nõudmised on õpikus pikemalt kirjas, kuid kas ultimaatumita ja selle nõudmiste aktsepteerimiseta oleks Narvas midagi dikteerida?! Õpilased unustasid vastates ka selle tõsiasi, et baasides oli nõukogude sõjavägi juba ammu sees. Õpikus on ultimaatumist piisavalt juttu, kuid kahjuks on info kokku surutud. Komisjon eeldas, et see küsimus on ülesandes selekteeriva loomuga, kuid nii

madal tulemus oli meile siiski üllatuseks. Ilma õpetaja abita ei kujune õpilasel selget pilti toonaste sündmuste arengu kiirusest, tehtud otsustuste tagamaadest, valitsuse mängumaast või selle puudumisest.

Kuigi 1939. ja 1940. aasta arenguid on käsitletud igal riigieksamil, võib siiski tõdeda, et peamised faktid sellest ajast on paljudel selgeks õppimata. Pigem tegeldakse küsimuse emotsionaalse poolega - kas K. Päts müüs Eesti maha või mitte? Argumenteeritud diskussioon poleks justkui eriti oluline.

Kui jälgida ühiskonnas Eesti okupeerimisega seotud arutelu, siis tundub, et emotsionaalselt lahmijaid on enam kui faktidele tuginevat arvamuste vahetamist. Ajaloo tunni ülesandeks on meie ajaloo pöördeliste momentide osas peamiste faktide selgestegemine, sh Eesti iseseisvumine, selle kaotamine ja taasiseseisvumine. Faktidele lisaks tuleb esitada ka erinevaid hinnanguid, näidates, millest lähtuvalt need seisukohad on kujunenud. Vaid nii tagame aineõpetuse peamise eesmärgi: ajalooteadvuse kujunemise müütide jutustamise asemel.

1.3. Millised Nõukogude Liidu olulised nõudmised jäeti 16. juuni ultimatumi tekstist välja? (Allikas B) (2 p)

- 1) *Ultimatumile tuleb vastata kaheksa ja poole tunni jooksul;*
- 2) *kui antud aja jooksul ei vastata, siis antakse piirile koon-
dunud Punaarmeele käsk Eestisse sisse marssida, surudes maha
igasuguse relvastatud vastupanu.*

Need punktid olid saadik Rei tekstis selgelt esitatud ja oli vaja vaid info üles leida ja ümber kirjutada. Nii madal saavutus (lahendus 60,2 %) oli siinkohal üllatuseks, kuid tõestab, et info leidmine tekstist pole kõigile ka gümnaasiumi lõpuks kahjuks jõukohane. Võib-olla tundus paljudele nii lihtne punkti teenimine võimatuks ja hakati mingit keerukamat vastust kombineerima. Paraku on kogu eksamitöö puhul arvestatud ikkagi sellega, et elementaarsete oskuste ja teadmiste olemasolul oleks 20 punkti kogumine kõigile jõukohane ja seetõttu on eksamitöö muutunud järjest lihtsamaks.

1.4. Millistest ajaloosündmustest rääkis Johan Laidoner selgitamaks rahvusvahelist olukorda? Nimetage kaks sündmust. (2 p)

Inglismaa on Euroopa suurriikidest ainsana Saksamaale tugevat vastupanu osutamas. Poola on Saksamaa ja NSV Liidu okupatsiooni all. Soome on Talvesõjas lüüa saanud. Läti ja Leedu on Eestiga samalaadses olukorras: alludes NSV Liidu nõudele, lubati riiki sõjaväebaasid ja neile esitati sarnased ultimatumid (valitsuse väljavahetamine ja sõjaväelaste täiendava kontingendi lubamine riiki). Leedu sai ultimatum 14. juunil. Lätile esitati ultimatum koos Eestiga.

Lahendus: 53,4%.

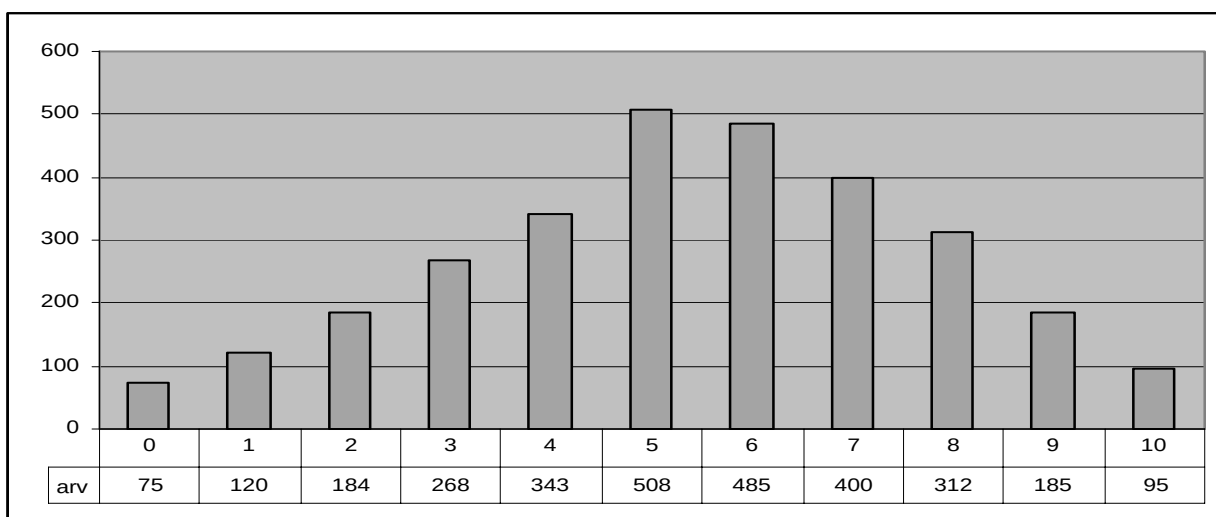
Võimalikke vastusevariante oli palju, kuid õpilaste valede vastuste skaala oli samuti lai. Esines neid, kes ei mõistnud sõnu "rahvusvaheline olukord", sest sündmustena

pakuti Jüriöö ülestõusu, Vabadussõda, lisaks veel Põhjasõda, Esimest maailmasõda, Seitsmeaastast sõda, Novembrirevolutsiooni, Oktoobripööret jne. Ometigi ei kasuta Laidoner ju ülikeerukat sõnastust.

Õpilastele valmistab raskusi konkreetsete sõnade ja lausete taha nägemine. Teisalt jäadi vastustes ka väga üldisele tasemele. Vastati Teine maailmasõda, kuid sellest üldistusastmest ei piisanud. Tegemist oli lühikese perioodiga, mil Eesti pidi lange-tama oma otsused edasise saatuse kohta, ja nende otsustuste taustaks oli konkreetne ajalooline situatsioon, kus tuli arvestada võimalike liitlaste olemasolu või seotusega.

TÖÖ piltidega (10 p)

Graafik 10. Töö piltidega: ülesande tulemused

Milliseid natside valimislubadusi kajastavad plakatid (plakatid 1, 2, 4)? Selgitage, kuidas neid lubadusi täideti? (6 p)

Ajaloo riigieksamite tulemuste analüüs viimastel aastatel on näidanud seda, et dik-tatuure tuntakse üldiselt paremini kui demokraatlikke riike ja nende arengut. Hitleri võimuletuleku põhjusi lahatakse põhjalikult kõigis õpikutes. Näiteks „Suur Depres-sioon pakkus vilunud kõnemehele Hitlerile võimalusi vaimustada inimesi lubadustega majandus taas järje peale upitada, kaotada tööpuudus, Versailles' rahulepingu tingi-mused ümber vaadata ja Saksamaa sõjaline võimsus taastada. Hitler kuulutas põhjaeuroopaliku „aaria rassi“, eelkõige sakslaste loomulikkude üleolekut kõikidest teis-test rassidest ja sellest üleolekust tulenevaid „õigusi“.

Saksamaa oli eksamiteemade hulgas selgelt esile toodud. Neljast plakatist kaks (teine ja kolmas) on esitatud lähiajaloo õpikus (autoriteks A. Adamson, J. Ant, M. Mihkelson, S. Valdmaa, E. Värä). Plakatite juures on tööülesanne: mida on selle pla-kati ja fotomontaaži autorid silmas pidanud? Teine Hitleri valimisplakat on ära toodud ka 9. klassi lähiajaloo õpikus. Seega pidid mõned neist õpilastele juba tuttavad olema. Põhikooli õpikus on plakat seostatud otseselt natsionaalsotsialistide võimuletulekuga,

gümnaasiumi õpikus majanduskriisiga. Ometi oli eksaminandidel plakatite kaudu öeldu mõistmisega raskusi. Eriti keeruliseks osutus valmislubaduste täitmise esitamine. Jäädi liiga üldsõnaliseks (täideti, ei täidetud), kirjutati loosung lihtsalt ümber. Neis loosungites vihjatakse antud ajahetkel ühiskonnas eksisteerivatele probleemidele, mille lahendamist erakonnad lubavad võimule saades.

Meie õppekava on sätestanud koolile eesmärgi saavutada sotsiaalne pädevus – suutlikkus orienteeruda ühiskonnaelus; kaasaja ning mineviku ühiskondlike nähtuste ja arengute mõistmine, valmisolek toetada demokraatlikke muutusi ühiskonnas. Antud ülesande tulemused näitavad selgesti, et õpilased ei mõista poliitilise propaganda olemust.

PLAKAT 1

Lubadused:

Loosungiga „Tööd ja leiba!“ lubati kaotada tööpuudus ja välja tulla majanduskriisist. Õigesti vastas 73,7% eksaminandidest.

Lubaduse täitmise osas omas teadmisi 59 % vastanutest, kuigi valik oli lai: majandus hakkas tööle sõja heaks, riigi sekkumine majanduse juhtimisse suurenes, viidi läbi majandusreformid ja erakorralised abinõud, millega tööpuudus sisuliselt likvideeriti jms.

PLAKAT 2

Lubadus:

Loosungiga “Hitler – meie viimane lootus!” viidati sellele, et senised valitsused ei suutnud parandada rahva olukorda, Hitler lubas korra maksma panna. Plakatil on esindatud erinevad ühiskonnakihid ja klassid, mis viitab sellele, et Hitler on kogu ühiskonna viimane lootus.

Lahendatus: 52,5%.

Täitmine: Paljude jaoks jäi lubadus siiski täitmata. Majandusliku olukorra paranemisega kaasnesid kitsendused sisepoliitikas: kehtestati üheparteirežiim, lõppes parteide kemplemine ja sisemine ebastabiilsus, riigi roll suurenes, nn. kord pandi maksma.

Lahendatus: 29,2%.

PLAKAT 4

Lubadus:

Loosungiga “Saksamaa on vaba!” öeldi, et nemad ühendavad lõhestatud Saksamaa, et vabaneda Versailles’ häbistavatest tingimustest.

Lahendatus: 46,1%.

Täitmine: Alustati Saksa alade liitmist (Sudeedisakslaste liitmiseks ühendati Saksa-maaga osa Tšehhoslovakkias; sakslased kutsuti koju, nendega asustati Ida –Preisi „põlised Saksa alad“.)

Lahendatus: 28,7%. Sageli leiti, et plakat lubab juutidest vaba riiki. Märgatakse kolmest elemendist ainult kahte – resolutsiooni Hitlerit ja loosungit, kuid Esimese maailmasõja järel kärbitud Saksamaa kontuurkaart jäi tähelepanu alt välja.

2.2. Milles nägid natsipartei vastased Adolf Hitleri valimisedu põhjust (plakat 3)? Kas nõustute nende seisukohtadega? Põhjendage oma arvamust. (2 p)

A. Hitleri valimisedu põhjusena nägid fotomontaaži autorid, et Hitlerit rahastasid suurtöösturid. Loosung näitas, et Hitleri selja taga on rikkad töösturitest rahastajad. Natsides nähti vasakäärmuslasi pidurdavat jõudu ning see oli üheks põhjuseks, miks töösturid ja kesklass Hitlerit toetasid.

Lahendatus jäi väga madalaks (25,5%). Õpilased lugesid plakatilt välja seda, et Hitleri selja taga seisavad miljonid inimesed, et talle antakse altkäemaksu, väideti, et ta seljatagune on kaitstud ja teda ei saa rünnata. Sageli eksisid vastamisega just tublimad õpilased, kellel muidu oli väljavaateid kõrgeks tulemuseks, ja punkte said need, kellel töö muidu hästi ei läinud. Seega vajas plakatist arusaamine lihtsat talupojatarkust.

Õpilastelt küsiti ka nende arvamust Hitleri võimuletuleku põhjuste kohta ja nad võisid plakati sõnumiga nõustuda või mitte. Sageli unustati küsimuse teine lause ega diskuteeritud plakatil esitatuga. Punkti saamine sõltus oma **seisukoha põhjendamisest** sobilike argumentidega.

Näiteks: *suurtöösturite heakskiit Hitleri võimuletulekule oli oluline, sest nad kartsid võimalikku kommunistlikku riigipööret ja valisid kahest halvast parima.*

Lahendatus: 61,6%.

2.3. Nimetage kaks olulist muutust Saksamaa sisepoliitikas pärast natside võimule-tulekut. (2 p)

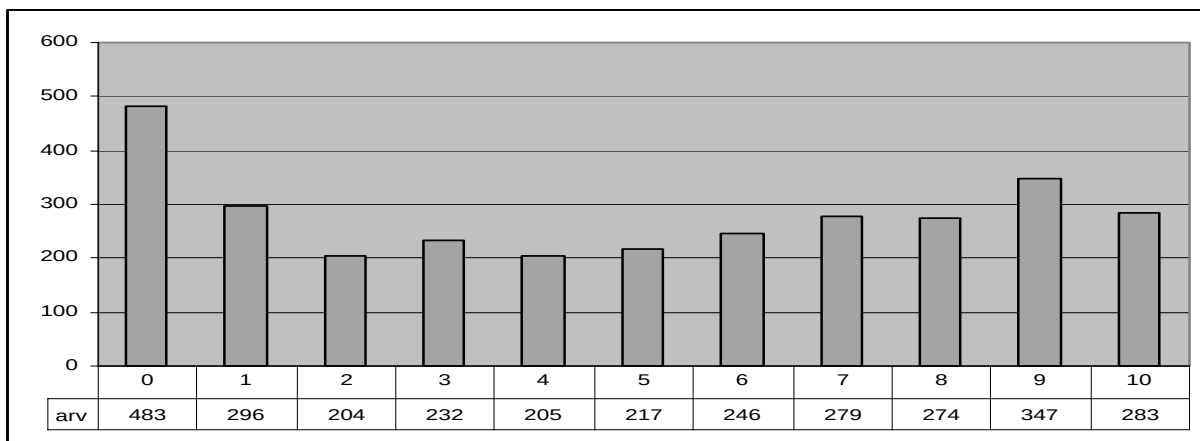
Tsensuuri kehtestamine, opositsiooni keelustamine, juutide-vastane tegevus, aaria rassi ülistamine/eelistamine. See küsimus osutus ülesandes üheks kergemaks.

Lahendatus: 79%. Mõnedel juhtudel ei märgatud, et küsiti sisepoliitikat, ja vastati muutusi välispoliitikas.

TÖÖ kaardiga (10 p)

Ülesande lahendamist segas kaardi mittetundmine. Paljud õpilased märkisid oma tagasisides, et kaardil oleks võinud olla riikide nimed. Geograafia õpitulemusena eeldatakse Euroopa kaardi tundmist juba põhikooli lõpuks. Ajaloo osas on õpitulemustes nõutud vastava ajastu poliitilise kaardi tundmist ja 20. sajandi kohta on üheks neist kaart pärast Teist maailmasõda. Vähemalt mandri tundmist eeldatakse aga juba kindlasti. Hindajad on valede vastustena välja toonud järgmisi kriise, mida õpilased arvasid sellelt kaardilt leidvat: Kuuba, Vietnam, Afganistan, Suess, Austria – Ungari, Belgia, Bulgaaria, Rumeenia. Paljud jätsid ülesande üldse tegemata. Mõnikord vahetati kaardil ära Ungari ja Tšehhoslovakkia.

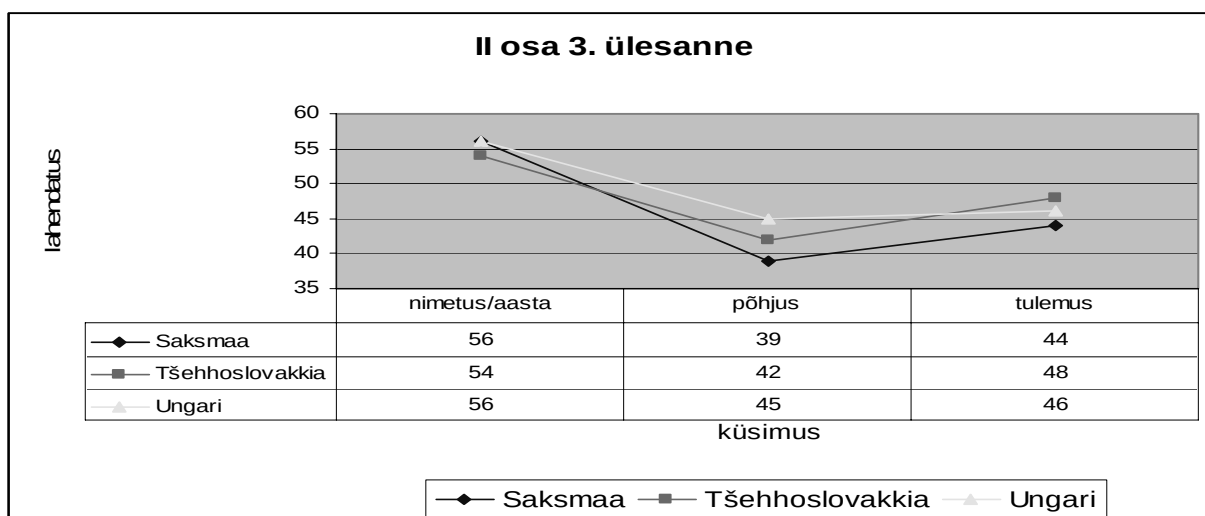
Graafik 10. Kaarditöö ülesande tulemused

Sageli jäi punkt saamata, kuna kriisidele esitati liiga üldisi põhjusi praktiliselt samas sõnastuses. Hindajad on tõdenud, et paljud ei orienteeru ei ajas ega ruumis. Kui tihtipeale oli ajalise määratlusena lepitud õige kümnendi nimetamisega, siis seekord nõuti õiget aastat. Selgus, et seda teadmist paljudel ei ole. Ilma faktideta pole aga võimalik arutleda ei külma sõja ega kommunismileeri probleemide üle. Ajateljel olid sündmused paiknemas väga laias vahemikus, segamini on 20. sajandi alguse ja teise poole sündmused. Esines ka väga nõrka ajaloo tundmist, loogika puudumist (Berliini müüri ehitamise põhjuseks toodi, et sakslased ei saaks riigist välja ja teised riigid ei saaks nii lihtsalt Berliinile kallale tungida. Tulemusena märkis sama õpilane, et Berliini müür lammutati ja Saksamaa jagunes kaheks), üleolevat suhtumist (SLV oli jõukas ning heal tasemel ja et rumalad SDV-s elavad inimesed SLV-sse ei põgeneks, ehitati müür vahele). Kahjuks ei tea väga paljud, millised piirkonnad kuulusid NSV Liidu koosseisu. Nii leitaksegi, et sotsialismileeri riigid kuulusid NSV Liitu. Nõukogude võimu aeg Eestis ja sotsialismileeri olemus on mitmel viimasel eksamil muutunud õpilastele komistuskiviks. Seetõttu sai teema valitud ka 2005. aasta riigieksamile.

Kolmanda ülesande lahendatuse analüüsiks tuleb üksikküsimused grupeerida nõutud teadmiste alusel.

Graafik 11. Kaardiülesande lahendatus aspektide alusel

Tabelist selgub, et praktiliselt ühevõrra eksitakse kõigi kolme kriisi nimetamise ja sündmuste kulmineerumise aasta esitamisega. Enim ollakse raskustes kriiside põhjuste ja tulemuste väljatoomisel. Seejuures Saksamaa osas oli õpilastel valida mitme kriisi vahel, kuid tulemus on pea sama Praha kevade tundmisega.

1. Kaardil on tähistatud kolm külma sõja aegset kriisi Euroopas. Nimetage kriis, selle toimumise aasta, põhjus ja tulemus. (9 p)

Esimese kriisi puhul sai valida erinevate võimaluste vahel Ida – Saksamaal: Berliini blokaad 1948-49; Berliini kriis 1961; kriis SDV-s 1953. Põhjused ja tulemused oli vaja esitada vastavalt valitud kriisile. Lahendatus oli 56,2%.

Põhjusena võis 1953. aasta puhul esile tuua nõukoguliku poliitika SDVs, töönormide tõstmise jms. Küsimuse lahendatus ulatus 39,3 %. Õige tulemuse valitud kriisile suutis nimetada 44,3 % vastanutest.

Teine kriis oli Praha kevad 1968, mille tundis kaardilt ära 53,8% vastanutest.

Kriisi **põhjust** teadis 42,1 % vastanutest. Vastusena võis pakkuda majandusreformide läbiviimine, mis kasvas üle poliitilisteks reformideks; püüd luua inimnäolist sotsialismi, nõuti poliitiliste vabaduste kehtestamist ja suhete katkestamist VLO-ga jms.

Kriisi tulemust (rahatused suruti maha VLO vägedega, Brežnevi doktriini põhimõtete rakendamine, Dubček saadeti poliitilisse pagendusse, uus parteijuht G. Husak viis läbi puhastuse partei- ja riigiaparaadis.) teadis 47,7 % kõigist vastanutest.. Kriisi õigesti nimetanutest ja dateerinutest 6 % vähem teadis kriisi tulemust.

Kolmas oli Ungari kriis 1956. a., mille tundis ära 55,7% eksaminandidest.

Põhjust (stalinistliku poliitika vastalisus, püüd reformida olemasolevat süsteemi viisid reformimeelsete ja tagurlike jõudude vastuoluni; üliõpilaste meeleavaldused nõudsid demokraatliku riigikorra taastamist ja demonstrantide tulistamise järel kasvas meeleavaldus üle relvastatud ülestõusuks; majandusreformidest jõuti rahva toel poliitiliste ümberkorralduste nõudmiseni; Nagy moodustatud koalitsioonivalitsuse otsus lahkuda VLO-st) teadis 44,6% eksaminandidest.

Õige **tulemuse** (ülestõus suruti VLO vägedega maha, Nagy hukati, Ungaris sai võimule nõukogudemeelne Kadari režiim) sõnastas 46,4 %. Siit võib järeldada, et kriisi põhjuse nimetamisel jäadi liiga üldsõnaliseks ja punkti ei saadud.

2. Millist sündmust peate külma sõja lõpuks? Dateerige aastaga. (1 p)

Ka siin oli võimalike vastuste valik lai (Berliini müüri langemine 1989, Ida-Euroopa kommunistlike režiimide kokkuvarisemine 1989, Saksamaa ühinemine, OSCE avaldus külma sõja lõppemisest 1990, NSV Liidu laialisaatmine 1991). Oluline oli märkida sündmus koos õige ajalise määratlusega. Lahendatus 55,5%. Peamiselt eksiti aasta-arvuga. Oli ka neid, kes küsimusele ei vastanud.

3. HINDAJATE ETTEPANEKUD JA MÄRKUSED ÕPETAJATELE NING EKSAMITÖÖ KOOSTAJATELE

Kirjalike allikate puhul (1.3.) ei arvatud, et vastus võib olla lihtne, ja püüti midagi kombineerida.

Plakatite puhul peaks valik olema selline, et sõnumid teineteisest selgelt eristuks (1. ja 2. olid küllaltki sarnase sisuga).

Pildid peaksid olema parema kvaliteediga, nii oli üks vastaja rahatähti Hitleri seljaga pidanud ajaleheks.

Retooriliselt küsiti, kas kaardiülesande pealkiri oleks vastusena välistanud väljaspool Euroopat esinenud kriisid. Rõhutati kaardiga tegelemise vajadust.

Väga häirisid rängad kirjavead.

Küsimusi tuleb täpselt lugeda. Vajadusel joonige küsimuses alla oluline sõna.

Mitmed eksamid on näidanud, et õpilased ei tee vahet sisepoliitika, välispoliitika, majanduse jms valdkondadel.

Õpikus toodud allikmaterjaliga tuleb juba eelnevalt tööd teha.

FAKTITEADMISTEL PÕHINEVATE ÜLESANNETE HINDAMINE, TÖÖDE ANALÜÜS

Harry Laiv

1. FAKTITEADMISTEL PÕHINEVATE ÜLESANNETE ÜLDISED TULEMUSED

Faktiteadmistel põhinevate ülesannete analüüsi koostamisel on lisaks statistikale kasutatud hindajate Tiiu Ojala, Maja Nageli, Jaanus Soo, Kalle Lõuna, Harry Laivi, Epp Paveltsi, Ülle Ütti ja Ene Tannbergi märkusi ning tähelepanekuid.

Faktiteadmistel põhinevate ülesannete eest oli võimalik saada 45 punkti. Töö koosnes erineva raskusastmega ülesannetest, milles oli nii äratundmis-, reprodutseerimis- kui ka rakendustasandi ülesandeid.

Tabel 9. III osa tulemuste võrdlus eksaminandide gruppide kaupa (lahendatus prot-sentides)

Ülesande nr	Ülesande lahendatus keskmiselt	Mehed (1204)	Naised (1862)	Eestikeelsed koolid (2581)	Venekeelsed koolid (485)	Abituriendid (2957)	Varemlõpetanud (109)
1.	64,90	63,14	66,03	65,92	59,43	64,94	63,76
2.	74,54	78,32	72,10	76,43	63,97	74,54	74,77
3.	53,71	52,31	54,61	53,94	52,45	53,59	56,88
4.	59,45	60,81	58,57	60,95	51,44	59,18	66,74
5.	75,39	79,34	72,84	76,88	67,47	75,27	78,67
6.	86,03	86,52	85,71	87,22	79,69	86,04	85,78
7.	60,95	59,71	61,75	62,66	51,80	60,88	62,84
8.	67,41	67,37	67,44	70,65	50,15	67,44	66,74
9.	46,05	42,49	48,35	47,05	40,72	46,33	38,30
10.	68,88	69,56	68,43	70,45	60,52	69,02	64,91
11.	69,73	67,41	71,24	72,50	55,0	69,85	66,51

Madalaima lahendatusega oli üheksas ülesanne (sündmused, mis viisid kahe Saksa riigi tekkimiseni). Kuigi Saksamaaga seonduv oli tänavu eksamiteemades esile toodud ja teemat käsitletakse piisavalt ka käibelolevates gümnaasiumiõpikutes, osutus ülesanne kõigile eksaminandide gruppidele komistuskiviks. Kõige vähem saadi selles ülesandes punkte valitud sündmuse selgituse eest (madalaima lahendatusega osaoskus). Õpilased omandavad küll teadmised, aga ei oska alati põhjendada oma valikuid.

Kõige paremini said kõik eksaminandid hakkama kuuenda ülesandega (Eesti iseseisvumine ja iseseisvuse kaotus), mida on jätkuvalt kõikidel riigieksamitel küsitud ja millele ilmselt ka õpetajad piisavalt tähelepanu pööravad.

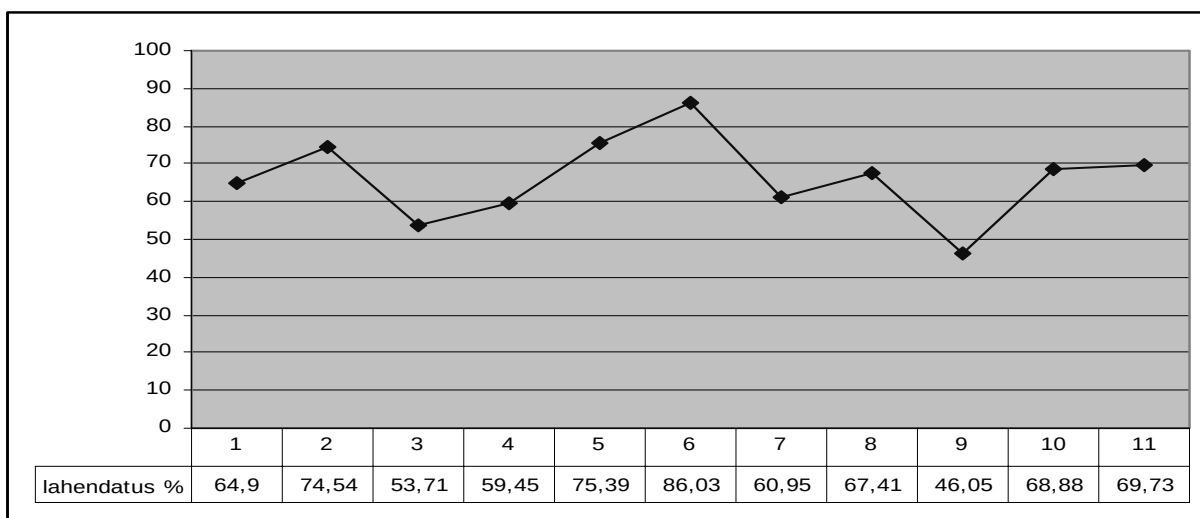
Üllatav on see, et varemlõpetanute tulemused pole kõrgemad abiturientide omadest, kuigi motivatsioon peaks neil olema suurem. Kohati on nende tulemused koguni madalamad kui abiturientidel (Saksamaa ja Ameerika Ühendriikide kohta käivad ülesanded, Eesti lipupäevade tundmine). Abiturientidest oluliselt paremini lahendasid koolilõpetanud Jüriöö ülestõusu ja poliitilise anekdoodiga seotud küsimusi. Need ülesanded nõudsid suuremat üldistust ja seoste leidmist, mis osutus varemlõpetanutele jõukohasemaks.

Eesti- ja venekeelsete koolide tulemustes esineb kohati suuri erinevusi. Ligi 20% madalamad on vene koolide lõpetanute kaheksanda küsimuse tulemused (ülemaailmne majanduskriis). Üsna suured erinevused on ka Eesti lipupäevade ja muistse vabadusvõitluse tundmises. Enamiku küsimustest lahendasid eestlased umbes 10% edukamalt, suhteliselt väike vahe oli Eesti ajaloo perioodide tundmises ning Eesti iseseisvumise ja iseseisvuse kaotusega seotud temaatika valdamises. Sisuliselt ühtemoodi vastasid mõlema õppekeelega eksaminandid Jüriöö ülestõusuga seotud küsimustele.

Tulemuste erinevusi õppekeele järgi on keeruline seletada, õppekirjandus on sarnane keelest olenemata. Eesti ajaloo sõlmprobleeme valdavad venelased suhteliselt hästi, üllatav on aga mõne üldajaloo teema vähene tundmine. Erinevused võivad tuleneda meetodikast, lisamaterjalidest, rõhuasetustest ajalooõpetuses.

Meeste ja naiste võrdluses olulisi erinevusi pole. On nn. meeste küsimusi (muistne vabadusvõitlus, mõistete tundmine, poliitiline anekdoot) ja nn. naiste küsimusi (Eesti ajaloo perioodide tundmine, Saksamaa lõhenemine, Eesti lipupäevad). Naised vastasid paremini küsimustele, kus tuli teada konkreetseid fakte. Meestele sobisid rohkem arutlust ja analüüsi eeldavad ülesanded. Mehed ja naised valdasid ühtemoodi Eesti iseseisvuse, ülemaailmse majanduskriisi, Ameerika Ühendriikide temaatikat.

Graafik 12. III osa üksikküsimuste lahendatus

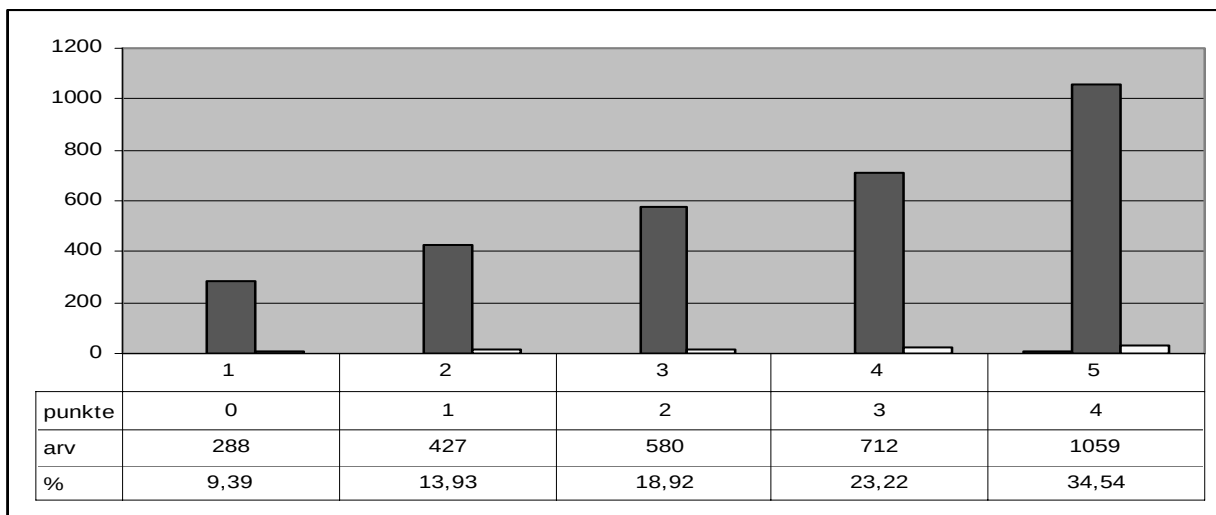
Graafikust nähtub, et ühegi üksikküsimuse lahendatus pole alla 30%. Kõige madalam lahendatus on 26. aspektil (34,18 %, Saksamaa lõhenemist põhjustanud sündmuse selgitus), suhteliselt madalam teistega võrreldes on ka 7. aspekt (47,41 %, Jüriöö ülestõusu kavandamisel arvesse võetud sisemised olud). Kõikide ülejäänud aspektide lahendatus oli üle 50 %. Kõige kõrgem lahendatus oli 16. aspektil (94,70 %, Eesti iseseisvumise ja iseseisvuse kaotusega seotud märksõnad).

2. ANALÜÜS ÜLESANNETE KAUPA

Hindamisjuhend on koostatud käibelolevate õpikute materjalide põhjal.

1. Võimude vahetumine Eesti alal. (4p)

Graafik 13. III osa ülesande nr. 1 lahendatus

Selle ülesande eest saadi keskmiselt 2,6 punkti (mehed 2,53 ja naised 2,64 punkti), lahendatus 64,90 %. Abiturientid ja varem lõpetanud vastasid küsimusele praktiliselt ühtemoodi (2,6 ja 2,55 punkti), venelased eestlastest mõnevõrra halvemini (vastavalt 2,38 ja 2,64 punkti). 3066-st eksami sooritajast sai selle küsimuse eest 0 punkti 288 (9,3%) ja maksimumi 4 punkti 1059 (34,54%) eksaminandi.

1.1. Millised olulised muutused toimusid Eesti ajaloos järgmiste rahulepingute sõlmimise tulemusena? Märkige lepingu sõlmimise sajand ja muutuse sisu iseloomustava märksõna number tabeli õigesse lahtrisse. (3p)

7-8 õiget 3 p, 5-6 õiget 2 p, 3-4 õiget 1 p

1. Kogu Mandri-Eesti läheb Rootsi võimu alla
2. Lõpeb muistne vabadusvõitlus
3. Eesti läheb Venemaa koosseisu
4. Venemaa loobub kõigist õigustest Eesti suhtes
5. Eesti aladel hakkab valitsema Saksa keisririik
6. Taani loobub Saaremaast
7. Taani müüb oma valdused Saksa ordule

Leping	Sajand	Lepingu sisu
Brömsebro	17	6
Uusikaupunki	18	3
Tartu	20	4
Altmargi	17	1

1.2. Milline nimetatud lepingutest muutis teie arvates kõige rohkem Eesti ajalugu? Põhjendage oma arvamust. (1p)

See oli nn. tüüpiline küsimus võimude vahetumise teemal. Taolisi ülesandeid on aastate lõikes pidevalt eksamil küsitud.

Tabeli täitmine oli enamikule eksaminandidest jõukohane, suurimaks probleemiks osutus sajandi märkimine, paljud kirjutasid vaid lepingu sõlmimise aasta (seda ei küsitud). Osa vastajaid märkis nii sajandi kui aastaarvu, tihti oli aastaarv õige, aga sajand vale.

Õpilane pidi valima ühe lepingu ja põhjendama lähtuvalt tehtud valikust selle lepingu olulisust Eesti ajaloos. Põhjendus ei tohtinud olla ainult märksõna ümberkirjutus, vaid pidi sisaldama ka mingit uut momenti. Kui Tartu rahu ühe osapoolena nimetati NSVL (see riik loodi alles 1922. aasta lõpus), siis ei loetud seda õigeks (õige olnuks Nõukogude Venemaa või lihtsalt Venemaa). Kui eksaminand valis lepingu ja dateeris seda vale aastaga, siis punkti ei antud.

Paljudele osutus üle jõu käivaks sajandi märkimine. Õpitakse selgeks aastaarvud, aga ei teata, mis sajandiga on tegu. Ilmselt tuleb ka gümnaasiumis jätkuvalt taolistele õpitulemustele tähelepanu pöörata.

Tüüpilised vead:

Küsitud oli sajandit, õpilane vastas aastaga.

Ei osatud aastat õigesse sajandisse paigutada (näiteks Tartu rahu 1920.a. ja 19. sajand).

Kõige sagedamini aeti segi Altmargi ja Brömsebro rahu. Näiteks oli õpilane maha tõmmanud 17. sajandi Brömsebro rahu juures ja kirjutanud 16. sajandi, põhjendades, et ühel sajandil ei saanud sõlmida kahte rahulepingut, viidates Altmargi rahule.

Uusikaupunki rahu – Eesti läks Venemaa koosseisu (punkti ei antud, kuna maha on kirjutatud ainult eksamiülesandes toodud märksõna).

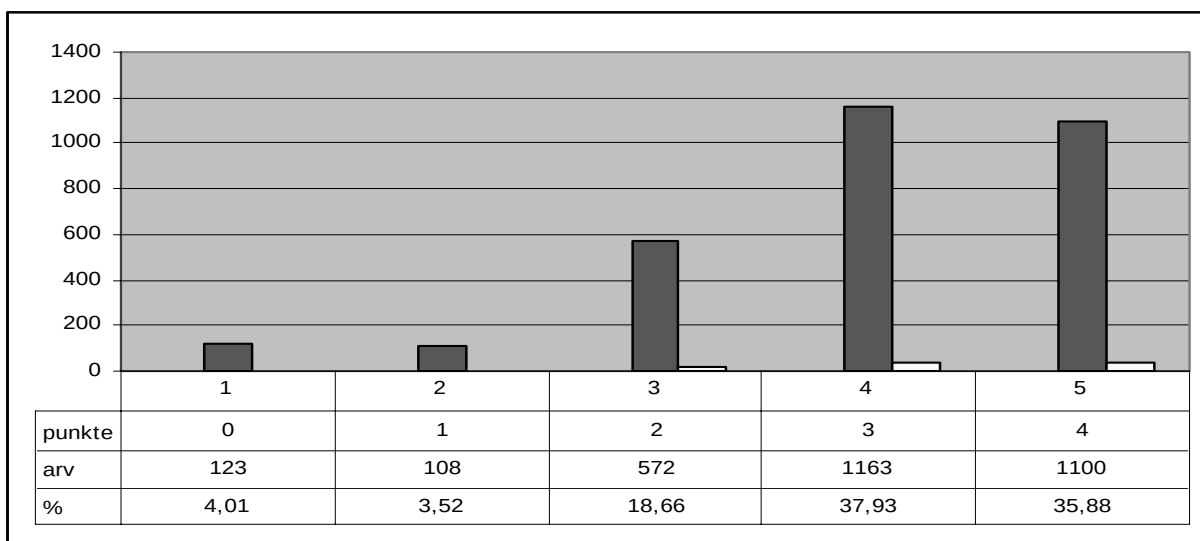
Küllaltki sageli esines vastustes vahutavat üldsõnalisust. Mõningaid näiteid taolistest vastustest:

Altmargi rahu – *arenema hakkas kultuur ja haridus, talupoegade elu-olu muutus paremaks, inimeste tähtsus ühiskonnas muutus tähtsamaks.*

Uusikaupunki – *Eesti rahvas oli suuremalt osalt hävinenud ja metsistunud.*

2. Millised eelised olid muistses vabadusvõitluses eestlastel, millised ristisõdijatel? (4p)

Graafik 14. III osa ülesande nr. 2 lahendatus

Keskmiselt saadi 2,98 punkti (mehed 3,13 ja naised 2,88 punkti), lahendatus 74,65%. Ka selle küsimuse juures vastasid abiturientid ja koolilõpetanud praktiliselt ühtemoodi (2,98 ja 2,99 punkti). Halvemini vastasid venelased, saades keskmiselt 2,56 punkti eestlaste 3,06 vastu. 0 punkti sai antud ülesande lahendamise eest 123 vastajat (4,01%) ja maksimumi 4 punkti 1100 (35,88%) eksaminandi.

Võimalikud vastused:

Eestlaste eelised: kohalike olude parem tundmine; oma maa ja vabaduse kaitsmine; linnuste olemasolu; kliima.

Punkti ei antud, kui õpilane kirjutas eestlaste ühtehoidmisest, liitlaste olemasolust, õppimisvõimest.

Ristisõdijate eelised: eelised relvastuses, varustuses, sõjalisel tasemel; abivägede juurdetoomise võimalus; mitu vallutajat; katoliku kiriku toetus (tähtis Lääne-Euroopa poliitiline jõud); balti rahvaste koostöö puudumine/omavahelised keerulised suhted.

Õpilane jäi ühest punktist ilma, kui põhjendused olid omavahel vastuolus, näiteks eestlaste eelistena nimetati maakondade koostööd ja ristisõdijate eelistena koostööraskusi eestlaste hulgas.

Tunduvalt paremini teati ristisõdijate eeliseid. Sagedasem müüt – ristisõdijate suur arvuline ülekaal. Hindajatele jäi mulje, et ristisõdades osalenud rüütlite osakaalu ja arvukusega on kõvasti üle pakutud. Õpikus on küll juttu sõjalisest ülekaalust ja vägede täiendamisest uute meestega, kuid mitte suurest arvulisest ülekaalust.

Õpikutes on seda teemat põhjalikult käsitletud, seetõttu ei tekkinud ka eksaminandidel vastamisel raskusi. Tavaliselt rõhutatakse eeskätt eestlaste allajäämise põhjusi, seetõttu oli ehk mõnevõrra ootamatu küsimus eestlaste eelistest (mida vastati ka halvemini kui sakslaste eeliseid).

Omapäraseid arvamusi eestlaste eelistest:

Venemaa partnerlus, küll konarlik, aga siiski.

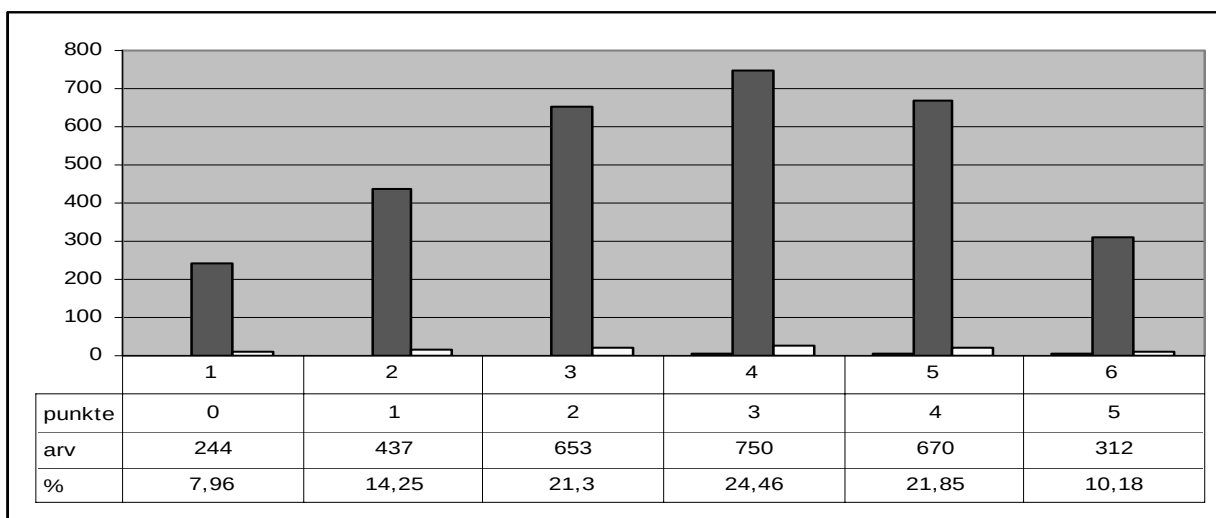
Olid suhted Nõukogude Venemaaga ja Ivangorodiga, sest korraldati ühiseid rüüste-retki. Meil oli hea ja kogenud väejuht Laidoner (segi aetakse muistne vabadusvõitlus ja Vabadussõda). Eestlastel säilis autonoomia. Liivi ordu igakülgne toetus eestlastele nende võitluses muistse vaenlasega, seda eelkõige kaasaegse sõjatehnika näol.

3. Katkend kroonikast. (4p)

/.../ Aastal 1343 Püha Jüri ööl toimus suur tapmine Harjus, sest eestlased Harjus tahtsid oma kuninga saada ja hakkasid asjaga nii peale. Ühel mäekünkal asus maja... /.../

B. Hoeneke. Liivimaa noorem riimkroonika.

Graafik 15. III osa ülesande nr. 3 lahendatus

Antud ülesande eest saadi keskmiselt 2,69 punkti (mehed 2,62 ja naised 2,73 punkti), lahendatus 55,24%. Koolilõpetanud vastasid antud küsimusele võrreldes abiturientidega mõnevõrra paremini (vastavalt 2,84 ja 2,68 punkti). Eestlased said ka selle küsimuse vastamisega paremini hakkama kui venelased (eestlased 2,7 ja venelased 2,62 punkti). Null punkti sai 244 (7,96%) ja maksimumi 5 punkti 312 (10,18%) lahendajat.

3.1. Kas nõustute kroonikuga ülestõusu põhjuse osas? Põhjendage oma seisukohta. (2p)

Võimalikud vastused:

Kui eksaminand nõustub, siis ülestõusu põhjused lähtudes võõrvõimu alt vabanemise püüdest: oma kuningad – iseseisvuse taastamine, kuigi kuningas tähendas ka ülikut, mitte ainult valitsejat; ülestõusu peamised sündmused Harjus, sest seal olid seoses maade läänistamise ja mõisate tekkega olud kõige viletsamad.

Kui ei nõustu, siis põhjused lähtuvalt mõisatevastasest võitlusest, Põhja-Eesti müümise plaanist (kardeti olude halvenemist).

Hindamisel lähtuti õpilase arusaamast, kes väga sageli ei nõustunud krooniku seisukohtadega ja põhjendas oma arvamust sellega, et eestlaste eesmärk oli mitte kuningate saamine, vaid vabaks saamine. Punkte ei antud, kui nõustumise korral kirjutati mittenõustumise põhjused ja vastupidi. Erandiks kuninga soovimine – kuningana mõisteti pigem ülikut kui monarhi.

3.2. Millistest asjaoludest lähtusid eestlased ülestõusu kavandades? (2p)

Võimalikud vastused:

Rahvusvahelised olud: Taani Põhja-Eestit maha müümas, ostjaks pretendeerisid ordu ja Rootsi. Eestlased tahtnuks pigem rootslasi, samuti Harju-Viru vasallid. Ordu sõjakäigud Venemaal...

Sisemised olud: ordu kui Vana-Liivimaa tugevaim sõjaline jõud. Eestlased on teadlikud Taani alade müümise plaanist, vasallid huvitatud Rootsist, kartes ordu all kaotada seniseid privileege...

Kui kirjutati ainult halvast olukorrast, siis punkti ei antud. Komisjon eeldas konkreetsemaid vastuseid. Kui rahvusvaheliste ja sisemiste olude all kirjutati ühte ja sama asja, siis sai punkti ainult ühes kohas (kui vastus sobis konteksti).

3.3. Miks alustati ülestõusu jüripäeval? (1p)

Võimalikud vastused:

Sümboolne – põllumajandusaasta algus, alustada uut aastat vabana; jüripäeval tehti tuld ja müra – konspiratsioon.

Ainult põllumajandusaasta alguse märkimisest punkti ei antud.

Antud ülesanne oli üks raskematest, kuna eeldas kroonikaridadest arusaamist. Suhteliselt paljudele õpilastele käis see üle jõu (vähemalt ei kajastunud see vastustes). Nähtavasti ei olnud ka küsimused piisavalt selgelt ja arusaadavalt esitatud. Lõik kroonikast oleks võinud olla pikem. Hindajad pidasid parandamisel seda ülesannet rohkesti probleeme tekitavaks. Sageli aeti ülestõusu kavandamisel segi rahvusvahelised ja sisemised olud. Ülestõusu põhjuse selgitamine kahe argumentiga oli keeruline. Paljud kaotasid siin ühe punkti.

Jüriöö ülestõus on Eesti ajaloo pöördepunktina kogu aeg ajalooeksami üheks teema märksõnaks olnud. Seni on seda küsitud üldiselt. Seekordse teemavaliku piires (Eesti keskaeg) oli Jüriööl suurem osakaal. Kuigi õpikud käsitlevad teemat piisava põhjalikkusega, on eksaminandid tõenäoliselt piirdunud sündmustiku äraõppimisega, pööramata tähelepanu põhjustele ja seostele. Küsimus kroonikakatkendiga tundus seetõttu keeruline, eeldati ilmselt traditsioonilisemat käsitlust.

Omapäraseid vastuseid:

Eestlased ei soovinud olla rõhutatud võõrvõimude all ning alustasid ülestõusu, tappes kõik võõrad rahvad, kes aga ette jäid.

Ülestõusu põhjustas rahva mäss sooviga vabastada poliitilised vangid.

Selleks mäekünkaks on peetud Tallinnat, sest seal on ju Toompea loss.

Mõisnikud olid purjus.

Käis juba heinategu, enne niitma minekut vallutati öösel mõisaid.

See oli ootamata, kuna hakkas viljalõikuse aeg.

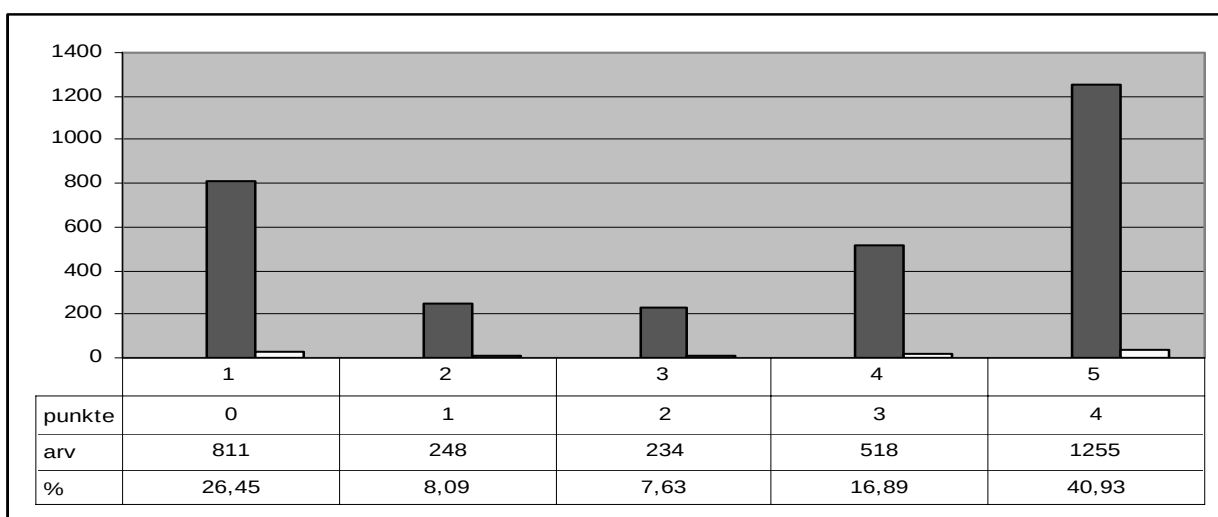
Jüripäev oli töörahva pühapäev.

Heinategu oli seljataga ning oodati hästi selget ööd, et märgutuli paistaks kaugele valge lume taustal.

4. Poliitiline anekdoot. (4p)

Sirk läinud Soomes hambaarsti juurde. Hammas olnud juba üsna lagunenenud. Arst hakanud tõrelema, miks mees varem pole arstima hakanud. "Ei saanud – tulin Eestist, seal ei tohi suud lahti teha!"

Graafik 16. III osa ülesande nr. 4 lahendatus

Keskmine punktisumma 2,38 (mehed 2,43 ja naised 2,34 punkti), lahendatus 62,95%. Paremini lahendasid seda ülesannet varem lõpetanud (2,67 punkti, abiturientid 2,37 punkti). Eestlaste keskmine punktide summa oli 2,44, venelastel 2,06. Palju

oli neid, kes said 0 punkti – 811 (26,45%), maksimumi 4 punkti sai 1255 vastajat (40,93%).

Hindajad andsid sellele ülesandele väga hea hinnangu. Õpilane sai punkte ka siis, kui ta ei teadnud, kes oli Sirk (aga tundis ära ajastu).

4.1. Millise poliitilise liikumise liider oli Artur Sirk? (1p)

Vastus:

Eesti Vabadussõjalaste Liit/vapsid.

Vabadusvõitlejate eest punkti ei saanud.

4.2. Millisest ajajärgust Eesti ajaloos anekdoodis räägitakse? (1p)

Vastus:

Vaikiv ajastu; Pätsi autoritaarne diktatuur; ka aastad 1934-1938, 1934-1939; õigeks loeti ka 1930-ndate aastate teine pool.

4.3. Tooge välja sellele ajastule kaks iseloomulikku joont. (2p)

Võimalikud vastused:

Tsensuur, erakondade keelustamine (v.a. Isamaaliit), parlament vaikivas olekus, poliitiliste vastaste (vapside) vangistamine, kampaaniad (kodukaunistamine, lipukampaania, nimede eestistamine), autoritaarne diktatuur.

Kui ajajärk oli vale, siis iseloomulike joonte eest punkte ei antud.

Eesti Vabariigi temaatika, sealhulgas vaikiv ajastu, on mitmeid aastaid järjest olnud eksamiteemade hulgas. Komisjoni arvates pidanuks eksaminandid teemat hästi valdama. Antud küsimus osutuski hästi vastatuks. Samas oli õpilasi, kes ajasid lootusetult segi ajastu ja pakkusid Artur Sirgile kõikvõimalikke ametikohti.

Tüüpilised vead

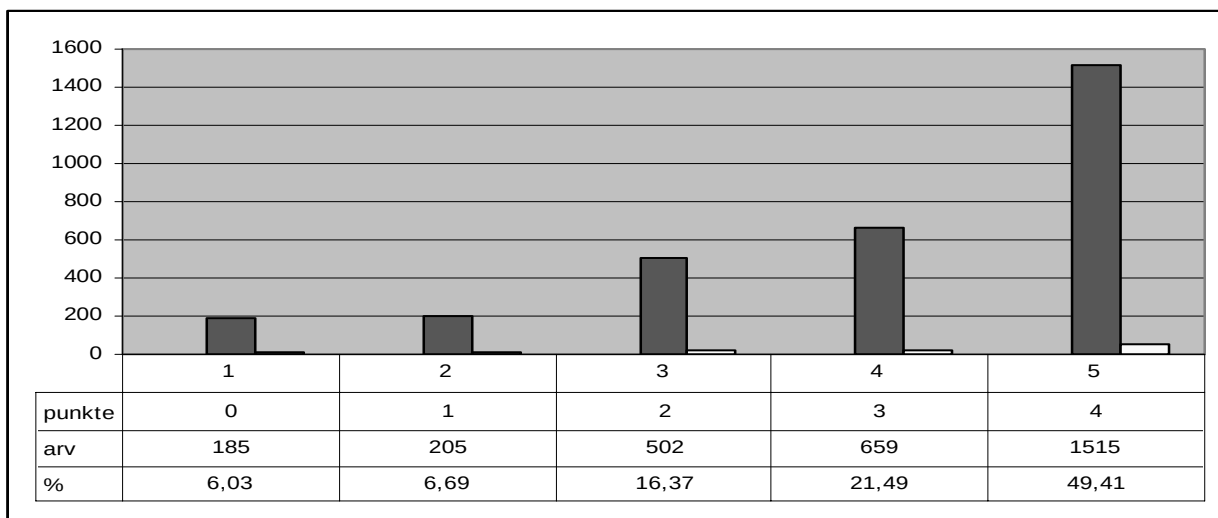
Artur Sirk oli vabadusvõitlejate juht; demokraatliku ja autoritaarse korra vastase liikumise liider; Eesti Muinsuskaitse Seltsi esimees, EK(b)P liider; vapside ehk kommunistide juht.

Ajastu: NSV Liit ehk Eesti Kommunistlik Vabariik; taasiseseisvumine; pakuti ka ajastuid keskajast kuni 19. sajandini.

Iseloomulikud jooned: pärisorjus, tsaari tugev võim, taasiseseisvumise range tsensuur jne.

5. Selgitage mõiste ja tooge üks näide. (4p)

Graafik 17. III osa ülesande nr. 5 lahendatus

Keskmine punktisumma 3,02 (mehed 3,17 ja naised 2,91 punkti), lahendatus 76,97%.

Ka seda ülesannet lahendasid paremini koolilõpetanud (3,15 punkti, abiturientid 3,01 punkti) ja eestlased (3,08 punkti, venelased 2,7 punkti). 185 vastajat sai 0 punkti (6,03%), maksimumi 4 punktiga hinnati 1515 tööd (49,41%).

Paremini tunti mõistet "võidurelvastumine" (85,94%, "desarmeerimine" 73,19%). Sama kehtib ka vastavate näidete kohta (76,39% ja 66,05%).

Võimalikud vastusevariandid:

Võidurelvastumine

Selgitus: külma sõja/suurriikide vastasseisu üks avaldumisvorm, mis seisnes relvade täiustamises, tootmise suurendamises, püüd olla vastasest relvade hulgal ja kvaliteedilt üle.

Näide: tuumarelvad, vesinikupomm, neutronipomm, ABC relvad, tiibraketid, euroraketid, strateegilise kaitsealgatuse kava (tähesõjad).

Mõiste ja näide võisid olla selgitatud väga erinevalt, ei pidanud kindlasti mainima külma sõda või suurriike.

Desarmeerimine

Selgitus: relvastuse ja relvajõudude vähendamine, relvitustamine. Kui õpilane sidus oma vastuse ainult külma sõjaga, siis punkti ei saanud (sel juhul on see pigem näide).

Näide: 1963 tuumarelvakatsetuste osaline keelustamine, 1968 tuumarelvade leviku tõkestamine, 1972 SRP-1, 1979 SRP-2, 1987 kesk- ja lähimaarelvade likvideerimine, 1991 START-1, 1993 START -2, 1932-34 ülemaailmne desarmeerimiskonverents.

Kui vastaja oli oma vastuses kasutanud valesid aastaarve (mida ei nõutud), siis punkti ei antud.

Nimetatud terminid olid teemade märksõnadena esile toodud, tegemist on 20. sajandi ajaloo ühtede olulisemate mõistetega. Õpikutes käsitletakse neid termineid mitmes kontekstis ja need peaksid õpilastele arusaadavad olema.

Sagedasemaks veaks oli mõistete “desarmeerimine” ja “demilitariseerimine” segi-ajamine.

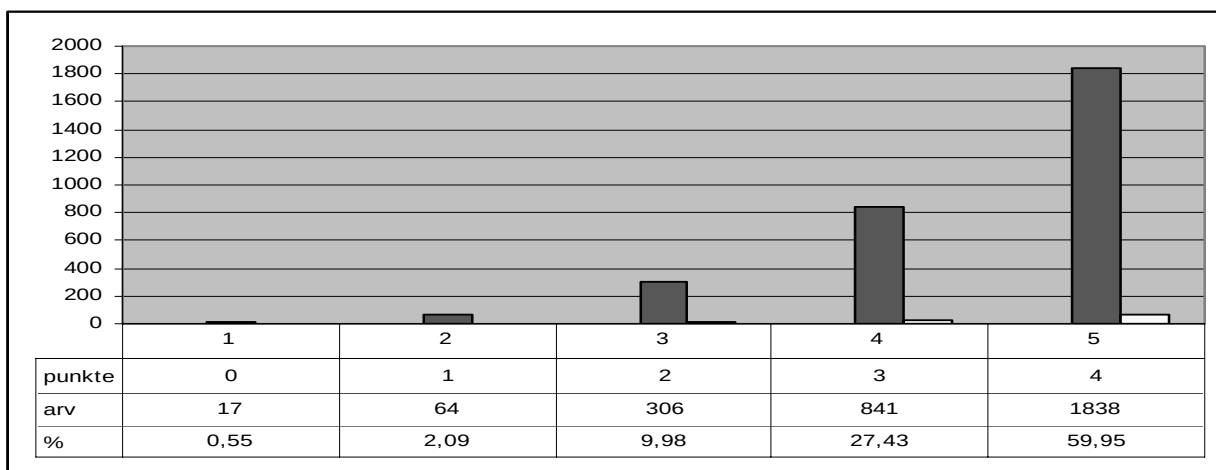
Võidurelvastumisena pakuti näiteks rahvusvägede moodustamist, et alustada sõda vaenlase vastu ja selleks koondati vägedesse kõiki – talupoegi, vabatahtlikke, koolipoisse, sõjamehi.

6. Eesti iseseisvumine ja iseseisvuse kaotus. (4p)

6.1. Millised märksõnad on seotud Eesti iseseisvumisega (1917 - 1920), millised iseseisvuse kaotusega (1939 - 1940)? Kandke märksõnade numbrid tabelisse. (2p)

6-8 õiget 2 p, 3-5 õiget 1 p

Graafik 18. III osa ülesande nr 6 lahendus

1. Baaside lepingu sõlmimine
2. Tartu rahu sõlmimine
3. Eesti rahvusväeosade loomine
4. Päästekomitee loomine
5. Juunipööre
6. Vabadussõda
7. MRP sõlmimine
8. Asutava Kogu valimised

Eesti iseseisvumine	Eesti iseseisvuse kaotamine
2, 3, 4, 6, 8	1, 5, 7

6.2. Milline eespooltoodud sündmustest oli kõige olulisem iseseisvumise, milline iseseisvuse kaotamise seisukohast? Põhjendage oma arvamust. (2p)

Tänu liberaalsele punktiskaalale oli see kõige kergem küsimus, just tabeli täitmine osutus väga lihtsaks, kuigi siingi õnnestus 17 eksaminandil saada ka 0 punkti (0,55%). Tabeli lahendatus 94,7%. Põhiline eksimus tulenes sellest, et püüti erinevatele tabeli pooltele võrdne arv variante leida. Võib-olla peaks edaspidi selliste küsimuste juures olema märged, et vastused ei jaotu ühtlaselt?

Kogu ülesande lahendamise eest saadi keskmiselt 3,44 punkti (mehed 3,46 ja naised 3,43 punkti), lahendatus 85,91%. Nii abiturientid kui koolilõpetanud vastasid praktiliselt sarnaselt (3,44 ja 3,43 punkti). Eesti õppekeelega koolide lõpetajad said keskmiselt 3,49 punkti, venekeelsete koolide omad 3,19. Selle ülesande lahendamisel sai kõige rohkem eksaminande maksimumpunktid – 1838 ehk 59,95%.

Veidi raskemaks osutus iseseisvumise ja iseseisvuse kaotuse sündmuste juures põhjenduste leidmine. Enim pakuti iseseisvumise juures Tartu rahu ja Vabadussõda; iseseisvuse kaotuse juures baaside lepingut ja MRP-d. Valdavalt osati neid valikuid ka põhjendada. Ja siiski kirjutati asjakohase põhjenduse juurde kuupäev valesti (daatumit ei küsitudki). Tulemus – õpilane kaotas punkti.

Eesti iseseisvuse küsimust on aastast aastasse eksamil käsitletud, õpikutes on sellest palju juttu ja antud teemale pööratakse tõenäoliselt ka koolides piisavalt tähelepanu. Õpilaste teadmised nimetatud valdkonnas on üldiselt head.

Omapäraseid vastuseid:

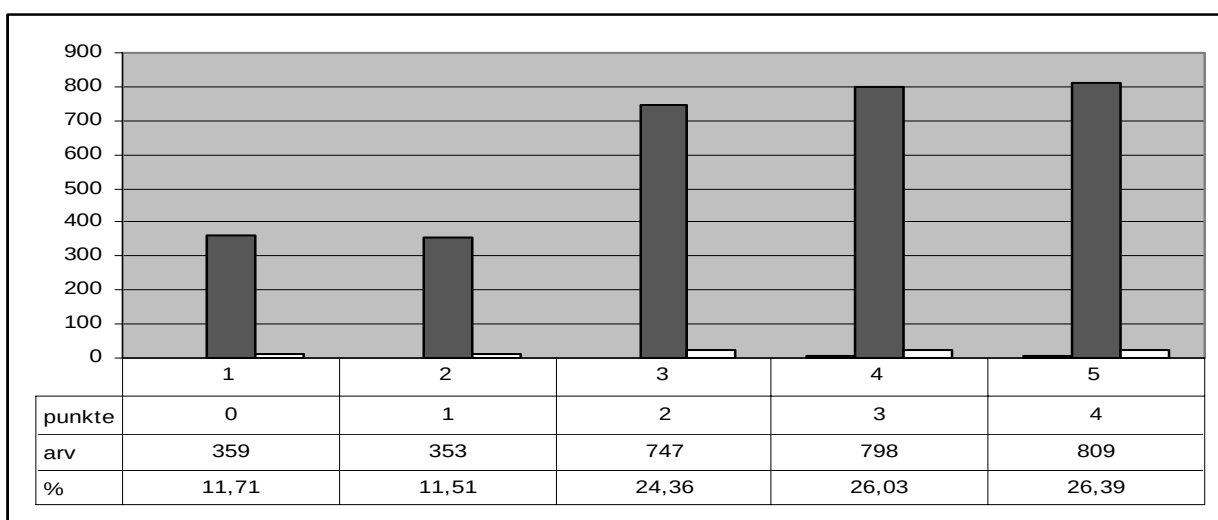
Tänu Tartu rahule läks Eesti jäädavalt Vene võimu alla.

Kui Eesti lasi oma aladele venelaste baase teha, siis oli loomulikuks jätkuks see, et seda maad üha ja üha rohkem taheti ja kui juba sõjavarustus maal sees on, siis pole muud kui seda kasutada.

Segi aeti muistne vabadusvõitlus ja Vabadussõda – kuidas muidu mõista, et Vabadussõda kaotati saksa ristirüütlitele.

7. Pariisi rahukonverentsi (1919) tulemusi on hinnatud erinevalt. Ühed leidsid, et konverents tugevdas rahu, teised, et konverentsi otsused lõid eeldused uueks sõjaks. Tooge kaks argumenti kummagi seisukoha tõestuseks. (4p)

Graafik 19. III osa ülesande nr. 7 lahendatus

Keskmine punktide summa 2,47 (mehed 2,39 ja naised 2,47 punkti), lahendatus 61,87%. Koolilõpetanute tulemused ületasid abiturientide omi (vastavalt 2,51 ja 2,44 punkti). Eesti õppekeeleka koolides saadi keskmiselt 2,51 punkti, venekeelsetes koolides 2,07 punkti. 359 vastajat said selle küsimuse eest 0 punkti (11,7%), maksimumpunktid anti 809 vastajale (26,3%).

Võimalikud vastused:

Tugevdas rahu: Rahvasteliidu loomine (sõdade ärahoidmine, tüliküsimuste rahumeelne lahendamine), Saksamaa relvastuspiirangud – Saksamaa nõrgenemine, ei suuda uut sõda alustada; Saksamaa ja Austria ei tohi ühineda – ei saa tekkida suurt agressiivset saksakeelset riiki.

Lõi eeldused uueks sõjaks: Saksamaal tekkisid revanšimeeleolud, territooriumi vähendamine, Saksamaa lõhestamine, liiga suured reparatsioonid; rahvuslik alandus, sõjaväe piiramine, Reini demilitariseeritud tsoon.

Mitmetes töödes esines üldsõnalist teksti – Saksamaa tehti nõrgaks, suruti põlvili, alandati jne. Kuid kuidas, milliste vahenditega – seda ei kirjutatud.

Suhteliselt paljudes töödes aeti segi kaks mõistet: reparatsioon ja repressioon. Küsimus ju tegelikult ei eeldanud, et õpilane pidi "reparatsiooni" mõistet mainima. Kirjutada võis Saksamaa kohustusest sõjakahjude hüvitamiseks võitjatele riikidele. Kui aga eksaminand lisas õige reparatsiooni selgituse juurde, et tegemist oli repressiooniga, siis loomulikult punkte ei antud.

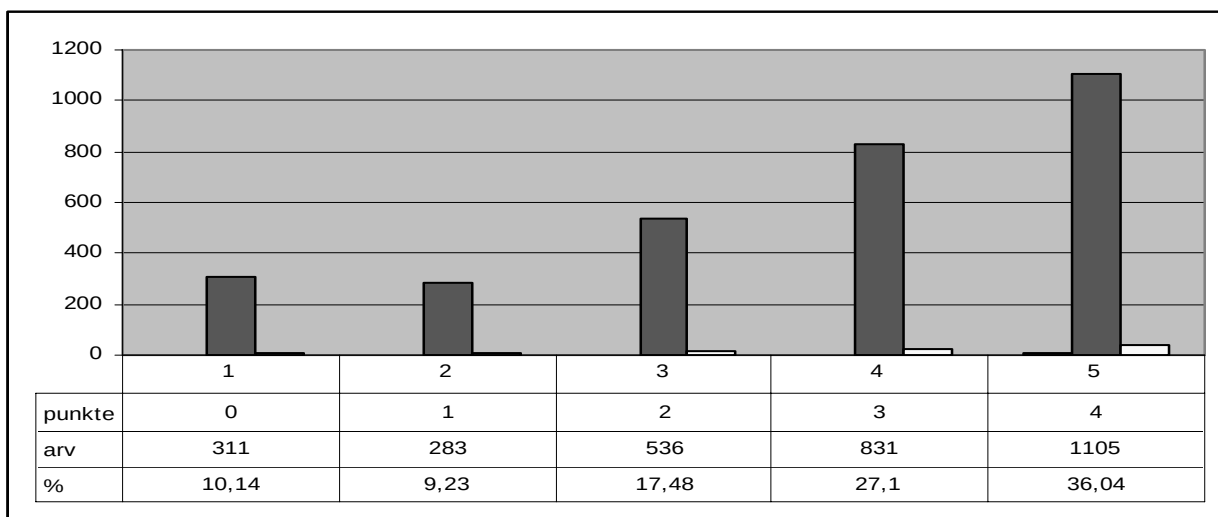
Üks arvamus – Pariisi rahukonverents lõi eeldused uueks sõjaks, sest rahu ajal oli hea töötada välja plaane uue sõja jaoks.

Kahe maailmasõja vahelise perioodi rahvusvahelisi suhteid on kogu aeg riigieksamil küsitud. Võib-olla oli õpilastele uudne küsimuse püstitamise viis: leida Pariisi rahu-

konverentsi otsustest nii rahu kindlustavaid kui sõjale kaasa aitavaid tegureid. Paremini osati nimetada eeldusi uueks sõjaks, sest selliselt seda kooliprogrammides tavaliselt käsitletakse. Gümnaasiumi õpitulemused rõhutavad aga probleemide mitmekülge nägemise oskust.

8. Ülemaailmne majanduskriis 1929 – 1933. (4p)

Graafik 20. III osa ülesande nr. 8 lahendatus

Keskmine punktisumma oli 2,68 (mehed 2,69 ja naised 2,7 punkti), lahendatus 67,09%. Natuke paremini vastasid seda küsimust abiturientid (2,7 punkti), koolilõpetanud 2,67 punkti. Selle küsimuse vastamisel oli eestlaste keskmine punktisumma (2,83) tunduvalt kõrgem kui venekeelsete vastuste puhul – 2,01 punkti. 311 lahendajat sai 0 punkti (10,14%) ja 1105 maksimumpunkti (36,04%). Paremini teati kriisist väljumise abinõusid (69,81%), halvemini kriisi tekke põhjusi (65,02%).

8.1. Nimetage kaks kriisi tekkimise põhjust. (2p)

Võimalikud vastused:

Ületootmiskriis, struktuurne kriis (uued majandusharud kiire arenguga, vanad aeglased), tarbimise vähenemine, mis viis toodangu ülejäägile; börsikrahh (mängimine börsil); hea viljasaak, mis lõi segamini hinnad USA turul, põllumehed pankrotti, Euroopa majanduse nõrkus ja ka muud võimalikud põhjused (palju erinevaid vastusevariante pakub õpik).

a. Nimetage kaks abinõu, mida kasutati kriisist väljumiseks. (2p)

Võimalikud vastused:

USA-s Roosevelti uus kurss ja selle abinõud, dollari devalveerimine, riigi sekkumine majanduse juhtimisse, abinõud tööpuuduse vähendamiseks, keinsianistlik majanduspoliitika; diktatuuri-

de kehtestamine (Saksamaa, Ida-Euroopa) – riigi sekkumine majanduse juhtimisse, deflatsioon, kunstlik inflatsioon.

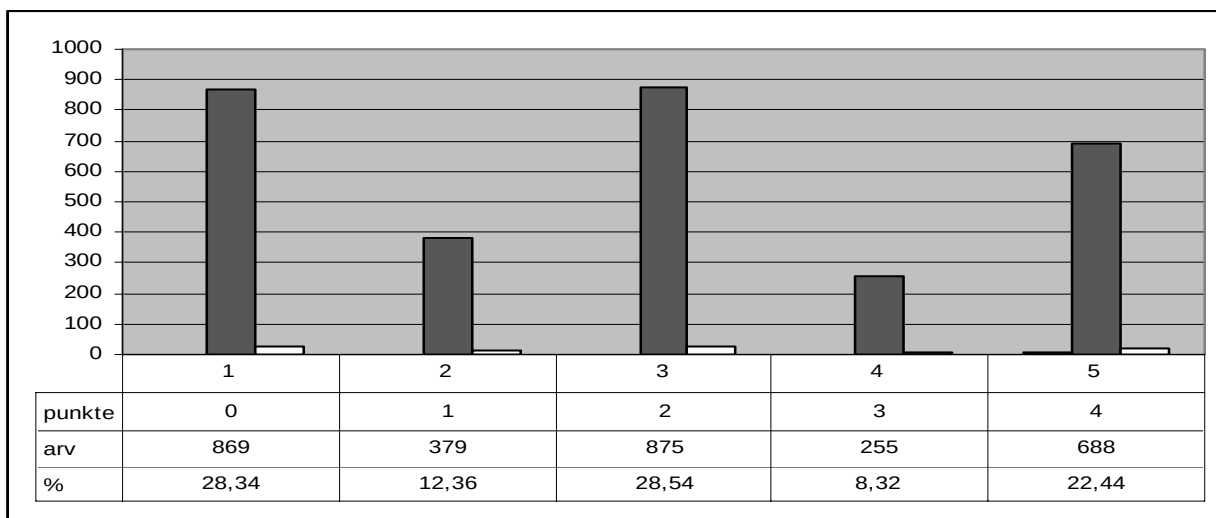
Kõige rohkem pakuti kriisi tekke põhjustena ületootmiskriisi. Kriisist väljumise abinõuna pakuti enim uut kurssi. Raskusi aga tekitas teise abinõu leidmine. Ikka ja jälle aeti segi põhjus ja abinõu. Järelikult ei loeta küsimust tähelepanelikult. Küsimuses oli ajaline määratlus antud (1929-1933), aga õpilane kasutas näiteks vastuses olukorda vahetult peale Esimest maailmasõda. Osades töödes olid segi aetud Roosevelt ja Reagan.

Oli ka absurdseid vastuseid, näiteks hakati omavahel tegema koostööd ja üldse sebima, sest loodi ju ÜRO. Õigeks ei loetud ka vastust, kui eksaminand oli kriisist väljumise abinõuna pakkunud diktatuuride kehtestamist ja näitena toonud Itaalia ja NSV Liidu.

Suur ülemaailmne majanduskriis oli teemade loetelus märgitud, seega ei olnud küsimus eksaminandile ootamatu. Õpikutes on põhjalikult käsitletud majanduskriisi põhjusi, kriisist väljumise viise ja tulemusi. Seetõttu on ootamatu vene koolide õpilaste madal sooritus.

9. Nimetage teie arvates kaks olulisemat sündmust, mis viisid kahe Saksa riigi tekkimiseni pärast Teist maailmasõda? Selgitage oma valikuid. (4p)

Graafik 21. III osa ülesande nr. 9 lahendatus

Keskmine punktide summa 1,68 (mehed 1,7 ja naised 1,93), lahendatus 42,31%. Abituriendid vastasid sellele küsimusele paremini kui koolilõpetanud (vastavalt 1,84 ja 1,53 punkti). Eestlaste keskmine punktisumma 1,88 ja venelastel 1,63. Antud küsimus oli ka eksami faktoloogia osa raskemaid. See oli ainuke küsimus, kus 0 punkti saanute arv 869 (28,34%) ületas maksimumpunkte saanute arvu – 688 (22,44%). Kõige enim saadi 2 punkti – 875 vastajat.

Võimalikud vastused:

I sündmus: Jalta konverents/Potsdami konverents.

Selgitus: Saksamaa jagamine okupatsioonitsoonideks.

II sündmus: 1948.a. rahareformid; 1949 SLV ja SDV põhiseadused.

Selgitus: majanduslik lõhestamine, poliitiline lõhestamine.

Sündmustena loeti õigeks ka Saksamaa jagamine okupatsioonitsoonideks (selgitusena näiteks riigid, kelle vahel toimus Saksamaa jagamine) ja Marshalli plaan.

Suuremad raskused tekkisid teise sündmuse nimetamisel. See küsimus oli III osa raskeim kõikides eksaminandide gruppides.

Küsimus tekitas ka hindajate hulgas kõige rohkem vaidlusi: kas lugeda külm sõda kui sündmus õigeks. Leiti siiski, et külm sõda on pigem protsess kui sündmus.

Saksamaa oli seekordsel eksamil eraldi teemana esile toodud, seetõttu eeldasid küsimuste koostajad selle valdkonna tundmist. Võimalik, et eksaminandid ei osanud oma teadmisi antud aspektist lähtudes kasutada. Statistikast nähtub, et hätta jäädigi nii asjakohase sündmuse nimetamisel kui selgituse leidmisel.

Mõningaid näiteid õpilaste vastustest, kus teadmised küll ei kajastu:

Versailles` rahuleping – Saksamaa jagati neljaks tükiks.

Hellingi pakt ütles, et Saksa liitvabariik ei tunnista Saksademokraatlikku vabariiki (õpilase kirjaviis muutmata).

Eesti okupeerimine 1940. aastal.

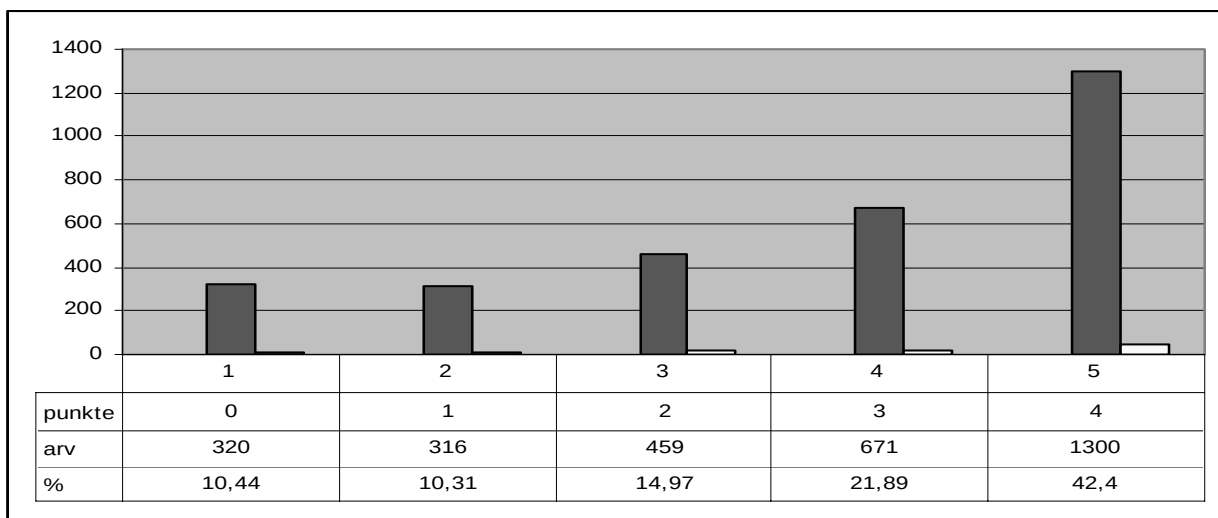
Saksamaa kallaletung Venemaale ja sellega MRP rikkumine – Venemaa ei osanud seda oodata ning selline tegu häbistas ja teotas suurt ja edukat Venemaad.

Hitleri surm – puudus üks ja selge diktaator ja see andis võimaluse demokraatidele, kuid paljud parteid ei olnud nõus seda teed minema ning jäid oma uskumuste juurde. Võimude lahususe printsiip ja selle järgi jagati Saksamaa mööda 38. paralleeli.

Küllaltki sageli pakuti ühe olulise sündmusena kas Berliini müüri ehitamist või ka Berliini müüri lõhkumist.

10. Ühendage paarid. (4p)

Graafik 22. III osa ülesande nr. 10 lahendus

Keskmiselt saadi 2,76 punkti (mehed 2,78 ja naised 2,74 punkti), lahendus 68,88%. Edukamalt vastasid abiturientid (2,76) ja eestlased (2,82) võrreldes koolilõpetanute (2,6 punkti) ning venelastega (2,42 punkti). Paremini osati tuua näidet ja põhjendust välispoliitika (72,9%), halvemini sisepoliitika kohta (69,8%). 0 punktiga hinnati 320 vastust (10,44%) ja maksimumpunktid anti 1300 vastajale (42,4%).

10.1. Kirjutage sobiv märksõna number õige USA presidendi nime taha. (2 p)

5-6 õiget 2 p, 3-4 õiget 1 p

USA president	sobiva märksõna number	
Woodrow Wilson	7	1. Tähesõdade programm
Franklin Delano Roosevelt	8	2. Kuuba kriis
Harry Truman	3	3. Marshalli plaan
John Kennedy	2	4. Vietnami sõja lõpetamine
Richard Nixon	4	5. Nõukogude Liidu laialisaatmine
Ronald Reagan	6	6. Saksamaa taasühinemine
		7. Rahvasteliidu loomine
		8. Väljumine ülemaailmsest majanduskriisist

a. Kes loetletud presidentidest oli teie arvates kõige edukam sisepoliitikas, kes välispoliitikas? Põhjendage oma arvamust. (2p)

Antud küsimus eeldas nii faktide tundmist kui ka põhjendamisoskust. Hindajate arvates oli selle küsimuse juures miinuseks see, et Roosevelti ja majanduskriisi võis

teistkordselt kasutada. Statistiliselt oli see küsimus raskusastmelt kolmandal kohal peale 9. ja 3. küsimust. Taas oli õpilasi, kes arvasid, et kõik variandid tuleb tabelisse kanda.

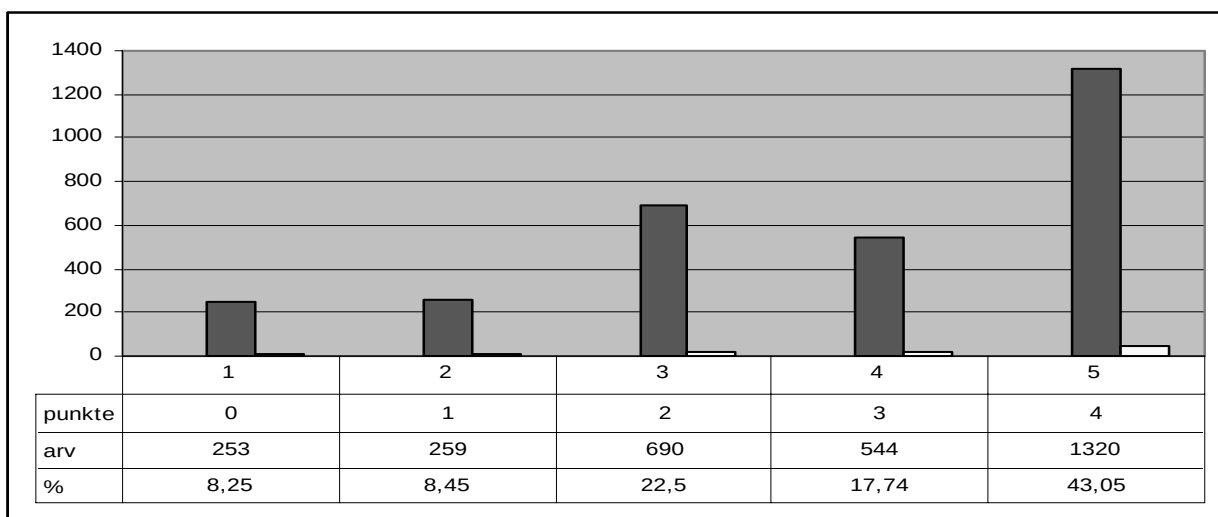
Kahjuks ei oska mõned õpilased vahet teha sise- ja välispoliitikal.

Saksamaa kõrval oli teiseks esile tõstetud teemaks seekordsel eksamil Ameerika Ühendriikide ajalugu. Antud küsimus võimaldas haarata kogu 20. sajandi USA ajaloo.

Mõningad näited vildakatest vastustest: *Nixoni vastastikused visitatsioonid Brežneviga; Moskvast käies veetis Nixon Brežneviga lõbusalt aega. Reagani juurde pakuti küllaltki sageli NSV Liidu laialisaatmist ja Saksamaa taasühinemist.*

11. Milliseid Eesti ajaloo sündmusi tähistatakse tänases Eestis riigilippude heiskamisega? Nimetage sündmus, dateerige (kuupäev, kuu ja aasta) ning selgitage selle sündmuse tähtsust? (4p)

Graafik 23. III osa ülesande nr. 11 lahendus

Keskmiseks punktisummaks kujunes 2,79 (mehed 2,7 ja naised 2,85 punkti), lahendus 69,73%. Abiturientid tundsid riiklikke tähtpäevi paremini (2,79) kui varem lõpetanud (2,66); eesti õppekeeleaga koolides oli keskmine punktide arv 2,9 ja vene keelsetes koolides 2,2 punkti. 0 punktiga hinnati 253 vastust (8,25%) ja maksimumpunktid sai 1320 vastajat (43,05%).

Võimalikud vastused:

Sündmus ja daatum

Selgitus

veebruar 1920 – Tartu rahu; 24. veebruar 1918 – Eesti Vabariigi loomine; 14. juuni 1941 – küüditamine (leinapäev); 23. juuni 1919 – Võnnu lahing; 20. august – Eesti Vabariigi taasiseseis-

vumine; 16. november 1988 – suveräänsusdeklaratsiooni vastuvõtmine

Kui daatum oli õige ja sündmus oli nimetatud selgituse juures, sai õpilane ühe punkti (juhend eeldas küll 0 punkti). Daatumi juures loeti punktivääriliseks ainult see vastus, mis sisaldas nii kuupäeva, kuud kui aastat.

Enim pakuti 24. veebruari, 20. augustit ja 2. veebruari. Osa õpilasi ei lugenud tähelepanelikult küsimust: kõigepealt nõuti sündmust ja daatumit ja alles siis põhjendamist. See küsimus oli sobilik kogu ajaloo eksamitööd lõpetama, sundides tähtpäevade kaudu pilku heitma 20. sajandi Eesti ajaloole. Suhteliselt sageli esines vastustes ka 1. mai 2004 ja põhjenduseks toodi Eesti vastuvõtmine Euroopa Liidu liikmeks (eksam toimus 4. mail). Komisjon seda vastust õigeks ei lugenud, kuna riigilipud ei olnud heisatud mitte EL liikmeks saamise tähistamiseks, vaid seoses kevadpühaga.

Vastustena pakuti ka selliseid variante:

23. aprill – *Jüriöö ülestõusu mälestamine* (nähtavasti võis selle vastuse pakkumine olla tingitud asjaolust, et Jüriöö ülestõusu kohta oli eraldi küsimus).

28. september 1217 Madisepäeva lahing – *eestlaste võitmine selles lahingus*.

“Estonia” huku aastapäev – mälestatakse tormisel ööl põhja läinud reisilaeva, kus hukkus üle 10 000 eestlase. See sündmus oli noorele (uuele) Eesti Vabariigile suureks tragöödiaks.

Selle küsimuse lülitamine riigieksami töösse tingis vajadus rohkem teadvustada noortele Eesti ajaloo tähtpäevi, mida tähistatakse lipupäevadega. Sarnane küsimus oli ka põhikooli ajaloo lõpueksamil.

3. ÜLDISED TÄHELEPANEKUD

1. Kindlasti tuleks ikka ja jälle rõhutada, et eksamitöös ei maksa kirjutada fakte, mille õigsuses ei olda kindlad. Vale elemendi tõttu loetakse kogu vastus valeks.
2. Raskemaks on osutunud muutuste tajumine ajaloos, oluliste sündmuste põhjuste ja tähtsuse esiletoomine.
3. Paljusi on viga tähelepanematuses eksamiülesande lugemisel.
4. Tundides peab jätkuvalt erilist rõhku panema sellele, et õpilased ikka iseseisvalt tuletaks ja sõnastaks sündmuste põhjusi ja tagajärgi. Tuleb kontrollida, kas õpitut suudetakse ka mõnes teises situatsioonis kasutada.
5. Õigekirja probleemid: maade, isikute nimed, samuti lühendid. Läbi aastate on ikka ja jälle kasutatud massiliselt lühendit NKL (eelmisel aastal mõnes töös ka NHL) ja NSV. Ei tunnistata suurt ja väikest algustähte, kokku- ja lahkukirjutamist. Faktoлогия osas nähtavasti ei paista õigekirjavead nii silma, küll aga arutluste juures. Kui aga kogu töö ulatuses on näha, et õpilane kirjutab õigekirjavigadega (tege-

mist võib olla düsgraafikuga), aga sisuliselt on töö hea või väga hea, siis komisjon punkte maha võtnud ei ole.

6. On märgata, et suhteliselt paljudel õpilastel puudub funktsionaalne lugemisoskus, ei osata tekstist olulist välja tuua.
7. Nagu juba vastuste analüüsis sai mainitud, ei tunne kahjuks kõik gümnaasiumilõpetajad sajandeid, s.t. ei osata määrata daatumit sajandiga. Ja kui veel kasutada rooma numbreid, siis tekib tõeliselt suur segadus.
8. Hinnangute andmist peetakse laialivalguvaks. Eksam näitas, et valesti vastamine ei sõltugi küsimuse esitamisest, vaid nõrkadest teadmistest.

4. ETTEPANEKUID

1. Ühendada eksamitöös faktoloogia ja allikad.
2. Valikvastuste, ühendamiste, lahterdamiste puhul anda maksimumpunktid ainult veatule vastusele.
3. Eelmisel õppeaastal oli faktoloogia osa lihtsam võrreldes varasemate aastatega. Kuna I ja II osa on siiski keerulisemad, siis sellega anti ka nõrgematele õpilastele võimalus nõutud miinimumpunktid kätte saada. Järeldus – kui ikka ei õpita, siis ei saa ka lihtsate ülesannetega kõik eksaminandid positiivset tulemust.
4. Kui kasutada lõiku allikast, siis peaks see olema pikem kui kaks rida.
5. Vältida tuleks küsimusi, kus eeldatakse samas töös juba esinevaid vastuseid.

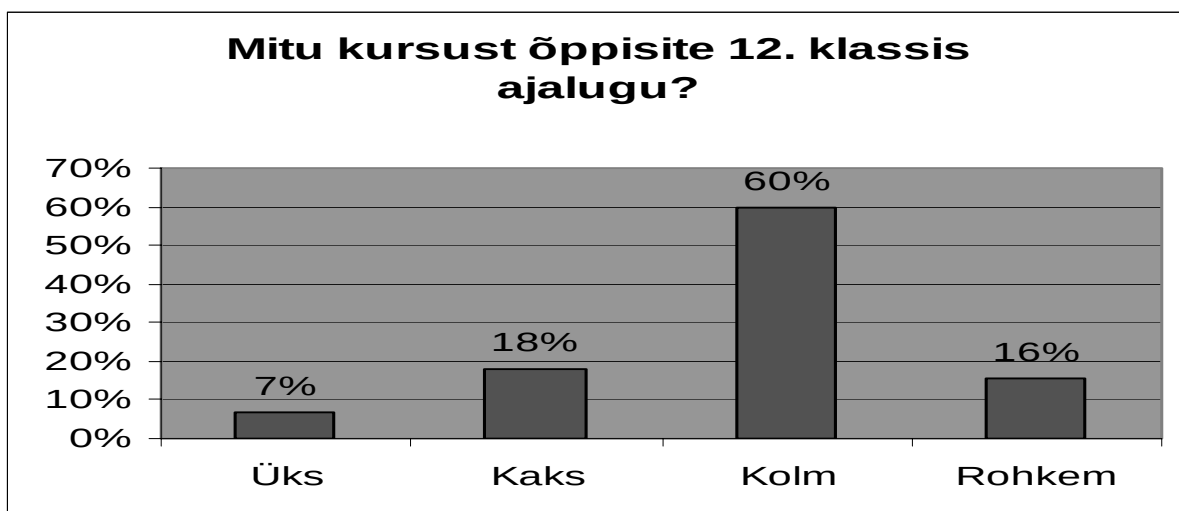
KOKKUVÕTE ÕPILASE KÜSIMUSTIKUST

Ene Tannberg

Eksamitöö viimasel lehel oli küsimustik, mille täitmine oli eksaminandile vabatahtlik. Ajaloo riigieksamiga saadeti koolidesse ka küsimustik ajalooõpetajatele, et saada tagasisidet ajaloo ainekava, õppekirjanduse ja õppetegevuse kohta. Õpetaja küsitlusest tegi kokkuvõtte Mare Oja, kelle teksti on käesoleva analüüsi kirjutamisel kasutatud.

Õpilastele esitati kaheksa küsimust ja anti võimalus avaldada arvamust eksami kohta.

Mitu kursust õppisite 12. klassis ajalugu?

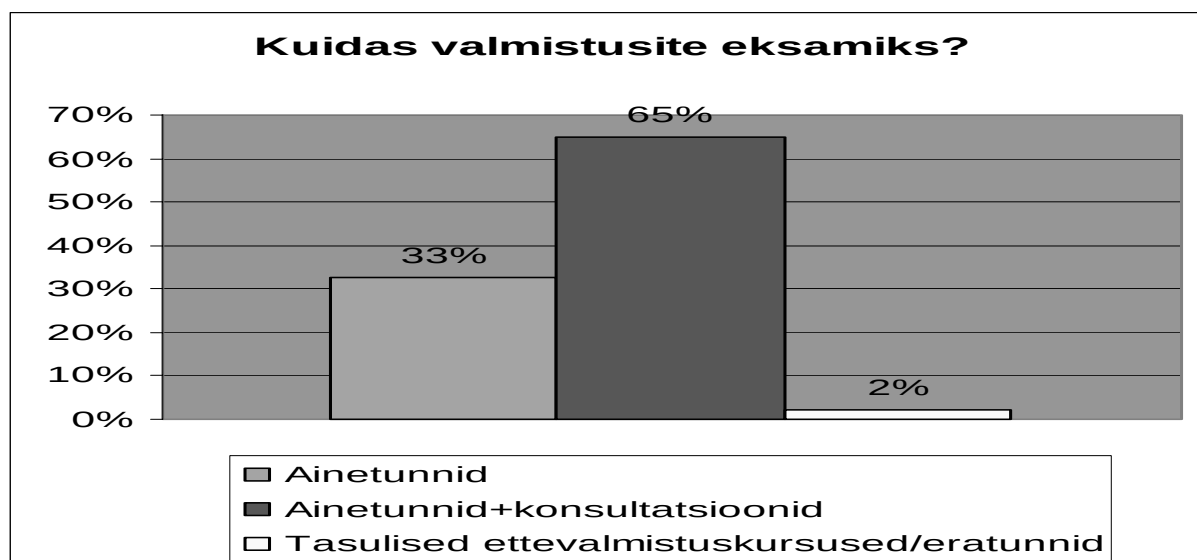

Kõige rohkem eksaminande oli õppinud ajalugu 12. klassis kolm kursust (60%), kaks kursust oli läbinud 18 %, rohkem kui kolm kursust 16 % ja ainult ühe kursuse 7 % vastanutest. Võrreldes läbitud kursuste arvu eksamitulemustega selgub, et kolme kursuse läbijatel oli kõige kõrgem punktisumma (60,6), samas rohkem kui kolme kursuse läbimine tulemust ei parandanud (tulemus sisuliselt sama eelmisega, 60,5). Ouliselt madalam oli eksamitulemus ühe kursuse läbinutel (46,7), samas kahe kursusega saadi suhteliselt hea eksamitulemus (58,9).

Võimalik, et õpilased ei saa alati aru kursuse mõistest. Sama kooli õpilased andsid mõnikord erinevaid vastuseid, mis võis tuleneda ka erinevast tundide arvust erineva õppesuunaga klassides.

Õpetajate vastuste järgi õpetatakse lühiajalugu enamikus koolides kohustusliku kahe kursuse (23 koolis) asemel kolm kursust (84 koolis), mõnes koguni neli kursust (2 koolis). Erinev kursuste sisu on ka kutseõppeasutuses.

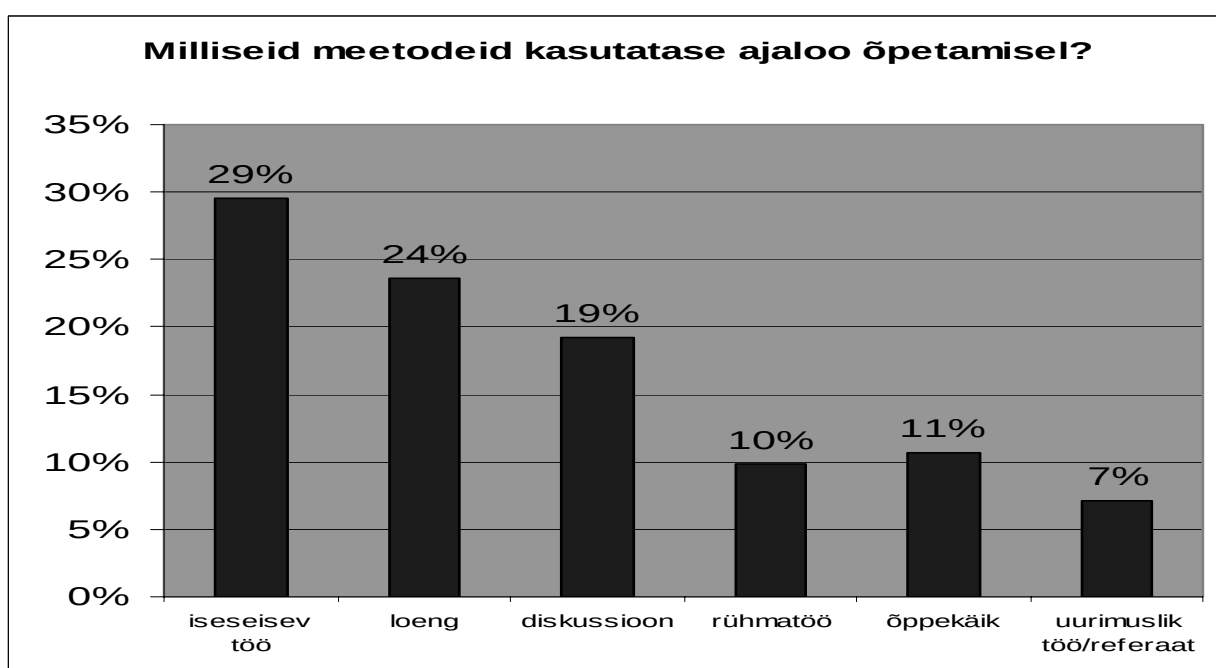
Kuidas valmistusite eksamiks?

Kõige rohkem vastanuid märkis, et lisaks ainetundidele peeti ka konsultatsioone (1813 vastajat). Eksamiks valmistumist ainult ainetundides nimetas 914 vastanut ja 65 eksaminandi olid käinud tasulistel kursustel või võtnud eratunde.

Milliseid meetodeid kasutatakse ajaloo õpetamisel? Tähistage kolm peamist ristikesega.

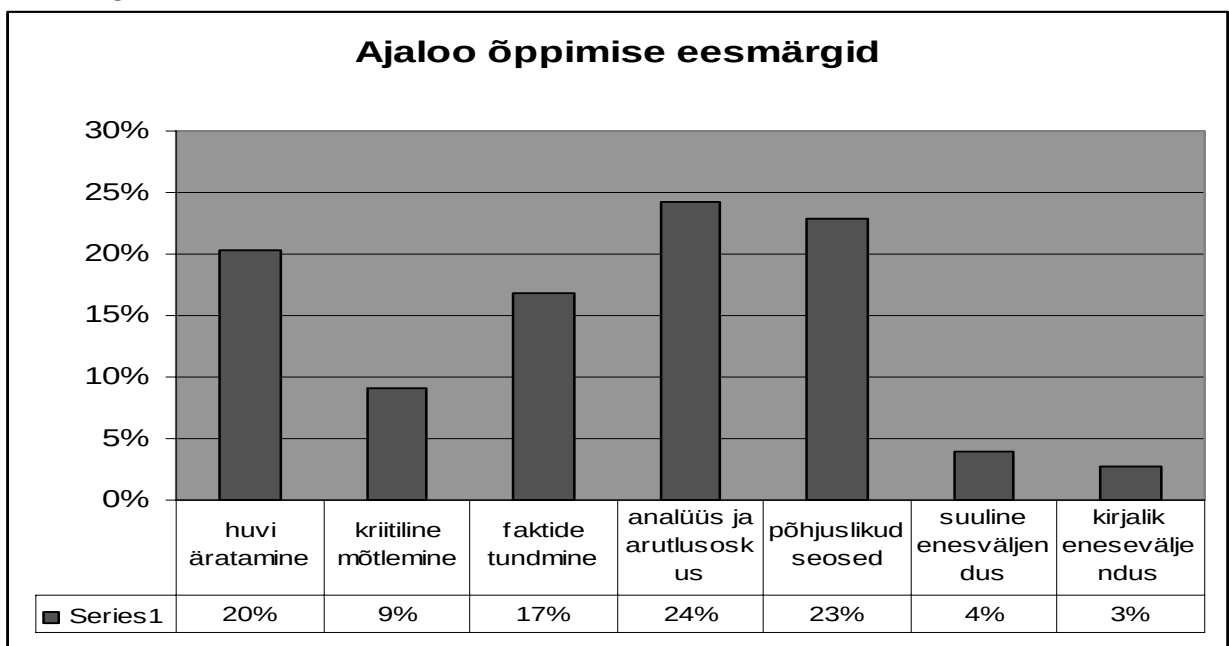
Ankeetidest selgub, et kõige levinum õppemeetod on iseseisev töö (1923 valikut), millele järgneb loeng (1553 valikut) ja diskussioon (1253 valikut). Ülejäänud pakutud võimalusi märgiti tunduvalt vähem: õppekäiku 699 korral, rühmatööd 644 korral ja uurimuslikke töid või referaate 468 korral.

Meetodite kasutamise kohta oli õpilastele ja õpetajatele sarnane küsimus. Tuleb rõhutada, et sageli kasutatakse ühes tunnis mitut meetodit.

Kõige populaarsem meetod õpetajate arvates on kooliloeng. Järgnevad iseseisev töö ja diskussioon. Õpetajad said meetodite märkimisel valida variante *sageli, vahel, mitte eriti, ei kasuta*. Kui *vahel* ja *sageli* kokku liita, osutub kõige enam kasutatavaks iseseisev töö, millele järgnevad loeng, diskussioon ja rühmatöö. Kõige vähem kasutatakse projektitöö meetodit. Väga populaarsed ei ole ka õppekäik ja uurimustöö. Lahknemine õpilaste arvamusest erineb seega vaid rühmatöö kasutamise osas.

Mida peate ajaloo õppimise eesmärgiks koolis? Tähistage kolm peamist riskikesega.

Õpilaste arvamuste põhjal moodustus järgmine pingerida:

Analüüsi ja arutlusoskuse kujundamine (1644 valikut)

Põhjuslike seoste nägemine (1548)

Huvi äratamine ajaloo vastu (1378)

Faktide tundmine (1134)

Kriitilise mõtlemise kujundamine (614)

Suulise eneseväljenduse kujundamine (267)

Kirjaliku eneseväljendusoskuse kujundamine (184)

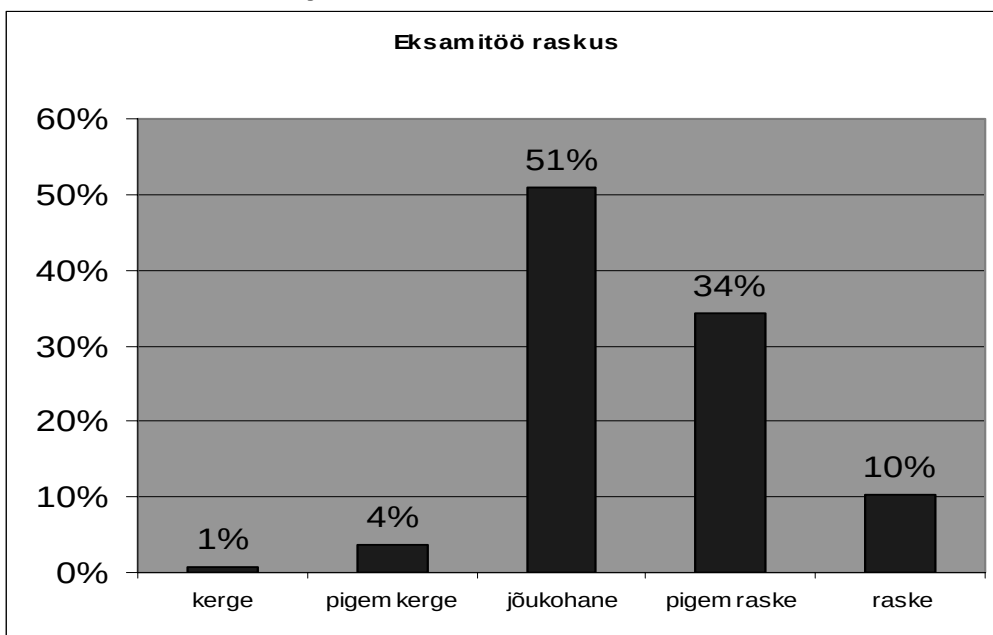
Ka see küsimus esitati õpetajatele, kes said valida iga eesmärgi puhul variante *väga oluline, oluline, mitte eriti oluline, pole oluline*.

Õpetamise eesmärkidest tähtsustavad õpetajad kõige enam kriitilise mõtlemise kujundamist, analüüsi ja arutlusoskuse kujundamist ning põhjuslike seoste nägemise oskust. Kõige madalamalt hinnatakse faktide tundmaõppimist ning suulise ja kirjaliku eneseväljendusoskuse kujundamist.

Erinevused õpilaste ja õpetajate arvamuse vahel tulevad esile kriitilise mõtlemise kujundamises, mida õpetajad peavad märksa olulisemaks kui õpilased. Vastupidine suhtumine on ka faktide õppimisse. Õpilased tähtsustavad seda märksa rohkem kui õpetajad. Ülejäänud aspektides langevad õpilaste ja õpetajate arvamused ühte. Mõlemad rühmad peavad vähetähtsaks nii suulise kui kirjaliku väljendusoskuse kujundamist. Samas eeldab ajaloo riigieksam just kirjaliku eneseväljendusoskuse olemasolu. Mõlemat viimasena mainitud oskust vajab õpilane oma igapäevases elus, mis iganes erialal/ametis ta oma õpinguid/tööd jätkab. Faktide madal äramärkimine õpetajate poolt seondub pigem nende mitterõhutamisega ajaloo ainekavas ja õppekirjanduses. Ka riigieksamitöodes võib õpilane valida, mis näidetega ta oma seisukohta kinnitab. Samas teab iga ajalooõpetaja, et faktide tundmine on ajaloos kirjaoskus, seega pole see ebaoluline, vaid võrreldes teiste eesmärkidega mitte nii rõhutatud. Tõenäoliselt seetõttu peavad ka õpilased faktide tundmist tähtsaks.

Huvi äratamist ajaloo vastu peavad tähtsaks ainult pooled õpetajad, õpilaste poolt on see eesmärk märksa rohkem esile tõstetud. Ilma huvita on väga keeruline õpilasi õppima motiveerida.

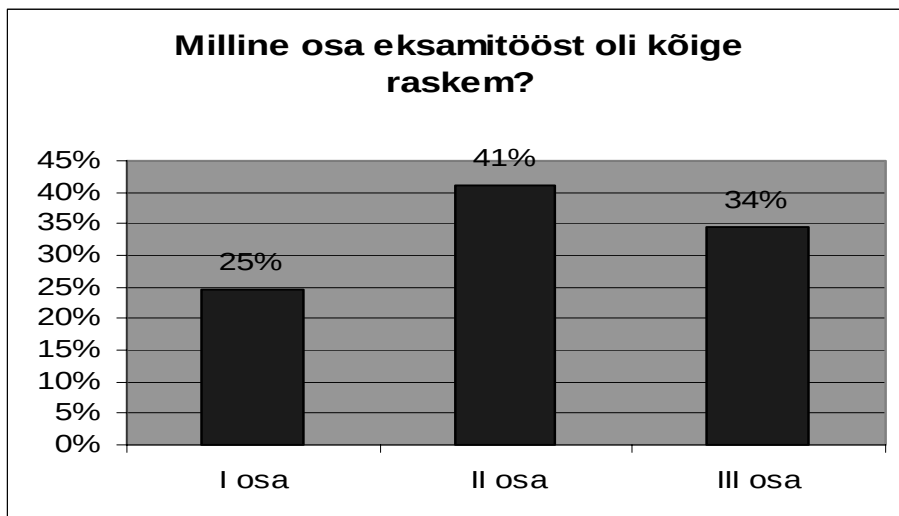
Eksamitöö oli teie jaoks

Valdav enamus õpilasi pidas eksamitööd jõukohaseks (51 %). 34 % arvas, et töö oli pigem raske, 10 % pidas eksamit raskeks, pigem kergeks nimetas tööd 4% ja kergeks 1 % vastanutest.

Eksamitulemused on nende arvamustega kooskõlas. Valdav osa tulemusi jäi vahemikku 61-80 punkti, mis näitab tõepoolest eksamiülesannete jõukohasust

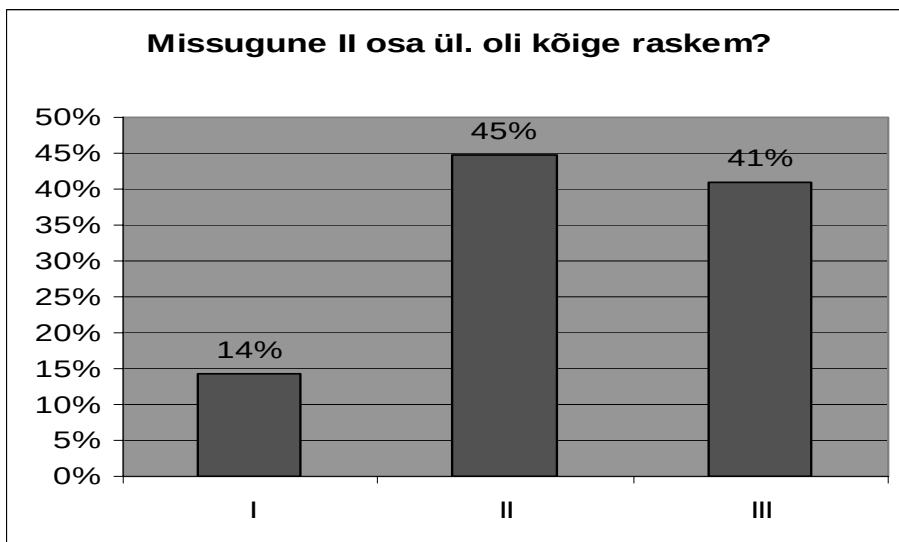
Missugune osa eksamitööst oli teie jaoks kõige raskem?

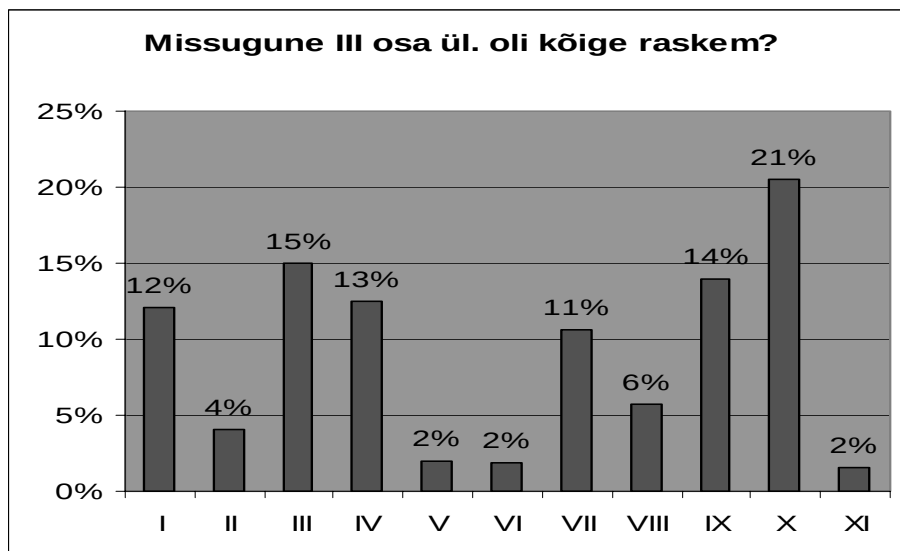
Kõige raskemaks peeti allikatööd (41 %), järgnesid faktiteadmistel põhinevad ülesanded (34%) ja arutlus (25%). Kui vaadelda seoseid eksamitulemusega, siis suhteliselt madalam oli tulemus neil, kes pidasid kõige raskemaks töö III osa (keskmine tulemus 54). See on ka loogiline, sest faktiteadmistel põhinevad ülesanded andsid kõige rohkem punkte. Arutlust ja allikatööd kõige raskemaks pidavate eksaminandide tulemuste vahel erinevust polnud (keskmine tulemus mõlemal 62 punkti).

Statistika järgi oli kõige kõrgem lahendatus töö III osal (66%), järgnes allikatöö (54%) ja arutlus (51%).

Missugune ülesanne oli teie jaoks kõige raskem?

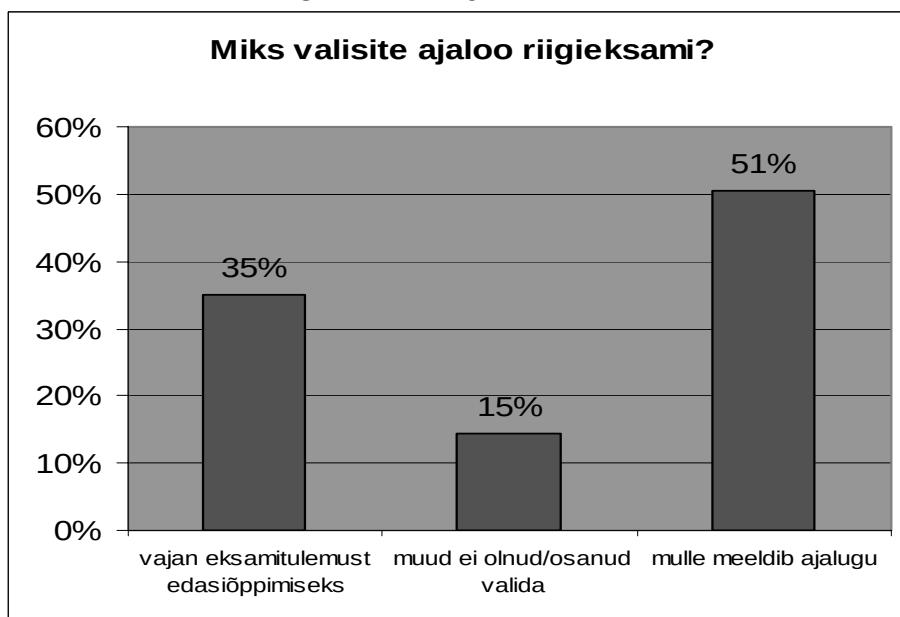

Peaaegu ühtmoodi raskeks hinnati allikatest tööd poliitiliste plakatitega (45%) kui kaarditööd (41%). Kõige lihtsamaks peeti tööd tekstidega (vaid 14% nimetas seda osa raskeimaks ülesandeks).

Faktoloogiaküsimustest oli õpilaste arvates raskeim 10. küsimus (USA presidentide tegevus, 21%), statistika järgi aga 9. küsimus (Saksamaa lõhenemine). Küsitluse järgi peetakse Jüriöö küsimust (3. küsimus) raskemaks Saksamaa küsimusest (9. küsimus), statistika järgi olid tulemused vastupidised. Kõige kergem oli küsitluse kohaselt 5. küsimus (mõistete tundmine), statistika järgi 6. küsimus (Eesti iseseisvumine):

Miks te valisite riigieksami ajaloost?

Kõige rohkem eksaminande valis eksami seepärast, et ajalugu meeldib (1282 vastanut). 885 vastanut vajab eksamit edasiõppimiseks ja 368 ei osanud muud valida.

Vastajatel oli võimalus lisada **eksami kohta arvamusi**.
Palju oli märkusi eksami korralduse kohta.

Eksam toimus paljude arvates liiga vara (4. mail), seetõttu jäi vähe aega kordamiseks. Vastanute ettepanekul võiks ajaloo eksam edaspidi olla mai lõpupoole, sest ma-

terjal on mahukas ja kui konsultatsioonid toimuvad tavalise koolipäeva lõpus, on eksamiks kordamine suhteliselt kurnav.

Paljud vastajad märkisid, et infot eksami kohta oli vähe (ei teatud teemasid, imesitati, miks oli palju küsimusi Saksamaa ja USA kohta, et koolis pöörati peatähelepanu Venemaa õppimisele). Infopuuduses tuleb eksaminandidel eeskätt iseennast süüdistada, sest nii eksamikeskuse kodulehel kui ilmunud brošüürides olid teemade märksõnad kõigile kättesaadavad. Õpetajad peavad õpetama ainekava, mitte ainult eksamiteemasid. Seetõttu võis õpilastele jääda mulje, et õpiti põhjalikult ka neid teemasid, mida sel aastal eksamil ei küsitud.

Paljud vastanud märkisid, et aega töö kirjutamiseks oli vähe. Võrreldi arutluse kirjutamist kirjandi kirjutamisega (*reeglid sarnased, kirjandil aega 6 tundi ja töö vaid 1,5 lehekülge pikem kui ajaloo arutlus*) ja tehti ettepanek korraldada eksam kahel päeval.

Osade eksaminandide arvates oli töös kirjutamiseks liiga vähe ruumi. Mõnesid häirisid lahtised lehed, mis tekitas segadust. Mitmed vastanud kurjustasid, miks pärast väljaskäimist ei anta enam tagasi töö kolmandat osa. Välisvaatlejatele antud juhendi kohaselt tuli eksami alguses selgitada, kuidas lehed lahti tuleb võtta, samuti ei olnud 2004. aastal juhendis enam nõuet kolmanda osa mittetagastamise kohta pärast väljaskäimist. Tõenäoliselt ei lugenud kõik komisjonide esimehed tähelepanelikult juhendit.

Märgiti, et töö kirjutamisel häirib lärm (tänavalt, koridorist). Õpetajad, kes istuvad komisjonis ei tohiks omavahel juttu ajada ja üks soovitus: *palun ärge lugege õpilaste töid eksami ajal, teie näod räägivad pikki lugusid, mis pole kõige innustavamad*.

Kaks vastandlikku arvamust ka küsimustiku kohta: *tore, et kedagi huvitab; see küsimustik on väga kahtlane, tegemist on eksami, mitte statistilise uurimusega. Tõmbas tähelepanu kõrvale*.

Küsimustiku juures oli märkus, et palutakse vastata siis, kui töö on lõpetatud.

Eksamitöö kohta kirjutati samuti palju arvamusi.

Väga paljud nimetasid positiivsena kuut arutluseteemat. Samas märgiti, et arutlus on ületähtsustatud, et kirjutamiseks peaks olema rohkem aega, et kasutada võiks ÕS-i. Arvati, et arutlus on üldse liiga raske gümnaasiumiõpilasele ja sobib pigem ülikooli.

Märgiti, et koolis ei õpetata arutluse kirjutamist ja seetõttu õpilased ei tea, mida neilt nõutakse.

Palju märkusi oli kaarditöö kohta. Paljud arvasid, et ajaloo eksamil ei pea tundma kaarti või siis peaksid kaardil kirjas olema riikide ja linnade nimed. *See, et ma ei tunne geograafiat, ei tähenda ju, et ma ei tunne ajalugu. Kui ma ei saa aru, mis riik see on, kus see mumm peal asub, on ju väga raske mõelda välja kriisi. Panin huupi*.

Oli ka arvamusi, kus sooviti rohkem kaardiülesandeid. Ühe kirjutaja arvates oli kaartide kvaliteet kehv.

Ajaloo ainekava näeb ette tööd kaardiga. Tõenäoliselt tuleb koolitundides kaardi kasutamisele senisest rohkem tähelepanu pöörata, et saavutada gümnaasiumi lõpuks nõutavad õpitulemused.

Raskeks peeti ka piltide ülesannet. Piltide kohta käivaid küsimusi peeti keeruliselt sõnastatuks ja märgiti, et natside plakatid pole nii tähtsad, et neid eksamil küsida. Poliitiliste plakatite kaudu küsiti eksamil Saksamaa sisepoliitilist elu 1930. aastatel, mis oli eksamiteemades märksõnana esitatud.

Väga palju arvamusi oli faktide kohta. Ühed leidsid, et fakte tulnuks rohkem küsida (*eksam võiks rohkem faktiteadmisi kontrollida, mitte põhjusi otsida; eksamil võiks olla rohkem vastusevariantidega küsimusi; faktoloogias oleks võinud rohkem aastaarve küsida; faktoloogias ootas rohkem fakte ja vähem oma arvamust; kahju, et polnud ülesannet, kus oleks tulnud aastaarvudele sündmuse märkida*).

Samas oli palju vastupidiseid arvamusi: *eriti hea eksam, kuna nõuab iseseisvat mõtlemist, mitte faktide õppimist; Meeldib, et eksamil nõutakse pigem asjadest arusaamist kui paljalt faktide teadmist; meeldib, et pelgalt faktide tundmisest ei piisa. Kõike on vaja põhjendada ja seostada; mulle väga meeldis, et pigem pidi hästi tunda ajaloosündmuste sisu kui nende toimumise aastat*.

Eksamit peeti hästi koostatuks, vastanutele meeldis oma oskusi ajaloo vallas proovile panna. *Väga hästi koostatud. Antud teemadest peeti väga hästi kinni, ei olnud ühtegi üllatusküsimust. Selle riigieksami õppimine pani mind palju rohkem analüüsima ja sündmuste põhjendusi ja tähtsust hindama ning seetõttu pean eksamit just iseenesele tähtsaks*.

Paljud märkisid, et eksam polnudki nii raske kui kardeti (*arvasin, et tuleb hullem; eelpaanika on alati ülepaistunud, polnud pooltki nii hull; eksam pole sugugi nii hull nagu õpetaja räägib*).

Paljud märkisid, et õppisid asju, mida eksamil ei küsitudki ja et eksamil oli palju küsimusi, mida tundides ei käsitletud.

Eksamiülesandeid peeti huvitavateks ja sooviti, et selliseid ülesandeid peaks ka tundides lahendama. Arvati, et kui koolis tehtaks tööd piltide ja allikatega, oleks eksamil kergem.

Kõik õpitulemused, mida eksamil kontrollitakse, on sätestatud riiklikus õppekavas.

Õpilaste vastuste põhjal võib järeldada, et valdavale enamusele vastanutest meeldis eksamitöö ja viis, kuidas küsimused olid formuleeritud. Mitmed vastajad rõhutasid, et oma võimalikus madalas tulemuses on nad ise süüdi ja et õppida tuleb korralikult, siis ei teki probleeme ka eksamil.